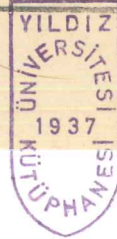

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
GENEL KİTAPLIĞI

Kot : R 151
Alındığı Yer : Fen Bil. Ens. 258
Tarih : 17.12.1987
Fatura : ---
Fiatı : 3000 TL.
Ayniyat No : 1/37
Kayıt No : 45227
UDC : 726
Ek : 378.242

C
x COMP.
YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BOR YERLEŞMESİNİN
TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE GELİŞİMİ

RÖLÖVE-RESTORASYON YÜKSEK LİSANS TEZİ
HAZIRLAYAN : MİMAR NURAN KARA

İstanbul, 1987

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

ÖZET

SUMMARY

GİRİŞ

I. BOR'UN FİZİKSEL VE TARİHSEL VERİLERİ

1.1. COĞRAFYA

1.1.1. Yeri ve Sınırları

1.1.2. İdari Bölünme

1.1.3. Jeolojik ve Morfolojik Yapı

1.1.4. Topografya

1.1.5. Akarsular ve Su Kaynakları

1.1.6. İklim

1.1.7. Bitki Örtüsü

1.2. TARİHSEL GELİŞİM

1.2.1. Tarih Öncesi (Prehistorik) Dönem

1.2.2. Asur Ticaret Kolonileri

1.2.3. Hititler

1.2.4. Frygler

1.2.5. Medler

1.2.6. Persler ve İskender İmparatorluğu

1.2.7. Roma Dönemi

1.2.8. Bizans Dönemi

1.2.9. Selçuklular ve Beylikler Dönemi

1.2.10. Osmanlı Dönemi

1.3. TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE SOSYA-EKONOMİK YAPI

1.3.1. Eğitim

1.4. BOR'UN FİZİKSEL GELİŞİMİ

II. KONUT MİMARLIĞI	4 4
2.1. KORUNACAK ALAN SINIRLARININ BELİRLENMESİ	44
2.2. KORUNACAK ALANIN MEKANSAL YAPISI	44
2.3. KONUTLARIN MİMARLIK ÖZELLİKLERİ	53
2.3.1. Mekan Örgütlenmesi	53
2.3.2. Konutlarda Kullanılan Yapı Malzemesi ve Yapım Yöntemleri	56
2.3.3. Yapı Öğeleri	58
2.3.3.1. Temeller	58
2.3.3.2. Duvarlar	59
2.3.3.3. Döşemeler	59
2.3.3.4. Çatı	60
2.3.3.5. Çıkmalar	62
2.3.3.6. Kapılar	66
2.3.3.7. Pencereleler, Şebekeler	79
2.3.3.8. Ocak ve Bacalar	85
2.3.3.9. Tavanlar	86
2.3.3.10. Dolap ve Perekler	90
2.4. ORTA MAHALLE SOKAĞI'NDA MEVCUT DURUM ANALİZİ	101
III. SONUÇ VE KORUMA ÖNERİLERİ	135
NOTLAR	139
BİBLİYOGRAFYA	145
BOR'DA KULLANILAN MİMARLIKLA İLGİLİ TERİMLER SÖZLÜĞÜ	150
ÖZGEÇMİŞ	

ÖNSÖZ

Son yıllarda büyük bir hızla gelişen ülkemizde değişen yaşam koşulları sonucunda pek çok kentimiz gelenekselliğini yitirmeye başlamıştır. Bu kentlerden biri olan Niğde'nin Bor ilçesi de bu değişimden etkilenmiştir. Tarih boyunca önemli yerleşim merkezlerinden biri olan Bor'daki yöresel yapılar gün geçtikçe birer birer kaybolurken, yerlerini betonarme yapılara bırakılmaktadırlar.

Çalışmanın amacı bu sağlıksız yapılaşmanın tarihsel süreç içinde geçirdiği gelişimi incelemek, yapıların bu duruma gelmesine etken olan nedenleri araştırmaktır.

Bu çalışmamı yöneten Sayın hocam Doç.İsmet Ağaryılmaz'a, çalışmam sırasında değerli katkı ve önerileriyle bana yol gösteren hocalarım Sayın Prof.Turgut Övünç'e, Doç.Dr. Özden Süslü'ye, Öğr.Gör.Y.Mim.Arkeolog Lemi Ş.Merey'e, Öğr.Gör. Dr.Reha Günay'a, Yard.Doç.Dr.Neslihan Sönmez'e, Gelveri'deki çalışmaları ile bana ışık tutan Arş.Gör.Engin Binoğul'a, çalışmalarım sırasında bana yardımcı olan Hamid Pilehvarian'a, bizleri misafir eden ve çalışmalarımıza yardımcı olan Niğde Valisi Sayın Ünal Özgödek'e, Bor Belediye Başkanı Sayın Abdülkadir Sakarya'ya, Fen İşleri Müdürü Sayın Hasan Turgut'a ve tüm Bor halkına teşekkür ederim.

ÖZET

Bu çalışmada İç Anadolu'da Niğde İli'ne bağlı bir ilçe olan Bor'un tarihsel süreç içinde gelişimi ve konut mimarlığı anlatılmaktadır. İlkçağlardan beri stratejik konumu ve doğal zenginlikleri ile önemli bir yerleşim merkezi olan Bor ve civarı günümüzde bu önemini kaybetmiştir.

I.bölümde Bor'un tarihsel gelişimi, tarihsel süreç içinde sosyo-ekonomik yapı ve fiziksel gelişimi anlatılmıştır.

II. bölümde fiziksel gelişimin bir parçası olan yöreye özgü konut mimarlığı incelenmiştir. Günümüze az sayıda örneği kalmış olan konut mimarlığı; kerpiç, taş, kerpiç taş olmak üzere 3 farklı özellik göstermektedir. Çalışmaya esas teşkil eden bölge olarak seçilen Orta Mahallede bu 3 tipin de örnekleri bulunmaktadır. Sınırlanan bu bölge içindeki yapıların belgeleme ve saptama çalışmaları yapılmış ve özgünlüğünü kısmen korumuş olan Orta Mahalle Sokağındaki yapıların rölöveleri çıkarılmış, plan tipleri, yapım sistemleri ve yapı öğeleri incelenmiştir.

İncelemeler sonucunda yöreye özgü konut mimarlığı örneklerinin çoğunun sağlıksız yapılaşma ile ortadan kalktığı, kalanların ise büyük bir kısmının özelliğini yitirdiği görülmüştür. Yörenin mimari özelliğini yansıtan bu konutlardan günümüze kalabilmiş olanlar sokak cepheleri ile de olsa korun-

malı ve sıhhileştirilip günümüze uygun fonksiyonlar verilerek yaşatılmalıdır. Bunu yapabilmek için önce halk bu konuda bilinçlendirilmeli ve maddi yönden devletin desteği sağlanmalıdır.

SUMMARY

This study is about Bor, its historical development and its housing architecture. Bor is a town in Central Anatolia, near the city of Niğde. Because of its strategical position and natural resources Bor was an important settlement since ancient times. But it has lost this importance today.

The first part of the study tells about socio-economic and physical development of Bor in the history.

The second part concerns itself with the architecture of the houses of this region as a part of its physical development. This architecture, of which only few examples exists today, has three different characteristics: Sundried brick, stone and sundried brick with stone. Examples of all these three types can be found in Orta Mahalle, Central Settlement, a part of the town that was choosen as a pilot for this study. In this limited area all the houses have been documented. The houses of the Orta Mahalle Street were subjected to a detailed study. Their constructions and typological characteristics were studied and releves of all these buildings were made.

The study showed that original houses become extinct because of unplanned physical developments. The remaining lose their characteristics. We think that the houses which still exists and reflect the characteristics of the regional archi-

ecture must be saved. This can be made by taking sanitary measures, furthermore the façades of these buildings should also be preserved and they must be given new, up to date functions. In order to accomplish thes, the people must be educated in this direction and the help of the government must be drawn.

GİRİŞ

Anadolu yüzyıllar boyunca birçok farklı kültür ve uygarlığın beşiği olmuştur. Bu kültür çevrelerinden biri olan İç Anadolu'da Bor, Kapadokya ile Kilikya arasında bir geçiş bölgesidir. Bu özelliği Bor'da sentez bir kültür oluşmasına neden olmuştur. Bu sentez kültürünün oluşmasında geçiş bölgesi olması kadar önemli ticaret yolları üzerinde bulunmasının da rolü vardır. İyon kolonileri döneminden, Osmanlı Dönemine kadar önemini koruyan bu ticaret yolları sayesinde Bor ve civarı önemli bir yerleşim ve kültür merkezi olmuştur. Ticari merkez olması nedeni ile sürekli değişik kültürlerin gelip gittiği bir yer olan Bor civarının bu devingen yapısı tarih içinde kendine özgü bir kültürün oluşmasını sağlamıştır.

Çalışmada Bor'un bu sentez kültürünün tarihsel süreç içindeki gelişimi incelenmiş ve bu gelişmeden günümüze nasıl gelindiği, günümüzde bu kültürlerden neler kaldığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Harita 1

I. BOR'UN FİZİKSEL VE TARİHSEL VERİLERİ

1.1. COĞRAFYA

1.1.1. Yeri ve Sınırları

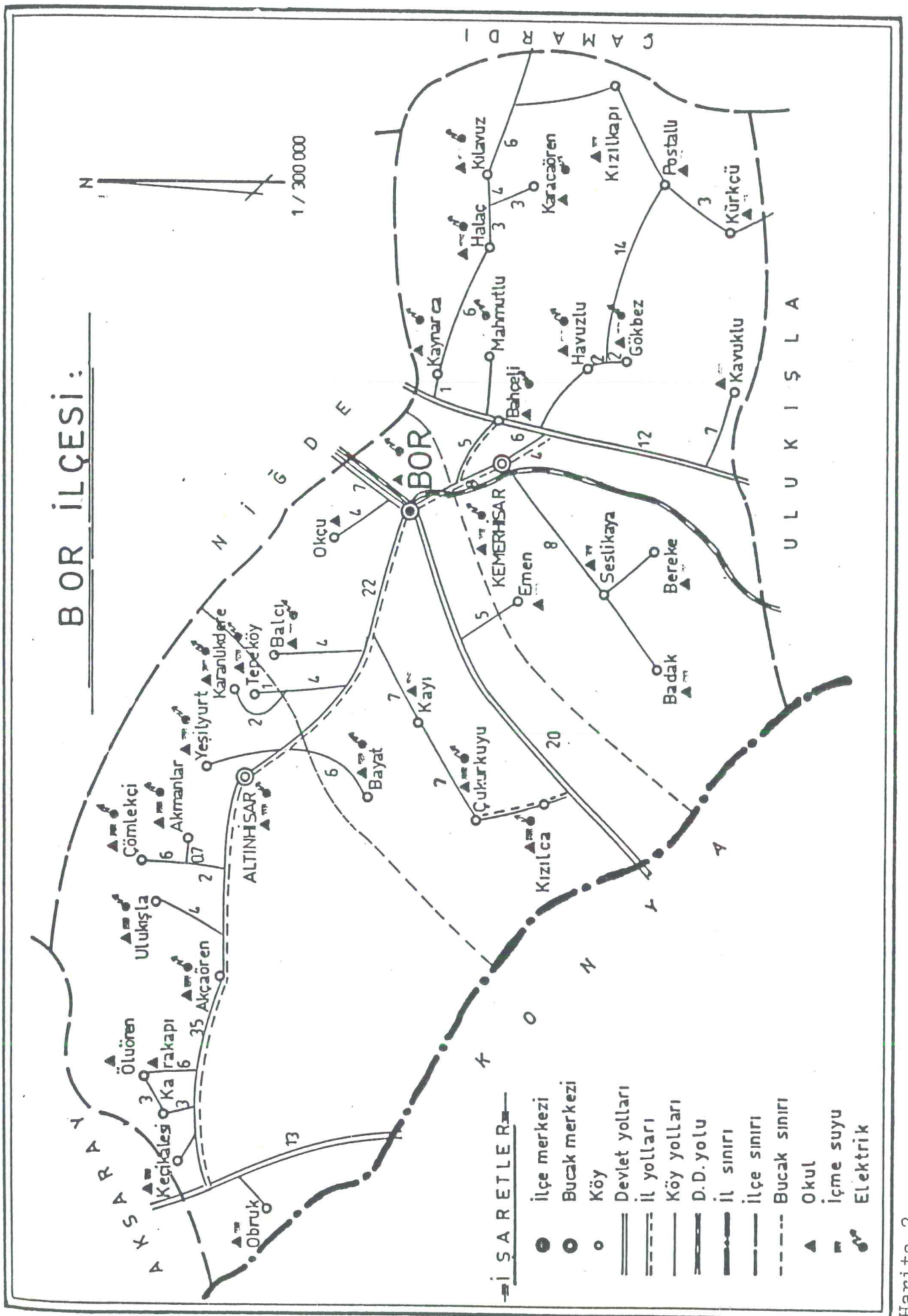
Bor, İç Anadolu'nun güneydoğusunda Niğde ili-ne bağlı bir ilçedir. Melendiz dağının güney eteğinde, bu dağ ile Toroslar arasında kalan, güneybatıya doğru genişle-yen bir ovanın kuzey kenarında kurulmuştur. Niğde'ye 13, Aksaray'a 95, Ulukışla'ya 47, Konya Ereğlisi'ne 70, Adana'ya 197 km. uzaklıktadır. Greenwich'e göre $33^{\circ} 32'$ doğu boy-lamı ve $38^{\circ} 37'$ kuzey enlemi arasında yer alır. Hasan Dağı'nın güneyindeki meyilli arazi üzerinde, Okçu Dağı eteklerin-de kurulmuş olan Bor'u doğusunda Toros'ların kollarından olan Üç Kapılı, Kırk Pınar, Aydos (3488 m) Dağları, güney-batısında Melendiz Dağları Okçu Dağı (2700 m), Hasan Dağı (3253 m) sınırlar. Bucak ve köyleri ile birlikte yüzölçümü 1315 km^2 olan Bor'un denizden yüksekliği 1100 m.dir¹.

1.1.2. İdari Bölünme

Merkez ilçeye bağlı 8 kasaba ve 27 köy var-dır.

Kasabalar: Altınhisar, Akmanlar, Bahçeli, Çukurkuyu, Kızılca, Kemerhisar, Ulukışla, Yeşilyurt.

Köyler: Akçaviran, Bayat, Bereke, Emen, Kay-narca, Kavuklu, Karamahmutlu, Karanlıkdere, Kürkçü, Havuz-lu, Narazan (Seslikaya), Okçu, Tepeköy, Kayı, Balcı, Badak,

Çömlekçi, Gökbez, Karakapı, Karacaören, Kılavuz, Kızılkapı, Keçikalesi, Halaç, Uluören, Obruk, Postallı.

1.1.3. Jeolojik ve Morfolojik Yapı

Bor'un içinde bulunduğu Hasandağı-Melendiz Dağı yöresi, içersinde çok sayıda volkanik konilerinin, tuf örtülerinin ve lav akıntılarının yer aldığı 50 km. uzunlukta, ortalama 20 km. genişlikte bir volkan sahasıdır. Üçüncü jeolojik devir başlarında oluşan bu volkanik sahada , coğrafi-morfolojik ve jeolojik olarak araştırma yapan araştırmacılara (Hamilton 1842, Tchihatcheff 1867, Chaput 1936, Lahn 1941, Okay 1957, Ö.Sür 1972, P.H. Beekman 1966) göre yöredeki Pliyosen-Kuvaterner yaşlı volkanik faaliyet İgnimbrit püskürmesi ile başlamış, bunu kül-lapilli-tuf ve aglomeralar izlemiş, daha sonra Andezito-Bazalt ve Riyodasit lavlarının çıkışı meydana gelmiş ve nihayet Hasandağ'ın Hornblend-Piroksen Bazaltları ve ova kenarındaki Olivin bazaltların akışı ile volkanik faaliyet sona ermiştir. Volkan yapısını iyice korumuş olan Büyük Hasandağ'ın tepe kısmında çok belirgin bir krateri vardır. Dağın yamaçlarından ovaya kadar lav akıntıları inmekte, etrafını çok sayıda parazit koniler (konicikler) kuşatmaktadır. Küçük Hasan Dağ'ın zirvesi de tahrip edilmiş eski ve daha büyük bir kraterin kalıntısı (bir somma) görünümündedir. Hasandağı-Keçiboyduran dağı-Melendiz dağı Masifini oluşturan başlıca volkanitler: Bazaltlar, Andezito-Bazaltlar, çeşitli Tüfler ve Andezitler, volkanik breş aglomera ve konglomeralar veya genel tanımlaması ile Piroklastik Maddelerdir². Bor, genellikle andezitik

Çömlekçi, Gökbez, Karakapı, Karacaören, Kılavuz, Kızılkapı, Keçikalesi, Halaç, Uluören, Obruk, Postallı.

1.1.3. Jeolojik ve Morfolojik Yapı

Bor'un içinde bulunduğu Hasandağı-Melendiz Dağı yöresi, içersinde çok sayıda volkanik konilerinin, tuf örtülerinin ve lav akıntılarının yer aldığı 50 km. uzunlukta, ortalama 20 km. genişlikte bir volkan sahasıdır. Üçüncü jeolojik devir başlarında oluşan bu volkanik sahada , coğrafi-morfolojik ve jeolojik olarak araştırma yapan araştırmacılara (Hamilton 1842, Tchihatcheff 1867, Chaput 1936, Lahn 1941, Okay 1957, Ö.Sür 1972, P.H. Beekman 1966) göre yöredeki Pliyosen-Kuvaterner yaşlı volkanik faaliyet İgnimbrit püskürmesi ile başlamış, bunu kül-lapilli-tuf ve aglomeralar izlemiş, daha sonra Andezito-Bazalt ve Riyodasit lavlarının çıkışı meydana gelmiş ve nihayet Hasandağ'ın Hornblend-Piroksen Bazaltları ve ova kenarındaki Olivin bazaltların akışı ile volkanik faaliyet sona ermiştir. Volkan yapısını iyice korumuş olan Büyük Hasandağ'ın tepe kısmında çok belirgin bir krateri vardır. Dağın yamaçlarından ovaya kadar lav akıntıları inmekte, etrafını çok sayıda parazit koniler (konicikler) kuşatmaktadır. Küçük Hasan Dağ'ın zirvesi de tahrip edilmiş eski ve daha büyük bir kraterin kalıntısı (bir somma) görünümündedir. Hasandağı-Keçiboyduran dağı-Melendiz dağı Masifini oluşturan başlıca volkanitler: Bazaltlar, Andezito-Bazaltlar, çeşitli Tüfler ve Andezitler, volkanik breş aglomera ve konglomeralar veya genel tanımlaması ile Piroklastik Maddelerdir². Bor, genellikle andezitik

1.1.4. Topoğrafya

Bor'un doğusunda Toros'(Tavros, Binboğa)ların kollarında olan Aladağ sıradağları (Üç kapılı, Kırk Pınar, Aydos Dağları), güneybatısında Melendiz dağları, Okçu Dağı, Hasan Dağı yer alır. 3.jeolojik devirde ortaya çıkmış bir volkan zincirinin⁵ ara bölümünü oluşturan Melendiz dağlarının (2935 m) batı sırtı büyük sıralı, düzenli, yüksek volkanik konilerden (Kuştepesi, Küçük Hasan Dağı 3069 m, Büyük Hasan Dağı 3268 m) oluşmuştur. Kuzeybatı tarafı ise dış dış arızalanmış bir krater görünümündedir⁶. 2000 m.lik Lycaonien platosuna hakim durumda bulunan Büyük Hasan Dağı (3268 m) volkanik yapısını korumuştur. Küçük Hasan Dağı'nın ise konik zirvesi tahrip olmuş ve bir somma görünümünü almıştır.

1.1.5. Akarsular ve Su Kaynakları

Bor civarındaki su kaynaklarını 3 grupta toplayabiliriz.

1- Kemerhisar (Tyana) yakınlarındaki soğuk su kaynakları,

Bugün Köşkpınar denilen Roma Dönemine ait havuzun bulunduğu yer de bu kaynaklardan biridir.

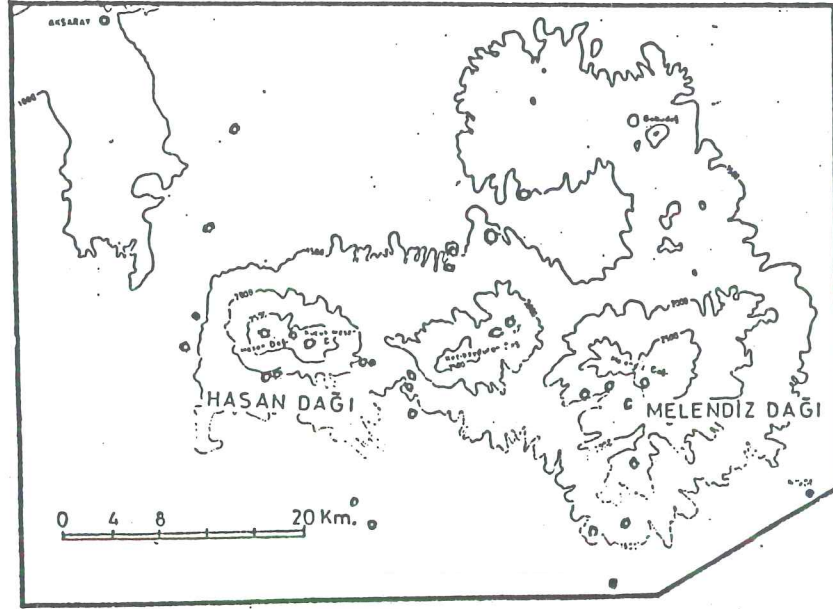
2- Niğde-Bor yolu üzerinde, Ramsay tarafından Xanxaris Kaplıcaları olarak tanımlanan, 60° sıcaklıkta kükürtlü sodyum tuzları içeren sıcak su kaynağı⁷.

3- Kızılca Su adı ile bilinen Niğde-Bor Suyu.

Bor'un en önemli akarsuyu Kızılca Su (Niğde-Bor Suyu)'dur. Kızılca kasabasından geçerek Akgöle bağlan-

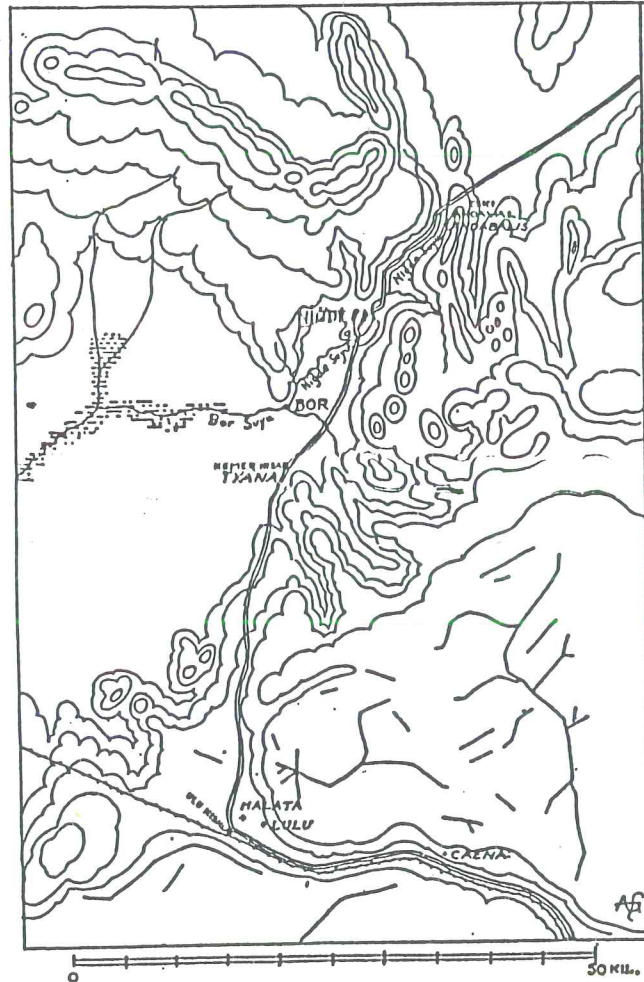
dığı için bu adı alan Kızılca Su, Niğde'nin 10 km. kuzeyindeki Andaval Özü vadisinden doğar. Niğde'nin 5 km. kuzeyinde, 3 Kapılı Dağı eteklerindeki Tonlu yaylasından çıkarak Eski Gümüş ve Merkepli köylerinden geçen bir su (Eski Gümüş Suyu) ile birleşen Kızılca Su güneye doğru akarak Niğde'nin doğusundan geçtikten sonra güneybatıya yönelir⁸. Melendiz dağlarının Zandıderesi mevkiinde Kırkpınar diye bilinen pek çok kaynaktan doğan sular (Katarakıt, Ganaratat Suyu) Nanyas ve Dengi (Deneki) köylerini geçip Kayaardı bağlarını suladıktan sonra Niğde'nin 4 km. güneyinde Kızılca Su ile birleşir. Niğde-Ulukışla şosesinin Niğde'den itibaren 6.km.sindeki Humam mevkiinden çıkan bir su kaynağı da etrafında küçük bir saz teşkil ettikten sonra Kızılca Su'ya katılır. Üç Kapılı Dağı'nın güney yamaçlarından gelen sular ve Melendiz Dağı eteklerindeki Dilmisun, Fertek, İlsun köylerinden gelen dereciklerin de ilavesi ile daha da büyüyerek Bor'a dahil olan Kızılca Su, Bor bağları arasında Özden kolunu oluşturur. Bor'dan çıktıktan sonra Acıgöl, Kaynarca köylerinden, Melendiz dağlarının güney yamaçlarından topladığı dereler ve Pınarbaşı sazlığından gelen su ile birleştikten sonra Emen ovasına girer ve Akgöl'e bağlanır. Kızılca Su'yu oluşturan dereelerin yönü az meyilli ve akışları hafiftir. Suyun aktığı yerlerdeki arazi su geçirmez olduğundan küçük bataklıklar oluşmaktadır. İlkbahar günlerinde taşan dereler Niğde ve Bor civarında bilhassa Emen ovasında bataklıklar ve geniş çayır-lıklar meydana getirir.

Doğal su kaynaklarından başka Bor'a 18 km. uzaklık-

Hasan dağı - Melendiz dağı volkan sahasında Pliyo - Kuvaterner yağlı koni ve kraterler (Ö. SÜR, 1972'den).

Harita 3

Harita 4

taki Okçu Dağı'ndan getirilen Okçu Suyu ve 1,5 km. uzaklıktaki Elvanlar'dan çıkan Bektaş Suyu da Bor'un su ihtiyacını karşılar. Okçu Suyu'nun sertlik derecesi 3,5, Bektaş Suyu'nun 32'dir.

1.1.6. İklim

Bor merkez ilçesi vadi içersinde yer almasından dolayı iklim bakımından değişik mikroklimalar gösterir. Arid iklim (kara iklimi) kuşağı içinde yer alan Bor gerek akarsuların çokluğu gerekse vadi içindeki konumundaki dolayı arid bölgelerden çok humid bölgelere has özellikler gösterir⁹. Yağışlar sadece ilkbahar ve sonbahar aylarına rastlar. Kışlar soğuk az yağışlı, yazlar sıcak ve kuru geçer. Gece ile gündüz arasında büyük sıcaklık farkları vardır. Yıllık ortalama sıcaklık 11,1⁰'dir. En sıcak ay (Temmuz) ortalaması 22,4⁰ en soğuk ay (Ocak) ortalaması - 2⁰'dir. Senenin en sıcak günü (27 Temmuz) gölgede 34⁰, en soğuk günü (16 Ocak) - 21⁰'dir. İlkbaharda küçüklerine kırıcı ismi de verilen dolu yağar. İlkbahar donları Nisan sonlarına hatta Mayıs'ın ilk haftasına kadar devam eder. Yağışlarda daha çok Akdeniz iklim karakteri hakimdir. Nisan ortalarında başlayan yağmurlar çoğunlukla öğleden sonra başlayarak Kırkikindi ismi ile Mayıs sonuna kadar devam eder¹⁰. Yaz ayları tamamen kuraktır. Senelik yağış ortalaması 200-350 mm arasında değişir¹¹. Hakim rüzgarlar: Poyraz, Samyeli, Karayel ve Lodos'tur. Poyraz: Kuzeyden gelen kuru ve soğuk bir hava akınıdır. Genellikle kışın ve ilkbaharda (senede 63 gün) eser. Samyeli: Kuzeybatıdan gelir. Sıcak ve kuru bir rüzgardır.

İlkbahar ve yaz aylarında çok eser.

Karayel: Haziran'dan Temmuz'un sonlarına kadar esen kuru ve serin rüzgardır.

Lodos: Güneybatıdan gelen rüzgardır. İlkbahar ve yaz aylarında eser. Yağmur getirir¹².

1.1.7. Bitki Örtüsü

Bor doğal bitki örtüsü bakımından oldukça fakirdir. Ormanlar yok denecek kadar azdır. Yaylalar baharda yeşerip yazın sararan otsu bitkilerle kaplıdır. Yer yer yavşan otu gibi tuzcul bitkiler yoğunluk gösterir. Ayrıca geven, devedikeni, üzerlik gibi bitkiler de bulunur. (Geven, baklagillerden dikenli bir çalıdır, bazı türlerinden kitre denilen zamk çıkarılır; üzerlik de sedefotugillerden bir bitkidir susama benzer tohumları yakılınca güzel bir koku verir, tütüsü olarak kullanılır.) İlkbaharda yeşeren bitki örtüsü yazın ortalarına doğru kurur ve yazın ovada yer yer çatlayan ağır topraklar üzerinde geniş bir tuz tabakası yer alır. Dağlar Ulukışla'ya kadar tamamen çıplak uzanır, Pozantı'ya doğru küçük fundalıklar ve makilerle orman bölgesine girilir. İlçenin güneyindeki dağ eteklerinde küçük parçalar halinde koruluklar vardır. İç Anadolu'nun kara iklimi (arid bölge) şartlarını yansıtan doğal bitki örtüsünden başka vadi tabanlarında geniş elma bahçelerine rastlanır. Meyva yetiştiriciliğinin önemli olduğu Bor'da elmadan başka üzüm, armut, erik, şeftali, kayısı, ceviz, dut da yetiştirilir. Sulak bölgelerde yer yer sebzecilik de yapılır. Kışın lahan, pırasa, ıspanak yazın da domates, patlıcan, biber yetişir.

Ova köylerinde daha çok tahıl tarımı (buğday, arpa, çavdar) yapılır. Şeker pancarı yetiştiriciliği de önemlidir.

1.2. TARİHSEL GELİŞİM

1.2.1. Tarih Öncesi (Prehistorik) Dönem

Kapadokya Tabletleri ve İlk Hristiyanlık Dönemi'nin kilise babaları ile ünlü Kapadokya Bölgesi'nin¹³ en uç sınırını teşkil eden diğer bir deyişle Kapadokya'nın Kilikya'ya açılan kapısı olan Bor, coğrafi konumu nedeni ile tarih öncesi dönemlerden beri önemli yerleşim merkezlerinden biri olmuştur. Antik kaynaklarda adı Dana ve Tyana olarak geçen Kemerhisar, Bor'un en eski yerleşim bölgesidir. Yapılan kazılarda, yeri 1880-1881 yıllarında önce Wilson, sonra Ramsay tarafından tesbit edilen¹⁴ Kemerhisar Höyüğünde İ.Ö.5000 (Kalkolitik Dönem) yıllarına tarihlenen buluntular ele geçmiştir. Bu buluntular örgütlenmiş fakat ilgili bilim adamları tarafından henüz adlandırılmamış bir topluluğu simgelemektedir¹⁵. Hacılar ve Mersin yerleşmelerinde yapılan kazılarda, bu topluluğun üyelerinin uzun kafalı (dolikosefal) bir ırka mensup olduğu anlaşılmıştır¹⁶. İ.Ö.4.binde ve 3.binin başlarında birbirine bitişik kültür çevrelerini oluşturan bu topluluğun yerini İ.Ö. 3.binde (Erken Tunç Devri) uygarlık gelişiminin hızlanması ile Proto-Hatti'ler denen kent devletleri almıştır. Tarım ve hayvancılıkla geçinen, yeraltı kaynaklarını arama ve çıkarmayı bilen Proto-Hatti'ler başlarında birer kral olan sayısız kent devletleri halinde yaşıyorlardı¹⁷. O çağın insanı için gerekli olan obsidiyen ve sileks gibi volkanik camların bol bulunduğu bir volkanik saha-

da bulunan Bor, gözetleme ve koruması kolay ovaya açılan coğrafi konumu nedeni ile Erken Tunç Devri'nin de önemli yerleşim merkezlerinden biri olmuştur. Pınarbaşı Köşkpınar, Bayat ve Kayı köylerinde yapılan kazılarda ele geçen buluntular İç Anadolu Yaylası çevresine yerleşmiş olan bu kent devletlerine (Proto-Hatti'lere) aittir. Bu kazılarda ele geçen buluntular obsidiyen ve sileksden yapılmış aletler ve polikrom keramiklerdir¹⁸.

1.2.2. Asur Ticaret Kolonileri

İ.Ö. 3.binin son yüzyıllarında İç Anadolu Yaylası ile Mezopotamya'nın kültür çevreleri arasında yoğun bir alışveriş ilişkisi başladı¹⁹. Bu ilişki Anadolu'da sayısız Asur Ticaret Kolonisi'nin kurulması ile daha da kuvvetlenmiştir. Yönetim merkezi Mezopotamya'daki Asur (Kalat Şergat) kenti olan, Asur Devleti vatandaşı tüccarlar İ.Ö.19.ve 18. yüzyıllarda Anadolu'nun değişik yerlerinde ticaret kolonileri kurmuşlardır²⁰. Kültepe yakınlarında bir tarlada çıkan, Kapadokya Tabletleri adı ile bilinen tabletlerden, yerleri henüz tam olarak saptanamayan Asur Ticaret Kolonilerinin yayılma alanları öğrenilmektedir. Kızılırmak'ın çizdiği büyük yay içinde, Kilikya kıyılarında ve Kuzey Suriye'de oluşturulan bu koloniler yolu ile Kapadokya'ya dokuma ürünleri, kurşun ve kalay getiriliyor; karşılığında da bakır, gümüş alınıyordu²¹. Karum adı verilen bu ticaret kolonilerinin bilinen en belirgin örneği Kayseri'deki Kültepe (Kaneş) Karumu'dur²². Yayılma alanları içinde Bor ve civarı da bulunan bu karumlardan Bor'da olup olmadığına dair kesin bir belge yoktur.

Asur Ticaret Kolonileri İ.Ö.1800 dolaylarında birdenbire kesintiye uğrar, fakat bu sırada Anadolu egemenliğini ellerine alan Hititler Mezopotamya ile ilişkileri sürdürmüşlerdir²³.

1.2.3. Hititler

İ.Ö.3.bin yıl sonunda Küçük Asya-Kuzey Mezopotamya'da yaşayan toplulukların bileşiminde, bugün bile açıklanamayan köklü değişimler olmuştur²⁴. Ön Asya'da ilk kez bu dönemde Hint-Avrupalı etkiler ortaya çıkar ki bu da yalnız Hint-Avrupalı toplulukların göçü ve ülke alması olarak yorumlanabilir. Bu topluluklar İ.Ö.2.bin yıl süresinde hemen hemen tüm Anadolu ve Kuzey Suriye'nin büyük bir bölümünü kaplayan Hitit Krallığı'nı kurmuşlardır²⁵.

Hititlerle ilgili bilgiler Asur Ticaret Kolonileri'ne ait tabletlerden öğrenilmektedir. İ.Ö.19.yüzyıldan itibaren Asur kaynaklarında adı geçen Hititler'in tarihi İ.Ö. 2.binyılında 18.yüzyıl ile 12.yüzyıl arasındaki zamanı kapsamaktadır²⁶. Hint-Avrupalı boylar halinde, büyük bir olasılıkla savaşçı dalgalardan çok, barışçıl bir akımla ağır ağır Anadolu'ya sızan Hititler'in izlemiş oldukları göç yolu hala tartışmalıdır²⁷. Asur Ticaret Kolonileri'nin son dönemlerinde Anadolu'da var olmağa başlayan Hititler'in Anadolu'da kurmuş oldukları büyük imparatorluğun önemli yerleşim merkezlerinden biri de; Emen Ovası'nın çevresi Hasan Dağı'nın güney yamaçları ile Toroslar'ın kuzey yamaçları, Bor, Ortaköy, Kemerhisar, Kılavuzköy'ü içeren mınıktadır²⁸. Telepinu fermanında (İ.Ö.1525) Kral Labarna'nın mağlup ettiği memleket-

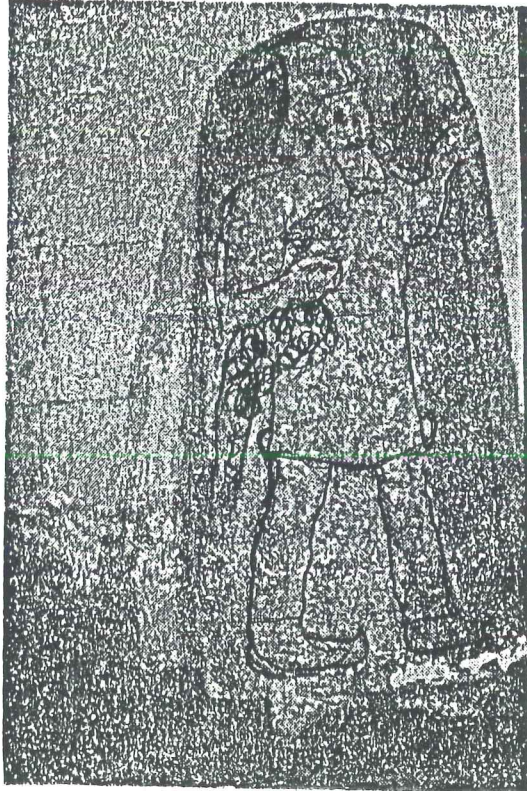
lerden ve bu memleketlere oğullarından herbirini vali olarak yolladığından bahsedilmektedir²⁹. Bu mağlup memleketler arasında, tabletlerden şimdiki Kemerhisar'ın yerinde bulunduğu anlaşılan Tuwanuwa da geçmektedir³⁰.

İ.Ö.1200 yıllarında Gaşga, Fryg ve Deniz Kavimleri'nin akınları ile tarihten silinen³¹ Büyük Hitit İmparatorluğu'nun yerini imparatorlukta takım sülaleye mensup beylerin oluşturduğu Geç Hitit Krallıkları denilen şehir devletleri almıştır. Hititler bu dönemde Asur Krallığı'nın egemenliği ve uyduluğuna geçmişlerdir³². İ.Ö.710 yılında Asur Kralı II Sargon tarafından ortadan kaldırılana dek süren Geç Hitit Krallıkları Dönemi'nde de Tuwanuwa'nın önemini koruduğu Asur kaynaklarından anlaşılmaktadır³³. Kayseri, Niğde, Nevşehir ve Ürgüp civarında kurulan Tabal Krallığı'nın³⁴ merkezini teşkil eden Tuwanuwa Krallığı'nın adı Asur Kralı III.Tiglatpileser'e vergi veren krallıkların arasında geçmektedir³⁵. III.Tiglatpileser'in annallerinde Tuwanuwa Kralı olarak adı geçen Warpalawa (Asur dilinde Urballa), İvriz'de bulunmuş olan, kendi diktirdiği Tanrı Tarhun stelinde tanrı ile birlikte görülmektedir³⁶ (Bkz.Resim 1). Asur etkisi ile işlenmiş bir Geç-Hitit Çağı anıtı olan bu anıtdan başka Bor ve civarında bulunmuş olan bu dönem anıtları:

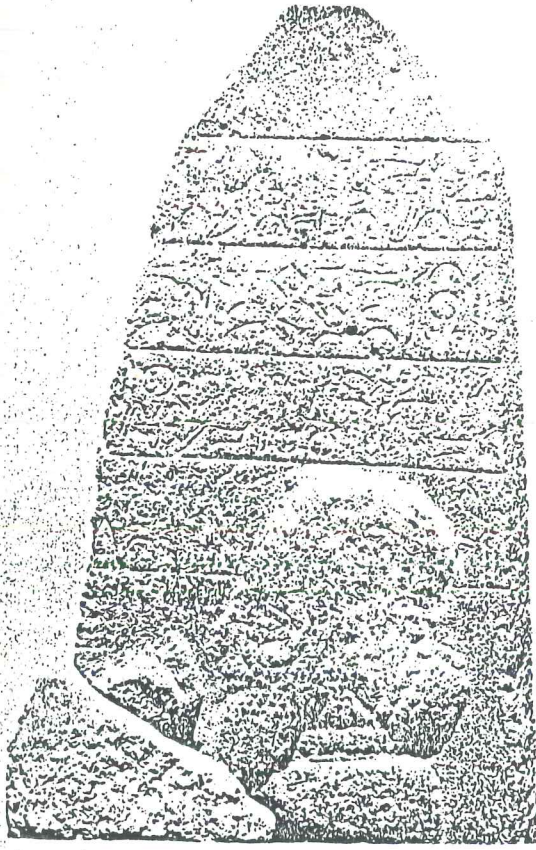
Bor-Keşlik Steli: Keşlik Köyü'nün Bayındır Yaylasında bulunmuş olan bu stel İvriz'deki stelle aynı dönem özelliklerini taşır. İvriz'deki stel gibi Keşlik Steli'nin de Kral Warpalawa tarafından diktirildiği sanılmaktadır³⁷.

Resim 1. İvriz'de bulunmuş olan stel (Ramsay'den)

Resim 2

Resim 3. Tyana'da bulunmuş steller

İ.Ö.8.yüzyıla tarihlenen bu stelde elinden ve belinden üzüm salkımları sarkan bir tanrı betimlemesi vardır (Bkz.Resim 2)

Bor-Kemerhisar'da bulunmuş olan İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde teşhirde bulunan Hitit hiyeroglifli taş³⁸.

Bor, Gökbez ve Keşlik Köyleri yakınlarındaki kayalar üzerinde bulunan kabartmalar³⁹.

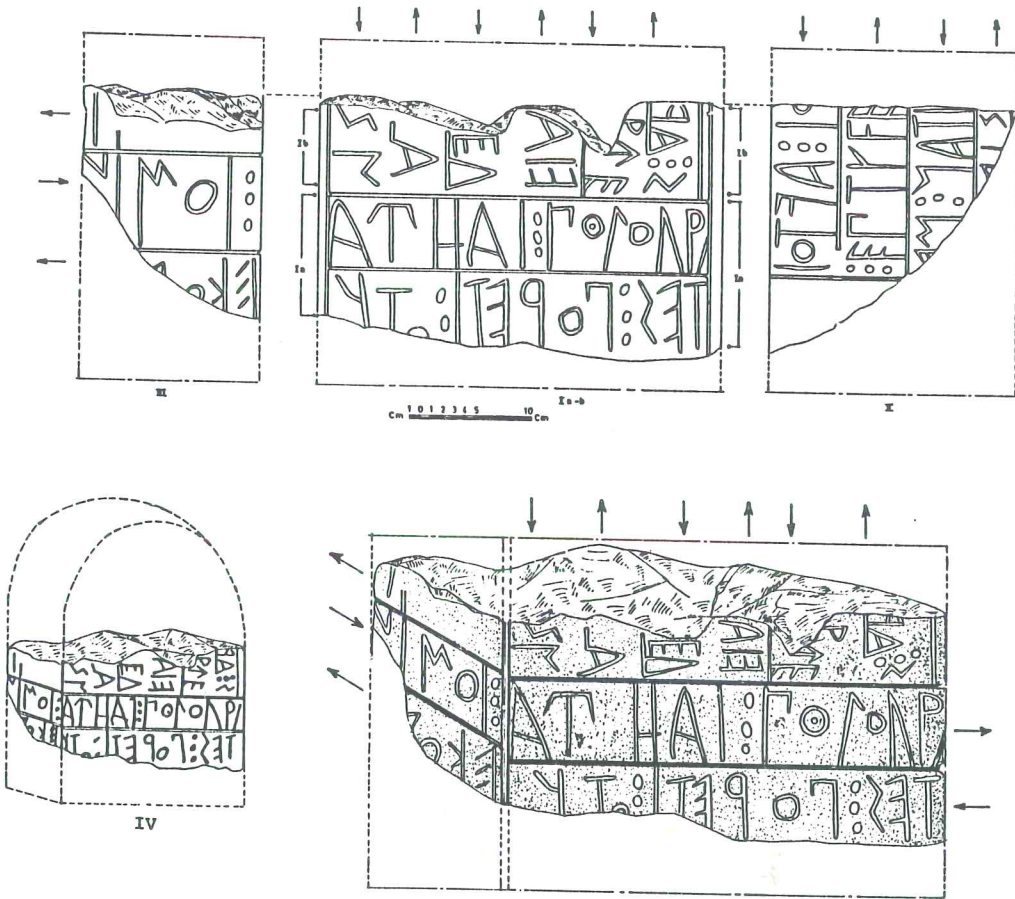
Ramsay tarafından Tyana'da bulunmuş olan steller (Bkz. Resim 3) ⁴⁰.

1.2.4. Frygler

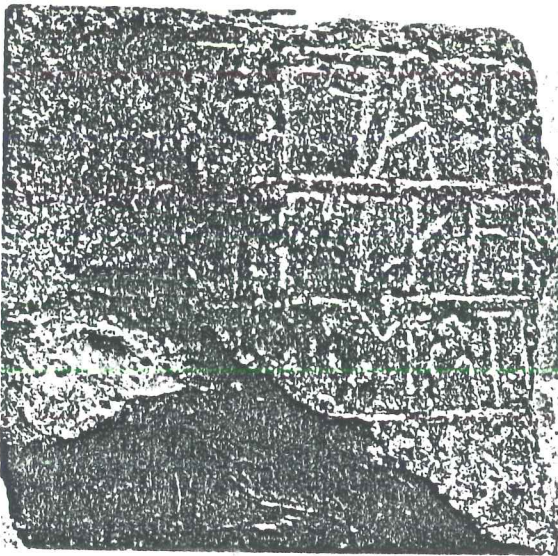
Frygler'in Bor ve civarı ile ilişkileri İ.Ö. 730 yılında Tabal Krallığı zamanında olmuştur. İ.Ö.8.yüzyıl ortalarında (Asur Kralı III.Tiglatpileser zamanında) merkezi Bit-Burutaş olan ve tek kişi tarafından yönetilen bir krallık görünümündeki Tabal, İ.Ö.730 yılında Asurluların hakimiyeti altına girmiştir⁴¹. Muşkulu Mita (Fryg Kralı Midas) ile anlaşarak Asur Kralı'na karşı bir birlik oluşturan⁴² Tabal Krallığı İ.Ö.710 yılında Asur Kralı II.Sargon tarafından ortadan kaldırılmıştır. Tabal Krallığı'nın ortadan kaldırılmasından sonra bu yörede Fryg hakimiyeti kurulduğunu Kemerhisar (Tyana)'dan çıkan İ.Ö.6.yüzyıla tarihlenen bir yazıt ispatlanmaktadır⁴³ (Bkz.Resim 4-5-6). Kara bazalt bir taş üzerinde bulunan yazıtta Asur Kralı Sargon'un yıllıklarında adı geçen Kral Midas'tan bahsedilmektedir⁴⁴.

Bor ve civarında Asur egemenliği ile birlikte devam eden Fryg egemenliği İ.Ö.612 yılında Medler'in Kapadokya'yı işgali ile sona ermiştir⁴⁵.

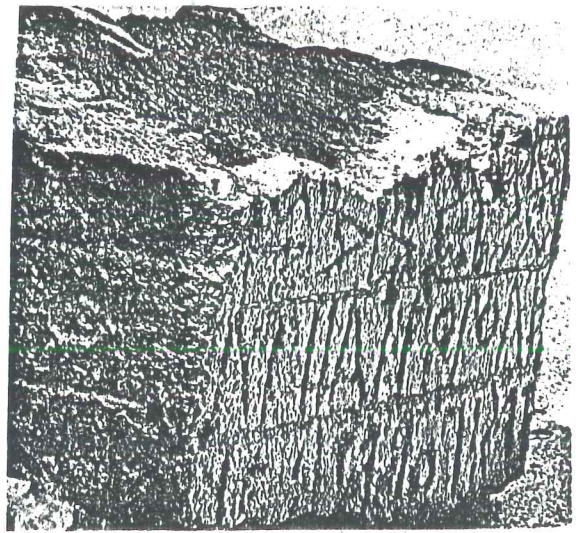
NİĞDE - KEMERHİSAR (Tyana)

Resim 4 .

Resim 5

Resim 6

1.2.5. Medler

İran'dan gelen Medler Asur Krallığı'nı yıkarak İç Anadolu'da bazı bölgeleri ele geçirdiler. Nevşehir ve çevresi de ele geçirdikleri topraklar arasında idi⁴⁶. Nevşehir ve civarını ele geçiren Medlerin Bor ve civarında da hakimiyet kurduklarına dair kesin bir bilgi yoktur. İran Baastan adlı kitapta verilen haritada Bor Med topraklarının dışında gösterilmektedir⁴⁷. Anadolu'daki Med istilası da pek uzun sürmedi⁴⁸. İ.Ö.550 yılında Medlerin, Persler karşısında yenik düşmeleri sonucunda İran'ın tümü ile Anadolu'nun büyük bir kısmını içine alan Büyük Pers İmparatorluğu kuruldu⁴⁹.

1.2.6. Persler ve İskender İmparatorluğu

Med'lerden sonra Anadolu'da hakimiyet kuran Persler (İ.Ö.550); Kızılırmak (Halys)'tan doğuda Fırat'a, güneyde Toroslar'dan kuzeyde Karadeniz'e kadar uzayan bölgeyi khşatrpa adı verilen bir vali aracılığı ile yönetiyorlardı⁵⁰. Yunanlılar'ın satrapes dediği bu valilik Pers kaynaklarında Ketpetuke (Kapadokya) satraplığı olarak geçmektedir⁵¹. Anadolu'da kurulan satraplıkların en büyüğü olan Kapadokya Satraplığı İ.Ö.4.yüzyıl sonlarına kadar bu isimle anılmıştır⁵². Kapadokya Satraplığı'nın güney ucundaki yerleşim bölgelerinden biri olan Bor, Kemerhisar (Hitit dönemi Tuwanuwa)'ın Persler dönemindeki ismi Dana olarak geçmektedir⁵³. Antik Yunan kaynaklarında da geçen Dana ismi Arrien'e göre İskit Kralı Thoas'dan gelmektedir⁵⁴. Kral Thoas kurucusu olduğu kente Thoana adını vermiş⁵⁵, Thoana zamanla Dana şeklini almıştır. Xenophon, Sardis'ten Kilikya'ya geçen Kral

Büyük Kyros'un 3 günü Dana'da konakladığını, Dana'nın büyük ve nüfusu çok bir şehir olduğunu yazmaktadır⁵⁶. Dana (Kemerhisar)'dan günümüze bu dönemi yansıtacak hiçbir yapı izi kalmamıştır.

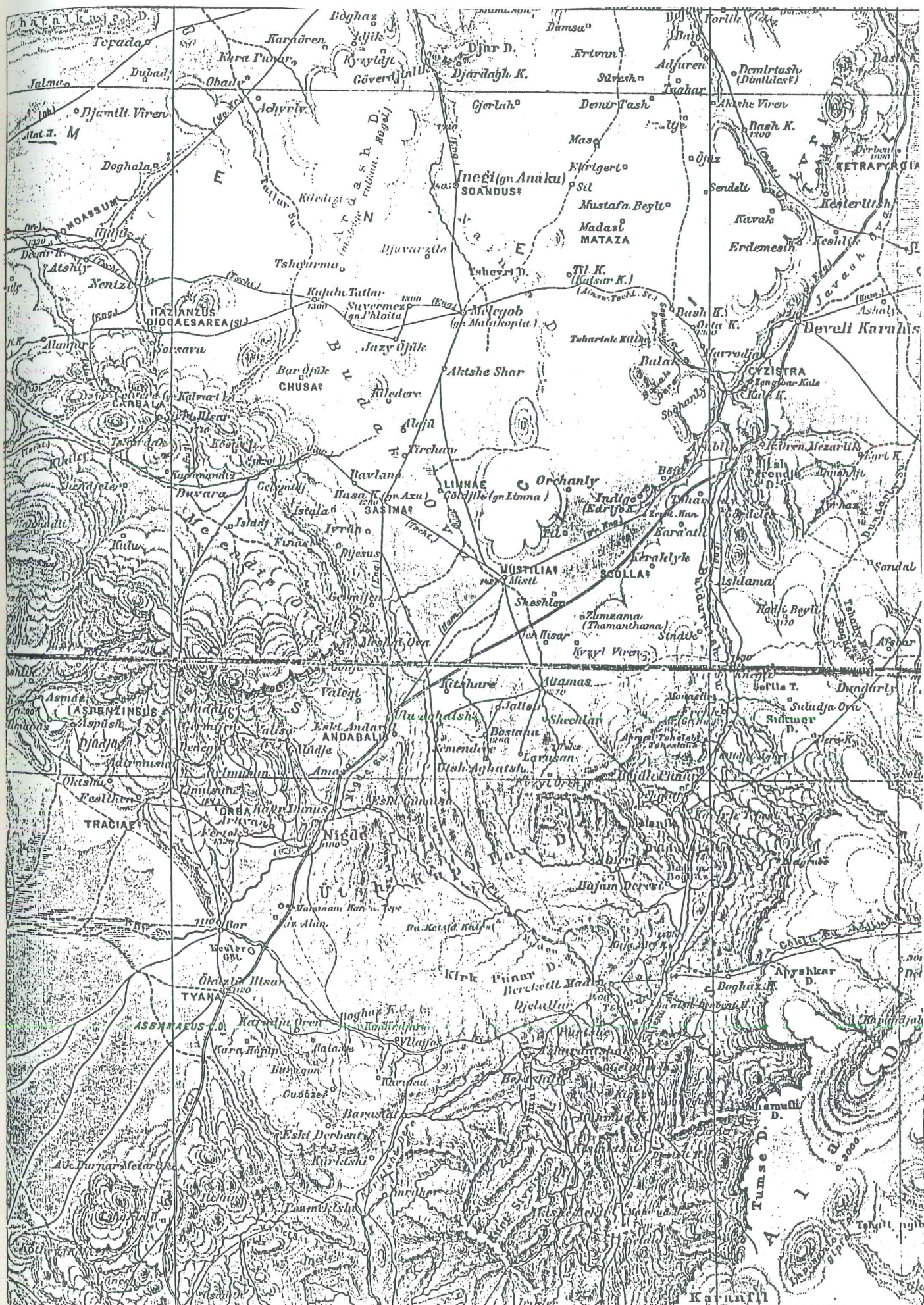
215 yıl Ahamenidler idaresinde kalan Kapadokya imparatorluğun belkemiğini oluşturan bir bölge (Yukarı Asya ile verimli ve önemli Ege Bölgesi arasında geçit alanı olduğundan) olması nedeni ile Persleştirilmesine çok önem verilmiştir⁵⁷. Bu çabada başarılı olunduğu İskender istilası sırasında Kapadokya Satraplığı'nın İskender'e boyun eğmeğip Büyük Kral'a bağlı kalmasından anlaşılmaktadır.

İ.Ö. 333 yılında Kapadokya'nın bir bölümü İskender tarafından ele geçirildi⁵⁸. Satrap Mitrobuzanes Granikos Savaşı'nda öldüğünden ele geçirilen bölümlerin satraplığına İskender'in komutanlarından Sabiktas atandı⁵⁹. Kapadokya'lılar İ.Ö.332 yılında Sabiktas'a isyan ederek Ahamenid hanedanından Ariarathes I'in krallığında bağımsızlıklarını ilan ettiler⁶⁰. Ariarathes I'in kurduğu Kapadokya Krallığı 10 yıl (İskender'in ölümüne kadar) yaşadıktan sonra İskender'in oğluna vasi seçilen Perdikkas tarafından yok edildi⁶¹. İ.Ö. 301 yılında Ariarathes I'in yeğeni Ariarathes II tarafından yeniden kurulan Kapadokya Krallığı İ.Ö. 17'de Kapadokya bir Roma eyaleti olana dek sürmüştür.

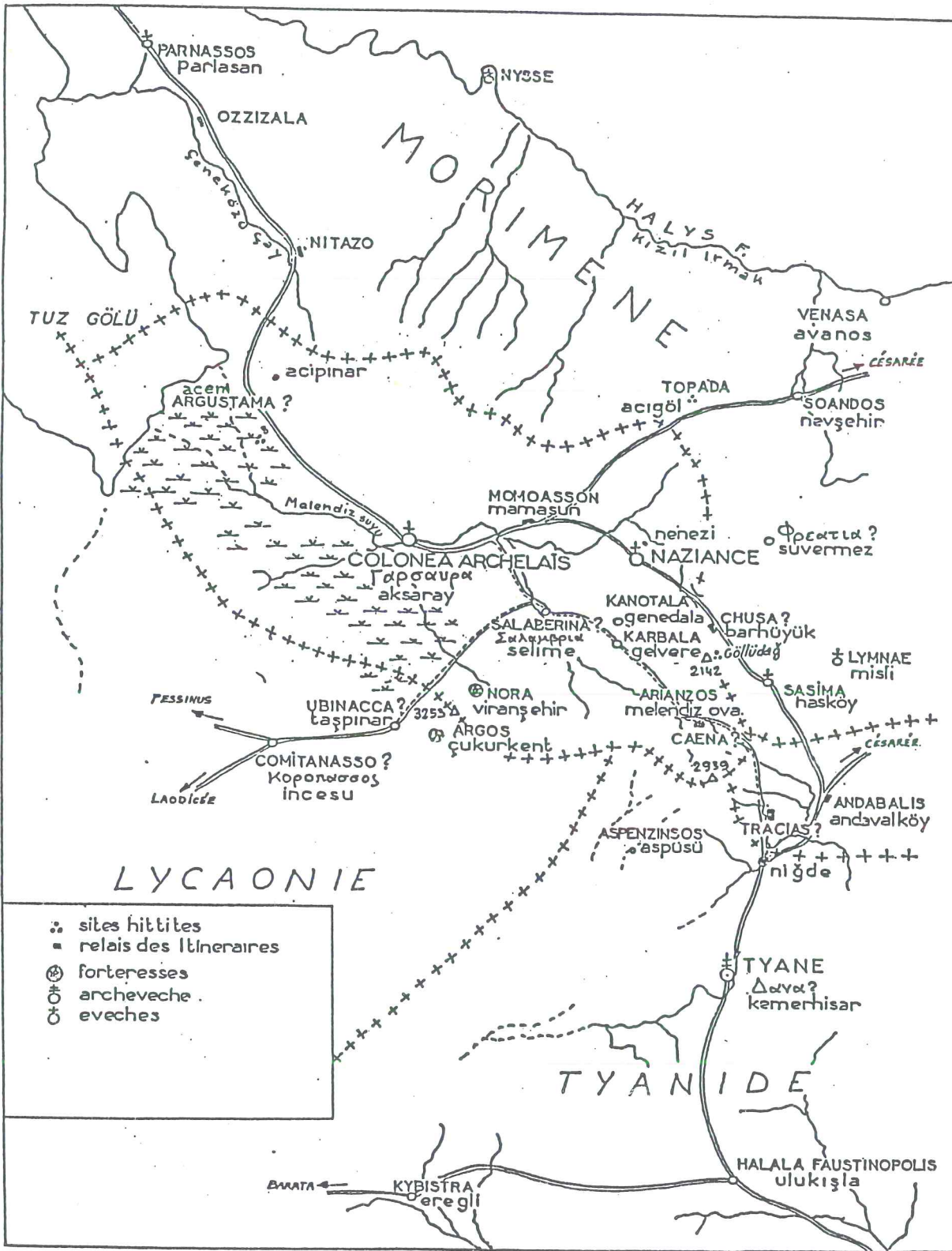
Bu dönemde Kapadokya Krallığı içinde yer alan Dana (Kemerhisar)'nın önemini koruyup koruyamadığı bilinmemektedir.

1.2.7. Roma Dönemi

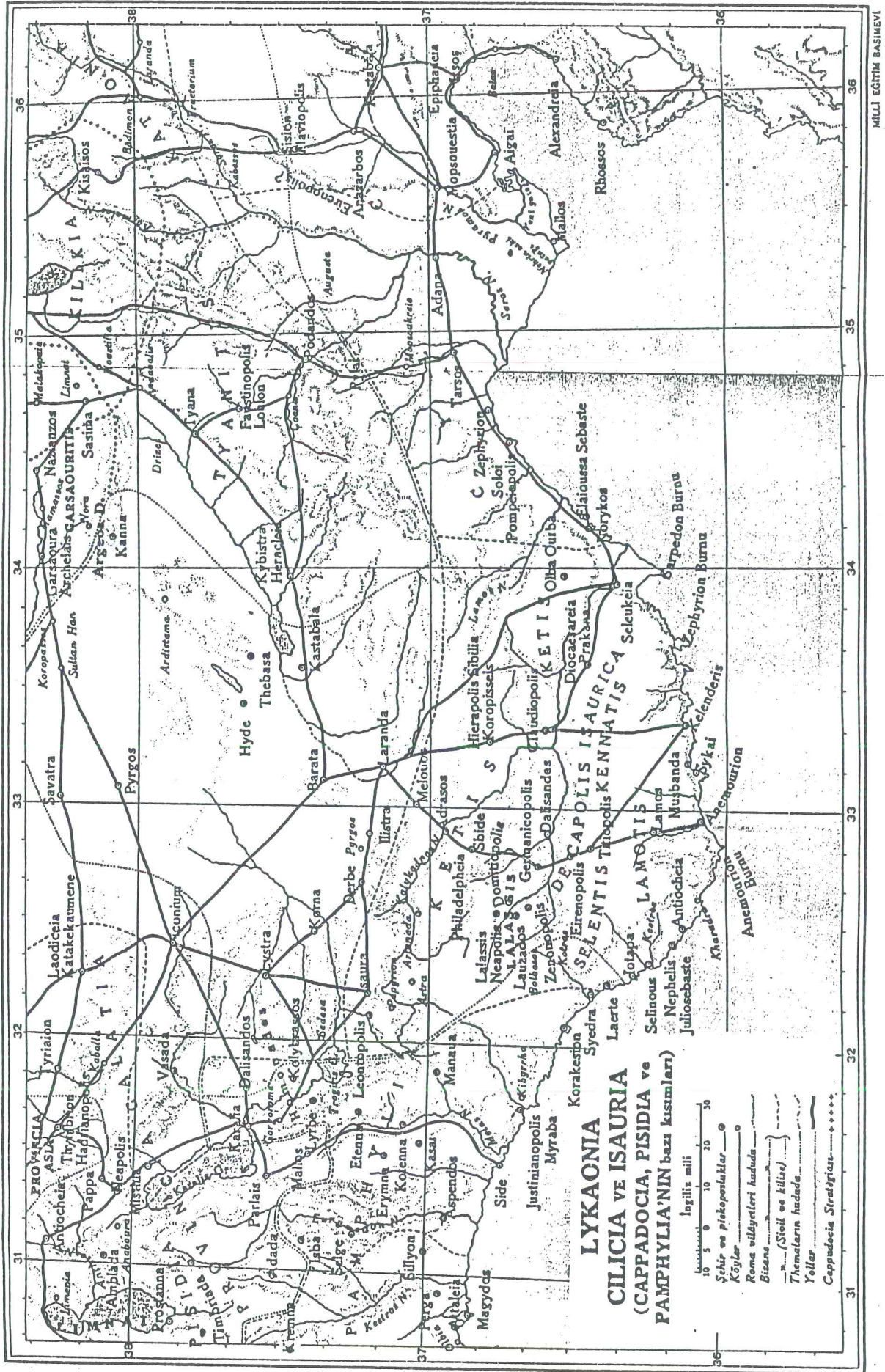
Roma ile Kapadokya arasındaki ilk münasebet, Küçük Asya'yı Romalıların egemenliği altına sokan Manisa (Magnesie) Savaşı'ndan sonra başlamıştır⁶². Kapadokya Kralı Ariarathes IV'ün Romalılarla anlaşma yapmasından sonra Kapadokya sakin bir döneme girdi⁶³. Bu sakin dönem izlenen akıllıca politika sonucu Ariarathes V zamanında da devam etmiştir⁶⁴. Gençliğinde Atina'da eğitim görmüş, Helen hayranı bir kişi olan Ariarathes V, Krallığın 2 önemli şehri Mazaka (Kayseri) ve Tyana (Tuwanuwa, Dana, Kemerhisar)'yı Hellen Kanunları'nın uygulandığı bağımsız büyük şehirler haline getirmiştir⁶⁵. Daha önceki dönemlerde Dana adı ile geçen Kemerhisar bu dönemde Tyana adını almıştır. Bu isim değişikliğinin neden ve ne zaman olduğuna dair antik kaynaklarda bilgi yoktur. Ariarathes V'in İ.Ö.130 yılında ölümü ile Kapadokya'da kargaşılıklar başlamış ve İ.Ö.17'de Kapadokya bir Roma eyaleti olana dek sürmüştür. İ.Ö.17'de son Kapadokya vasal Kralı Arkhelaos'un ölümü ile Kapadokya bir Roma eyaleti olmuş ve bir proküratör (bir Roma memuru) vasıtası ile yönetilmeğe başlanmıştır⁶⁶. Roma eyaleti olduktan sonra stratejik durumunun uygunluğu nedeni ile İmparatorluğa bağlı bir askeri eyalet olan Kapadokya, 10 idari bölge (Strategia)'ye ayrılmıştı. Bu idari bölgelerden birini teşkil eden Strategia Tyanitis'in en önemli şehri Tyana (Kemerhisar) idi. Aynı zamanda Eusebeia ve Colonia Antonina isimlerini de taşıyan Tyana (Kemerhisar), büyük ticaret ve askeri yolların toplanıp Kilikya'ya açıldığı bir merkez olması nedeni ile de

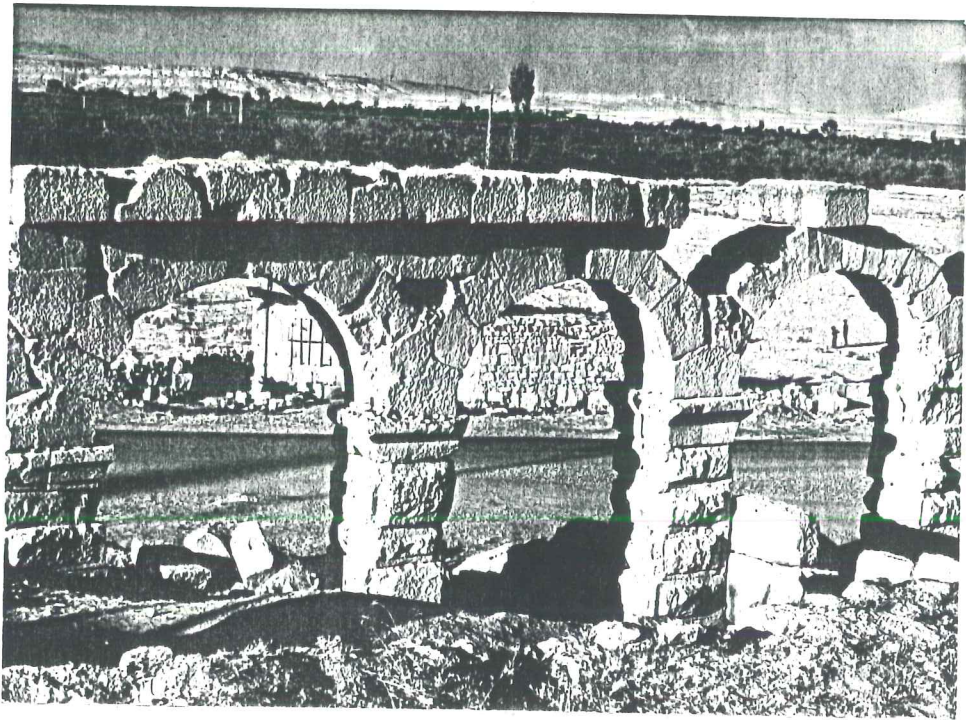
Harita 5. Kiepert'ten

Harita 6. Thierry

Harita 7. Ramsay

Resim 7. Tyana (Kemerhisar) daki Roma Dönemi'ne ait su kemerleri

önemli bir şehirdi⁶⁷. Hititler'den beri varlığı bilinen Anadolu yol ağı Romalılar devrinde onarılmış ve yeni askeri yollar da inşa edilmiştir. Bu yol ağı içersinde önemli bir menzili teşkil eden Tyana (Kemerhisar), Roma yollarını gösteren bütün haritalarda geçmektedir (Bkz.Harita, Kiepert, Thierry, Ramsay) Önemli bir yol güzergahı üzerinde olmasından başka önemli bir dini merkez niteliği de olan Tyana (Kemerhisar)'da bu dönemlerden günümüze ayakta kalmış tek yapı Amasbien gölünden şehre su getiren su kemerleridir⁶⁸(Bkz. Resim 7). Tyana (Kemerhisar) İ.S. 270 yıllarında Kraliçe Zenobia'nın hakimiyeti altında bulunuyordu⁶⁹. İ.S. 272 yılında Roma İmparatoru Domitius Aurelianus, Zenobia'nın egemenliğine son vermiş ve Tyana'yı tekrar Roma İmparatorluğu'nun toprakları arasına katmıştır⁷⁰.

Roma İmparatorluğunda Hristiyanlığın kabulünden sonra da önemini koruyan Tyana (Kemerhisar), İ.S.371-2 yılında İmparator Valens'in Kapadokya eyaletini 2'ye bölmelerinden sonra 2.Kapadokya (Cappadocia Secunda) adı ile teşekkül eden yeni eyaletin metropolis'i olmuştur⁷¹. Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra Bizans İmparatorluğu'na intikal eden Tyana (Kemerhisar) ve civarında, günümüze, metropolislik olduğunu belirten hiç bir yapı izi kalmamıştır.

1.2.8. Bizans Dönemi

Roma İmparatorluğu'ndan Bizans İmparatorluğu'na intikal eden Tyana (Kemerhisar) Bizans döneminde de askeri ve dini merkez niteliğini korumuştur. İmparator Justi-

nian tarafından İ.S.536'da Tyana (Kemerhisar) yerine Mokissos (Kırşehir) metropolislik yapılmasına rağmen Tyana eski önem ve nüfusunu muhafaza etmiştir⁷². Stratejik önemi nedeniyle önce Sasani sonra Arap akınlarına hedef olan Tyana (Kemerhisar)⁷³ bu dönemde Christapolis adı ile de anılmıştır⁷⁴. Arap kaynaklarında adı Tavana olarak geçen⁷⁵ Tyana (Kemerhisar) ve Hasan Dağı çevresine yapılan akınlar Bizans İmparatorluğu'nu oldukça yıpratmıştır. İ.S.709 yılında (Halife Velid zamanında) Araplar tarafından fethedilen Tyana (Kemerhisar) Araplar ve Bizanslılar arasındaki çarpışmalarda büyük hasar görmüştür. Halkının büyük bir bölümü 8.yüzyılda Niğde (Magidos)'ye göç etmiş ve bundan sonra Tyana'nın yerini Niğde almıştır⁷⁶. 833 yılında Halife Me'mun oğlu Abbas'ı Tyana kalesini onarmaya ve oraya Müslüman halkı yerleştirmeye göndermiştir⁷⁷. Bizanslılar bu mntıkadaki hakimiyetlerinin devam etmesi için Gülek Boğazı mntıkasına hakim noktalara Bulgarları yerleştirmişler; havalinin otoktan halkı arasına misyonerler göndererek geliştirmekte olan İslamiyete karşı bir cephe yaratmağa çalışmışlardır. İmparator Nikephoros Phokas tarafından tekrar Bizans toprakları arasına katılan⁷⁸ Tyana (Kemerhisar) ve çevresinde Bizans hakimiyeti Selçuklular'ın Anadolu'yu ele geçirmelerine dek sürdü.

1.2.9. Selçuklular ve Beylikler Dönemi

Tyana (Kemerhisar), Bor ve Niğde yöresine 12.yüzyılda hakim olan Selçuklular bölgenin Türkleşmesi için çalışmışlardır. Büyük kentlere yerleşen Selçuklular İslam kültürünü oturtmak için camiler, medreseler yaptırmışlar,

İran'dan din bilginleri, sanatkarlar ve tüccarlar getirtmişlerdir⁷⁹. Bu dönemde büyük Hristiyan kentleri önemlerini yitirmişlerdir. Tyana'nın (Kemerhisar) nüfusu azalır ve zamanla küçük bir kasaba haline gelir⁸⁰. Bunun yanı sıra Bor, Niğde ve Aksaray İslam kentleri olarak gelişmiştirler. II. Kılıçarslan'ın topraklarını oğulları arasında taksimi sırasında Arslanşah'a düşen Niğde, Bor ve havalisi en parlak dönemini Alâeddin Keykubad zamanında yaşamıştır⁸¹. Doğuda Cengiz istilasından kaçan bütün Harezmi Uleması Konya, Kayseri, Niğde gibi şehirlere yerleşerek buraları bir ilim merkezi haline getirmiştir⁸². 1231 yılında çıkan Baba İshak isyanı devletin bünyesini epey sarsmıştır. Kanlı bir şekilde bastırılan isyan sırasında Babailer'den bazıları (Bulgar Baba, Taptık Emre, Sarı Saltuk, Bulgar Bozoğlan Baba) Bor'daki mağaralara sığınmışlar ve 7 yıl bu mağaralarda kalmışlardır⁸³. Bu arada Anadolu'yu yeni bir tehlike Moğollar tehdit etmeye başladı. Baba İshak İsyanı'nın ardından 1237 yılında Alâeddin Keykubad'ın ölümü ile gerilemeye başlayan Selçuklular, II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Moğollarla yaptıkları, Köse Dağı Savaşı'nı kaybettiler⁸⁴. Bunun sonucunda da Anadolu'nun büyük bir bölümü ile birlikte Niğde, Bor ve çevresi Moğolların hakimiyeti altına girdi (1277)⁸⁵. Bu tarihten sonra Selçuklu Devleti'nin yıkılışı olan 1308 yılına kadar Selçuklu Sultanları Anadolu'yu, yanlarında bir Moğol valisi ile idare etmişlerdir. Bu valilerden biri olan Alâeddin Eretna Bor, Niğde ve civarında 1360 yıllarında yarı bağımsız bir beylik kurmuştur⁸⁶. Bu beylik 1380 yılında Alâeddin Eretna'

nın veziri Kadı Burhaneddin Ahmed'in yeni bir devlet kurmasına dek hüküm sürdü⁸⁷. Kadı Burhaneddin Ahmed'in saltanatı Karamanoğlu I.Alaeddin Ali Bey'in yöreyi ele geçirmesine dek sürmüştür. Niğde ve civarında pek çok eser (Niğde Akmedrese, Niğde Karaman Sarayı) yaptıran Alaeddin Ali Bey Bor'daki Alaeddin Camii'ni (1410)'de bu dönemde yaptırmıştır. 1468 yılına kadar Osmanlılar ve Karamanoğulları arasındaki mücadelelere tanık olan Bor ve civarı 1468 yılında Fatih Sultan Mehmet zamanında Osmanlı İmparatorluğu topraklarına katılmıştır.

1.2.10. Osmanlı Dönemi

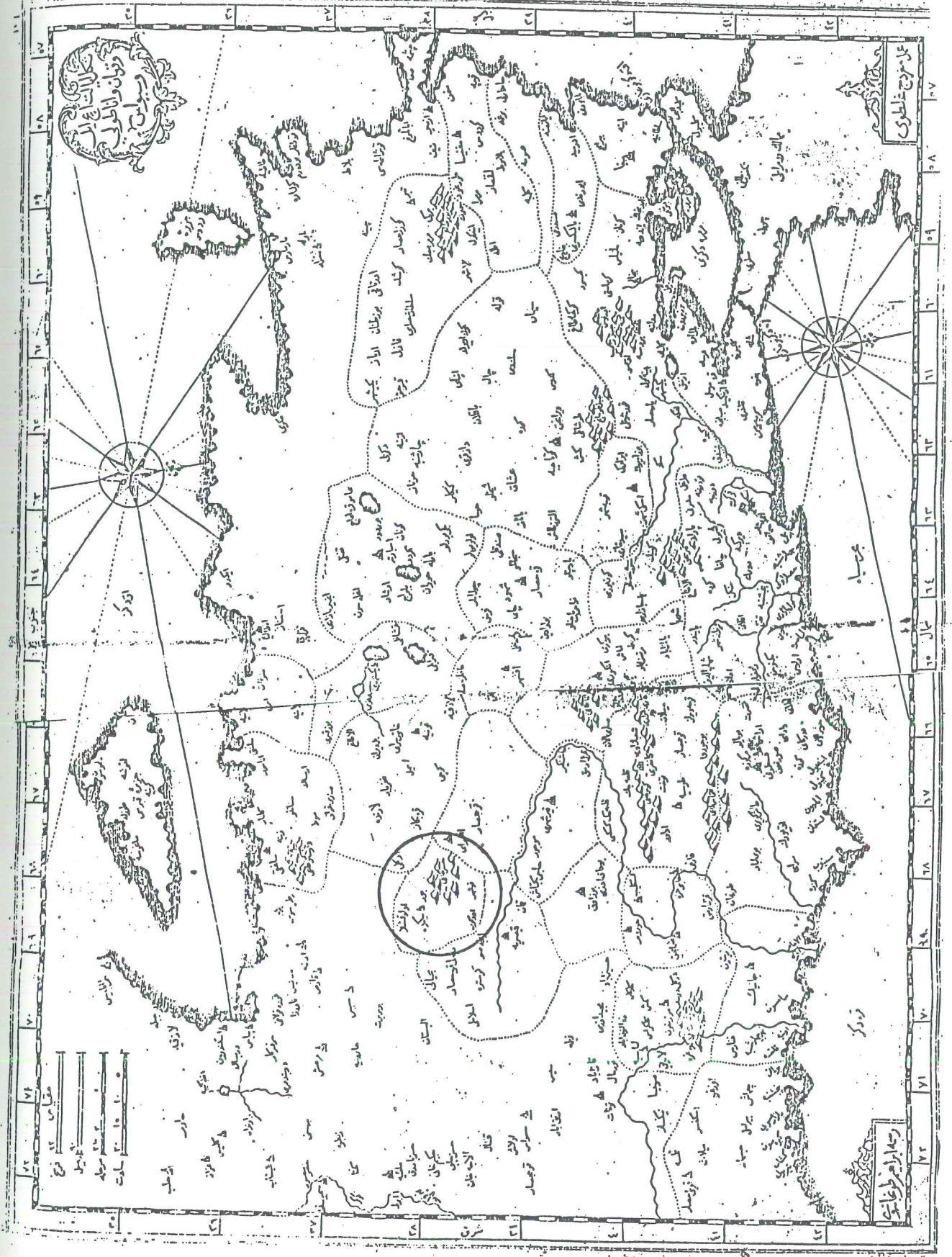
1468 yılında Osmanlı topraklarına katılan Bor ve civarı en parlak dönemini 16. ve 18.yüzyıllarda yaşamıştır⁸⁸. Bu dönemlerde kurulan barut fabrikaları asırlarca devletin en mühim ihtiyacına cevap vermiştir⁸⁹. 1559 yılında Konya civarında şehzade Beyazıt ve şehzade Selim arasında taht yüzünden çıkan savaşta Bor halkı Selim'in tarafını tutmuştur⁹⁰. Bor'da yapılan karabarut çokça ve zamanında cepheye gönderilmiştir. Savaşın kazanılmasına yaptıkları yardımlardan dolayı şehzade Selim'in yanında savaşa katılan Sokullu Mehmet Paşa şükran borcu olarak Bor'daki Sokullu Mehmet Paşa Camii ve bedestenini yaptırmıştır⁹¹. Konya vilayeti önceleri Karaman Beylerbeyliğine daha sonra Niğde Sancağı'na bağlı bir kaza olarak idare edilen Bor Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarında oldukça sıkıntı çekmiştir. Cumhuriyet döneminde Niğde ili'ne bağlanan Bor ilçesi günümüzde de bu idari konumunu muhafaza etmektedir.

1.3. TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE SOSYO-EKONOMİK YAPI

Tarihsel süreç içinde çok çeşitlilik gösteren Bor'un sosyo-ekonomik yapısı, ilkçağlarda ekonomisi tarıma dayalı toplumların özelliğini göstermektedir. Yörenin bilinen ilk toplumu olan Proto-Hatti'ler tarım ve hayvancılıkla uğraşıyorlardı. Maden arama ve çıkarmayı da bilen Proto-Hatti'lerin Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Asur'lu tüccarlardan kurşun, kalay ve dokuma ürünleri aldıkları karşılığında da bakır ve gümüş verdikleri bilinmektedir⁹². Proto-Hatti'lerden sonra Bor ve civarında yerleşen Hititler'in tarım ve hayvancılığa dayalı ekonomik faaliyetleri daha çok tapınakların çevresine toplanmıştır⁹³. Monarşik bir sistemle yönetilen Hitit Devletinde tüm tarım arazileri önce tanrının sonra kralındı⁹⁴. Nadir olarak bağımsız çiftçilere de rastlanmaktadır⁹⁵. Hititler'den sonra Bor ve civarında görülen Persler Döneminde de sosyo-ekonomik yapı hemen hemen aynı paraleldedir. Bu dönemde Hitit kral ve beylerinin yerini, büyük araziler verilerek yöreye yerleştirilen Pers asilzadeleri almıştır. Tüm arazilerin sahiplerinin ellerinden alınarak Pers asilzadelerine dağıtılması ile küçük, bağımsız çiftlik sahipleri ortadan kaldırılmış, bu asilzadelere hizmet eden, toprağa bağlı köle durumuna düşmüşlerdir⁹⁶. Bölgenin Persleştirilmesinde büyük etkisi olan bu asilzadeler (Magnat), kendi mülkleri olan çiftliklerinde yaşarlardı⁹⁷. Hristiyan olduktan sonra da yaşam tarzlarını değiştirmeyen bu asilzadelerin kurdukları düzen Roma Devrinde de devam etmiştir. Roma Devrinde Ankara (Ankyra)-Tarsus (Tarsos) Yolu'

nun önemli menzillerinden biri olan Tyana (Kemerhisar) gerek stratejik konumu gerekse ticaret yollarının üzerinde olması nedeni ile zengin ve büyük bir şehirdi. Yunan kolonileri döneminde ismi Dana olarak geçen Tyana, Roma eyalet düzeninde, Strategia Tyanitis'e bağlı bir şehirdi⁹⁸. Ticari ve askeri öneminin yanı sıra dinsel bir merkez de olan Tyana bu konumunu Bizans İmparatorluğu döneminde de sürdürmüştür. İmparator Valens'in Kapadokya eyaletini 2'ye bölmesinden sonra metropolislik olan Tyana⁹⁹ 7.yüzyılda Arap akınları sonucunda çok harap olmuş ve halkının büyük bir kısmı Niğde'ye göç etmiştir¹⁰⁰. Bu dönemden sonra gerilemeğe başlayan Tyana Selçukluların yöreye hakim olması ile eski önemini kaybetmiş, yerini yeni gelişmekte olan Niğde, Aksaray ve Bor almıştır¹⁰¹. Halkının Niğde'ye göç etmesi ile eski ekonomik gücünü de kaybeden Tyana'da bu dönemde yalnızca tarıma dayalı bir ekonomik faaliyet görülür. Dinsel merkez niteliğini 18.yüzyıla kadar metropolislik olarak sürdüren Tyana, Selçuklular Dönemi'nde ticaret yollarının güzergâhlarının değiştirilmesi ve yeni konaklama merkezleri (kervansaraylar) oluşturulması ile ticari önemini kaybetmiştir¹⁰². Bu dönemde Tyana'ya yerleşip yeni bir düzen getiren Müslüman halk, Tyana'ya Hristiyan kasabası anlamına gelen Kilisehisar demiştir. Kilisehisar ile birlikte Tyana için Kemerhisar adı da kullanılmıştır. Günümüzde Kemerhisar adı ile anılan Tyana Osmanlı Dönemi'nde günden güne gelişen Bor'un gölgesinde kalmıştır. Nizam-ı Cedid teşkilatına kadar Karaman Defterdarlığına bağlı olarak idare edilen Bor'da 16. ve 18.yüzyıllarda debagat (dabakçı-

lık), demircilik, keçecilik, dokuma ve boyacılık, barutçuluk çok ileri gitmiş, çevrenin ihtiyacını karşıladıktan başka civar vilayet ve kazalara işlenmiş meta sevk ve ihraç edilmiştir¹⁰³. Bu yıllarda Bor'un ekonomik hayatında önemli bir yer teşkil eden Bor'daki barut fabrikaları büyük bir teşkilat halinde asırlarca devletin bu en mühim ihtiyacına cevap vermiştir¹⁰⁴. Akşehir, Koçhisar, Develi, Kayseri, Şarkışla, Cırlavuk, Kemerhisar köherçilehanelerinden¹⁰⁵ getirilen köherçile (Kalyum nitrat) Bor barut fabrikalarında perdahlı, perdahsız top ve tüfek barutu yapılır ve İstanbul'a develerle sevk edilirdi¹⁰⁶. 16. ve 18.yüzyıllarda en parlak devrini yaşayan Bor'a 19.yüzyılın sonlarına doğru büyük şehirlere göç edenlerin yerine Çerkez ve Arnavutlar yerleştirilmiştir. Bu olaydan sonra ekonomik durumunda düşme görülen Bor Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarında oldukça sıkıntı çekmiştir. Bor Osmanlı İmparatorluğu döneminde Karaman Beylerbeyliğine bağlı Niğde Sancağı'nın bir kazası idi (Bkz. Harita 8-9). II.Mahmut Devri'nde eyalet, liva, kaza olmak üzere 3 kademeli kurulan Osmanlı taşra örgütü 1846'da 39 eyalet ve 76 livaya bölünmüştü¹⁰⁷. IV.Murat zamanında yaşayan Evliya Çelebi seyahatnamesinde eyaletlerden biri olan Karaman Eyaletinin; Konya, Aksaray, Akşehir, Beyşehir, Kırşehir, Kayseri ve Niğde olmak üzere 7 sancağının bulunduğunu yazar¹⁰⁸. 1870 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesine göre Vilayetler livalara, livalar kazalara, kazalar nahiyele, nahiyele de köylere bölünmekte idi. Bu taksimattan sonra Konya vilayeti, Niğde livasının kazalarından biri olan Bor

Harita 8. H.1285 tarihli Salname'den

Harita 9. H.1310 tarihli Salname'den

(Bkz.Harita 10) bu idari konumunu Cumhuriyetin ilanına kadar sürdürmüştür.

H.1285 (M.1868) ve H.1330 (M.1914) tarihleri arasındaki 46 senelik bir kesiti kapsayan Konya Vilayeti salnamelerinden Bor'un sosyo-ekonomik durumu hakkında aşağıdaki bilgiler elde edilmiştir:

H.1286 (M.1869) Tarihli Salname

Bu salnamede Bor'un Konya Vilayeti'ne bağlı bir nahiye olduğu ve 34 köyü bulunduğu yazmaktadır. 1869'daki nüfusu 6937 olan Bor'da hane sayısının 2327 olduğu belirtilmektedir.

H.1287 (M.1870) tarihli salnamede Bor'a ait hiç bir bilgi bulunmamaktadır.

H.1288 (M.1871) Tarihli Salname

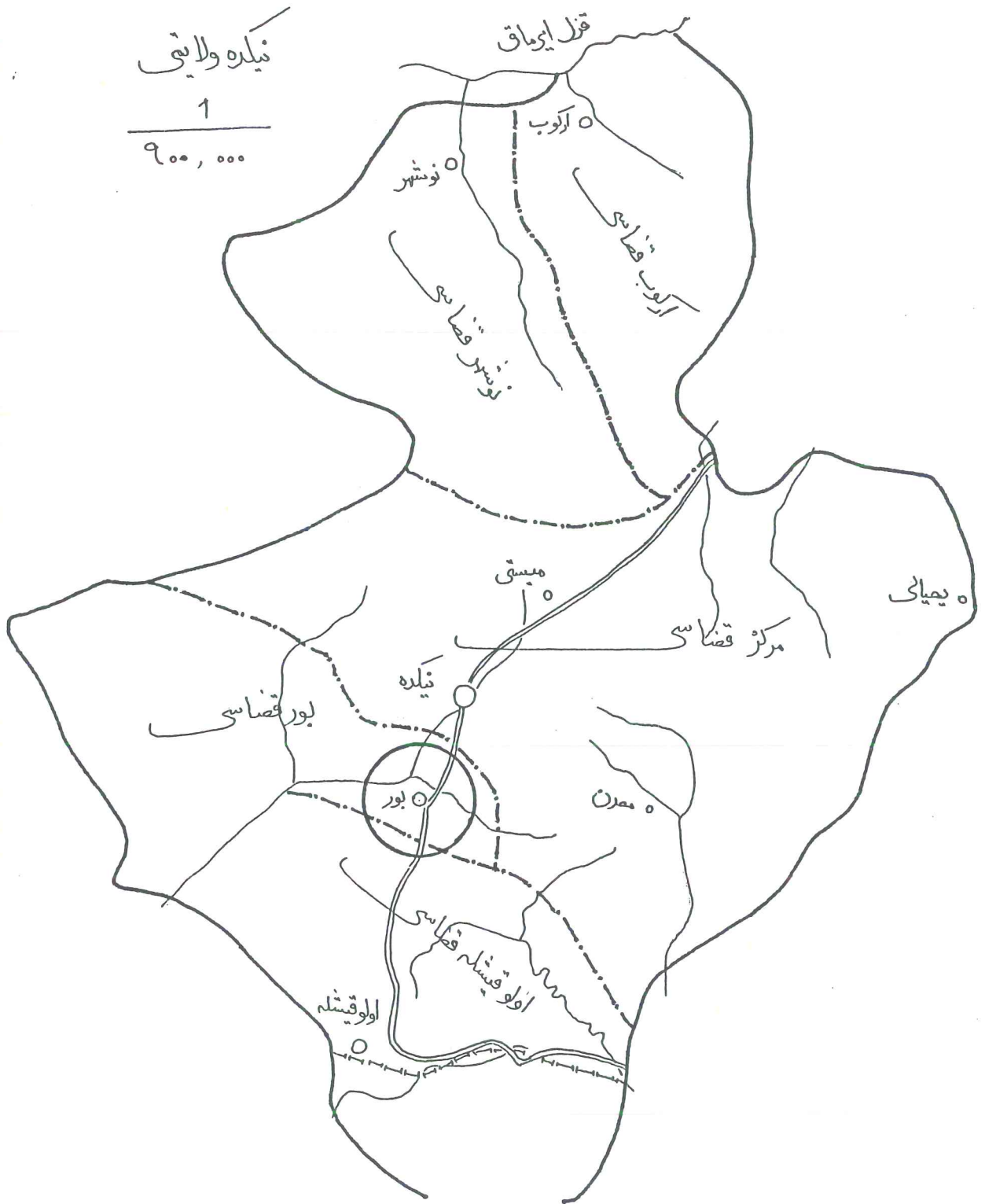
1870 yılında çıkarılan İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesine göre kaza statüsüne yükselen Bor'da 1871 yılında nüfus 5083, hane sayısı 2009'dur.

H.1289 (M.1872) Tarihli Salname

Bu salnamede Bor'da 750 dükkan, 3 han, 15 kahvehane, 1 bezirhane, 1 debaghane ve 1'de bedesten bulunduğu yazmaktadır. Nüfusun 5618, hane sayısının 2009 olduğu belirtilmiştir.

H.1291 (M.1874) Tarihli Salname

Bu salnamede H.1289 (M.1872)'den farklı olarak nüfusun 6899, hane sayısının 2610 olduğu görülmektedir. Diğer

bilgiler H.1289 (M.1872) tarihli salnemenin aynısıdır.

H.1292 (M.1875) Tarihli Salname

Önceki bilgilere ek olarak; ekilmiş arazinin 18.000 dönüm, ziraata elverişli arazinin 120.000 dönüm, nadasa bırakılan tarlanın 26.000 dönüm olduğu yazılmıştır.

H.1301 (M.1883) Tarihli Salname

7257 kişilik nüfusun 521'inin Rum, 116'sının Ermeni geri kalanının Müslüman olduğu yazılıdır. Ayrıca Merkez kazaya bağlı Şücaeddin, Anduğu ve Kilisehisar nahiyelerinden bahsedilmektedir.

H.1310 (M.1892) Tarihli Salname

Bu salnamede çevre köyleri ile birlikte 19003 kişilik toplam nüfusun 1082'si Ermeni, 458'si Rum gerisi de Müslüman'dır. Hane sayısının 3962 olduğu M.1892'de 20 debaghane, 3 bezirhane, 1 mezbahane, 49 değirmen, 5 fırın, 6 han, 8 mağaza, 672 dükkân varolduğu yazılıdır.

H.1317 (M.1899) Tarihli Salname

Çevre köyleri ile birlikte nüfusu 21.695 olan Bor Kasabası'nın 2187 haneli olduğu yazılmıştır. 9407 olan toplam nüfusun 1181'i Rum, 707'si Ermeni, 32'si Protestan geri kalanı Müslümandır. 2250 dokuma tezgahı bulunan Bor'da bu yıllarda halıcılığın önemli olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca iç kazada 660 dükkân ve mağaza, 11 fırın, 23 değirmen, 2 kahvehane, 26 fabrika olduğundan bahsedilmektedir. Bu fabrikalar büyük bir olasılıkla Osmanlı Dönemi'nin son yıllarına kadar faaliyetlerine devam eden barut fabrikalarıdır.

Bu yıla ait hayvan varlığı; 100 deve, 5497 öküz, 365 manda, 65838 koyun, 7666 adi keçi, 17452 tüftik keçisi, 4595 merkeptir.

Kurtuluş Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı yıllarında çok sıkıntı çeken Bor bu dönemde pek çok Anadolu kenti gibi ekonomik açıdan çöküntüye uğramıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında yeniden toparlanmaya başlayan Bor'un 1933'deki nüfusu 8762, hane sayısı 3000'dir¹⁰⁹. Aynı yılda kasaba dahilinde 310 dükkan, 6 han, 7 fırının var olduğu 1933'de basılan Belediyeler¹¹⁰ adlı kitapta yazılıdır. 1949 Belediyeler Yıllığında¹¹¹ Bor'da tabaklık (debagat), halıcılık, keçecilik, demircilik, kavafılık ve dokumacılık faaliyetlerinin sürdüğü ve kasabada 30 debaghane olduğu yazmaktadır. Daha sonraki yıllarda eski önemini kaybeden dokumacılık ve debagat makinanalaşmaya ayak uydurmadığı için yoktur. Günümüzde ekonominin temelini ziraat oluşturmaktadır.

1.3.1. Eğitim

Eğitime büyük önem veren Bor'da tarih boyunca çeşitli okullar açılmıştır. Konya Vilayeti Salnamelerinde görülen medrese, rüştiye ve sübyan mektepleri bunun kanıtıdır. H.1289 (M.1872) tarihli Konya Vilayeti Salnamesi Bor kazasında (köyleri ile birlikte) 15 medrese 21 sübyan mektebi olduğunu yazmaktadır. H.1292 (M.1875) tarihli salnamede merkez ilçede 12 sübyan mektebi, 1 rüştiye, 7 medrese olduğu yazılıdır. H.1310 (M.1892) tarihini taşıyan salnamede ise 7 medrese 37 İslam okulunun yanısıra 2 tane de Rum mektebi

olduğundan bahsedilmektedir¹¹². H.1317 (M.1899) tarihli salnamede 7 medrese, 33 mekteb ve 3 kütüphane olduğu yazılıdır. Aynı salname 7 medresenin 530 öğrencisi, 2'si rüştiye (biri İslam, biri Rum) olan 33 mektebin 1550 öğrencisi olduğu yazmaktadır. 1900'lü yıllarda ekonomik yapı ile aynı paralelde bir çöküntüye giren eğitim gitgide önemini kaybetmiştir. 1933 tarihli Belediyeler Yıllığında¹¹³ kasaba dahilinde 3 ilkokul ve 1 kütüphane olduğu yazılıdır. Ekonomik yapının yetersizliği nedeni ile eğitim kurumları eski önemini kaybetmiştir. 1949 yılı Belediyeler Yıllığında¹¹⁴ Bor Kasabası'nda 1 ortaokul, 1 meslek okulu, 4 ilkokul olduğu yazılıdır. Günümüzde ekonomik yapıya bağlı olarak eğitim tekrar önem kazanmıştır. İlçe dahilinde 8 ilkokul, 1 lise, 2 sanat okulu ve bir kütüphane bulunmaktadır.

1.4. BOR'UN FİZİKSEL GELİŞİMİ

İlkçağlardan beri yerleşim merkezi olduğu bilinen Bor'un ilkçağlardaki yerleşim düzeni ve yapıları hakkında fazla bilgi yoktur. Strabon, Antik Çağda önemli merkezlerden biri olan Tyana'da Semiramis'e atfedilen büyük bir yapıttan söz eder¹¹⁵. Texier Kara Su'da bu yapıta ait olabileceğini tahmin ettiği birtakım kalıntılardan¹¹⁶ ve Kalker bir tepenin kuzey yamacı ile ona bağlı bir vadinin parçası üzerinde kurulmuş olan Tyana'da ancak duvarların ve akropolün pek az kalıntısı kaldığından söz etmektedir. Romalılar Devri'nde yapılmış, günümüzde de bazı bölümleri ayakta olan su kemerinden 1846'da yaklaşık olarak 50 kemerin ayakta olduğundan ve su kanallarının hiç keşintisiz

olarak eski kaynağa kadar izlenebildiğinden bahseden Texier,¹¹⁷ anahtar taşına kadar yüksekliği 7-8 m. olan kemerlerin kalker taşından yapıldığı yazmaktadır¹¹⁸. Texier'in ifadesine göre Tyana'daki anıtların pek çoğu beyaz kalkerden yapılmıştır. Beyaz kristalli, kalitesi iyi olmayan bir mermer parçası bulduğundan da bahsetmektedir¹¹⁹. Bu parça büyük bir ihtimalle Amasbeen Jüpiteri (Zeus Asmabeon) diye adlandırılan Jüpiter Tapınağı'na aittir. Hadrien zamanında oldukça yayılmış bir kült merkezi olan Tyana'da bu yıllarda Zeus Asmabeon Tapınağı'nın varlığı bilinmektedir. Adını yakınındaki sihirli olduğu söylenen bir gölden alan tapınaktan bahseden Texier¹²⁰ bulduğu tapınağa ait parçaların Grek üslubunda o zamanlar ayakta olan, tapınağa ait bir sütunun da Dorik düzende işlenmiş olduğunu belirtmektedir. Gövdesi 4 tamburdan oluşan kolonun bir oturtmalığı olduğunu, su basmanın bir sütun dizisini taşıdığını anlatan Texier, yapının planını ortaya çıkarmağa imkan olmadığı yazmaktadır¹²¹. Texier'in 1849'daki seyahati esnasında 1 kolonu ve su basmanı ayakta olan tapınaktan günümüze hiçbir şey kalmamıştır. Ebubekir Behram-ı Dimerki¹²² ve Katip Çelebi¹²³ Sultan Alaeddin zamanında yapılan Konya Kalesinde buradan nakledilen taşların kullanıldığını yazmaktadırlar. Katip Çelebi, 7.yüzyılda başlayan Arap akınlarında çok hasar görmüş olan Tyana (Kilisehisar)'nın Bor'un yanında yıkık bir kale olduğundan bahsetmektedir¹²⁴. İ.S.4.yüzyıldan 18.yüzyıla kadar metropolislik olan Tyana (Kemerhisar)'da günümüzde bu dönemi yansıtan bir yapıya da yapılaşma izi bulunmamaktadır.

Osmanlı Döneminde Bor'da bir kale olduğu Evliya Çelebi ve Katip Çelebi'nin yazdıklarından anlaşılmaktadır. Evliya Çelebi, eski yapım bir kale olan Bor Kalesi'nin beşgen biçiminde, temelinin bir kısmının düz yerde bir kısmının da kayalıklar üzerinde olduğunu yazmaktadır¹²⁵. Yer yer yıkılmış olan kalenin taştan yapıldığını belirten Evliya Çelebi, sur içinde 1 mahalle, 50 adet fakir evi, İlyaslı Cami ismi ile bilinen bir eski cami ve bir adet eski kale kapısının bulunduğunu belirtmektedir¹²⁶. Evliya Çelebi kadar detaylı bilgi vermeyen Katip Çelebi "Bor'un içinde toprakdan sur muhtasarı var" olduğunu söyler¹²⁷. Günümüze bu surdan hiç bir iz kalmamıştır. Osmanlılar zamanı en parlak dönemini yaşayan bu dönemde 2 çiftelhamam, 7 medrese, 10 sübyan mektebi, 1 türbe, 10 tekke, 3 han (1'i kervansaray), 60 dükkan, 4 cami, 46 mescit ve 1 bedesten vardı¹²⁸. Bu yapılardan günümüze özgün olarak yalnızca 2 çiftelhamam, 1 türbe, 2 cami ve bedestenin bir bölümü kalmıştır.

Sonuç olarak, Bor merkez ilçesinin ilkçağlarda (Pre-historik dönemlerden Bizans Dönemi sonlarına kadar) önemli bir yerleşim merkezi olup olmadığı bilinmemektedir. Bugün Bor'a bağlı bir kasaba konumunda olan Kemerhisar (Tyana) ilkçağlarda önemli bir şehir merkezidir. Antik kaynaklarda sürekli adı geçen Kemerhisar (Tuwanuwa, Dana, Tyana)'ın isminin yanında Bor ya da Bor'un yerinde başka bir yerleşim ismine rastlanmamaktadır. Bizans İmparatorluğu'nun son dönemlerinden itibaren tarih sahnesinde görülen Bor, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde gelişerek bugünkü konumuna ulaş-

miştir. İ.S. 6.yüzyılda Sasani, 7.yüzyılda Arap akınları ile oldukça harab olan Kemerhisar (Tyana) halkının çevredeki diğ er yerleşimlere (Niğde, Bor) göç etmesi, yeni bir yerleşim merkezi olarak Bor'un gelişmesini sağlamıştır. Evliya ve Katip Çelebilerin bahsettiği 50 hanelik kale bu dönemde buraya yerleşenler tarafından yapılmış olmalıdır. İlk olarak burada oluşturulan yerleşim merkezi 12. ve 13.yüzyıllarda Paşa Caminin olduğu bölgeye doğru kaymıştır. 16. ve 18.yüzyıllarda en parlak dönemini yaşayan Bor, daha sonra Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşlarının getirdiği ekonomik bir çöküntüye girmiş ve gerilemeğe başlamıştır. İlçe merkezi 16. ve 18.yüzyıllarda hemen hemen şimdiki görünümünü almıştır. Cumhuriyet döneminden sonra oluşturulmaya başlanan betonarme yüksek yapılarla Anadolu'nun bu dönemde oluşmuş il ve ilçelerinin görünümünü alan Bor merkezi, günümüzde Niğde-Adana ana arteri üzerinde Niğde'ye doğru lineer bir gelişme göstermektedir.

II. KONUT MİMARLIĞI

2.1. KORUNACAK ALAN SINIRLARININ BELİRLENMESİ

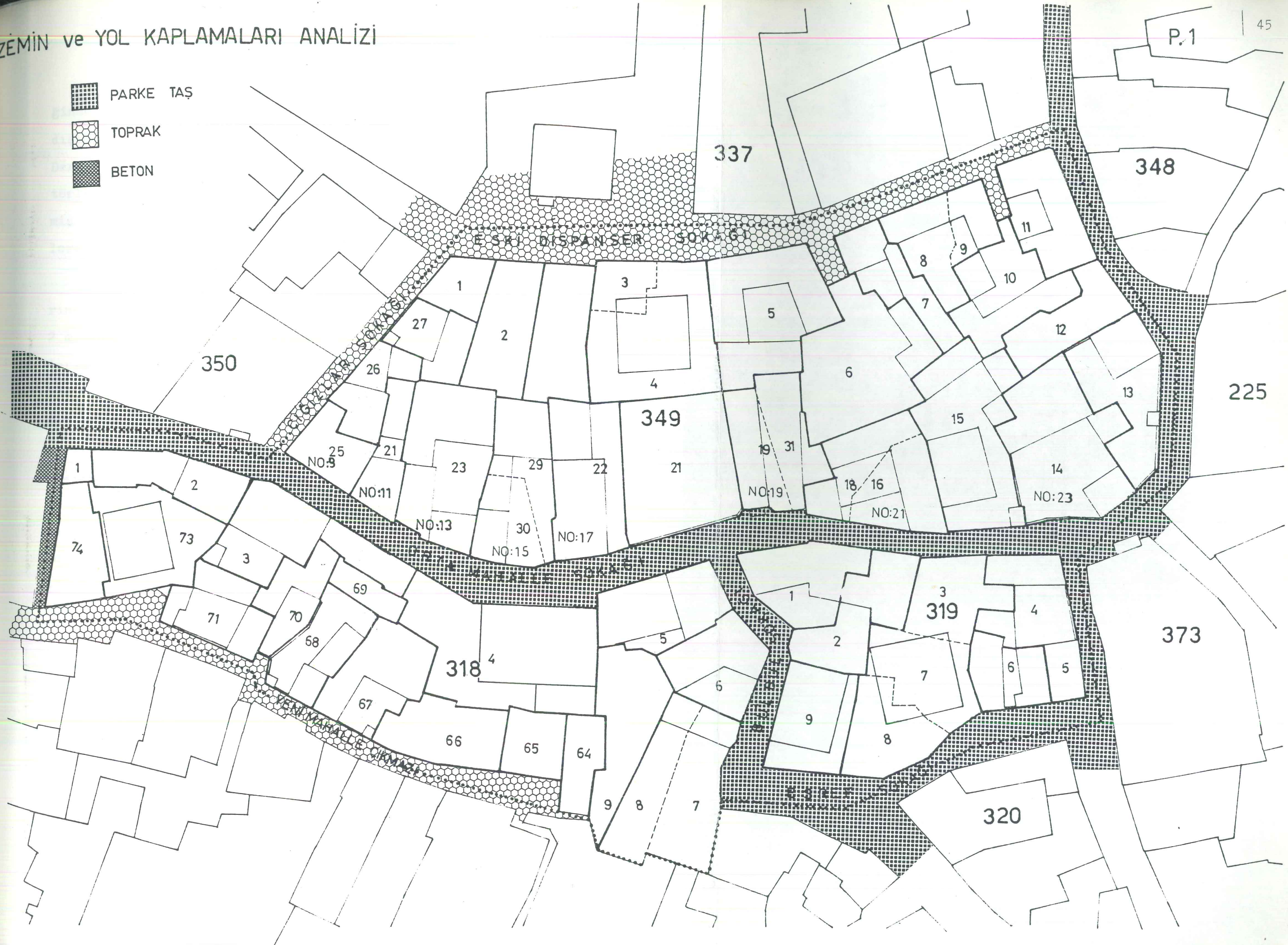
Bor'un yöresel mimarisini yansıtan evlerden günümüze çok az örnek kalmıştır. Bu örnekler daha çok Sokubaşı ve Orta Mahalle civarında toplanmıştır. Sokubaşı Mahallesiinde kerpiç evler, Orta Mahallede kerpiç, taş, kerpiç ve taş karışımı örnekler bulunmaktadır. Kerpiçle taş arası geçişi yansıtan bu örnekler yöreye özgüdür. Daha önce böyle bir mimari üzerinde araştırma yapılmadığı için, çalışmaya esas teşkil eden bölge olarak Orta Mahalle seçilmiştir. Çalışma alanını batıda Cıgızlar Sokağı, kuzeyde Eski Dispanser Sokağı, güneyde Yeni Mahalle Çıkmaızı ve Eşref Sokağı, doğuda Orta Mahalle (Recep Ağa) Camii sınırlamaktadır.

2.2. KORUNACAK ALANIN MEKANSAL YAPISI

318, 319 ve 349 no.lu adaları kapsayan korunacak alanın mekansal yapısı genellikle dar yollar ve aynı karakterdeki evlerin yanyana dizilmesi ile oluşmuştur. Ancak yayaların ve motorsuz taşıtların geçebileceği genişlikteki yolların bir kısmı parke taş kaplama, bir kısmı da topraktır (Bkz.Pafta 1). Evlerden ilçe merkezine açılış arsa sahipliliği nedeni ile düzgün olmayan bu yollarla sağlanmıştır. Toprak yollardan biri olan Yeni Mahalle Çıkmaızı Sokağı'nın kenarından ortalama 60 cm. genişliğinde, 50-60 cm. derinli-

ZEMİN ve YOL KAPLAMALARI ANALİZİ

- PARKE TAŞ
- TOPRAK
- BETON

ğinde bir su kanalı geçmektedir. Korunacak alan sınırları dışındaki diğer sokaklarda da bu kanal sistemi vardır. Yeşil Dere merkezinden gelen bu kanal suları Bor'un iklimatik faktörlerini yumuşatmak ve yeşillik sağlamak amacı ile yapılmış olmalıdırlar. Kanalların üzerinden yekpare bir taşla evlere geçiş sağlanmıştır.

Sokak ögeleri olan çeşmeler evlerin dış avlu duvarında yer almaktadır. Avlu duvarlarının yüksekliği ortalama 2 m. kadardır. Sokak cephelerinde, çevrenin yapılanma karakterine uygun 1 ve 2 katlı yapılar gözlenmektedir (Bkz.Pafta 2). Cephe düzeni açısından zemin katlar mümkün olduğunca sağır tutulmuştur. Birinci katlar ise mekan çözümlemesine bağlı olarak pencere ve çıkmlarla sokaklara açılmaktadır. Genellikle düz damlı (Bkz.Pafta 3) kagir yapıların (Bkz.Pafta 4) yer aldığı korunacak alanda konutlar dışında 1 kilise ve marangozhane bulunmaktadır (Bkz.Pafta 5). Yapılan tespitlerde az onarım isteyen kagir binalar çoğunluktadır (Bkz.Pafta 6). Sonradan yapılmış çevreye aykırı betonarme yapılar, korunacak alanın içinde az sayıdadır (Bkz.Pafta 7).

KAT ADEDİ ANALİZİ

- 1 KAT
- 2 KAT
- 3 KAT
- 5 KAT

ÇATI KAPLAMA ANALİZİ

- METAL (ÇİNKO SAÇ) KAPLAMA
- DÜZ TOPRAK DAM
- KİREMİT

YAPI STRÜKTÜR ANALİZİ

KÂGİR

BETONARME

YAPI KULLANIM ANALİZİ

- KONUTLAR
- DİNİ YAPILAR
- TİCARET YAPILARI

YAPISAL ve BÜNYESEL ANALİZ

P.6

51

- ONARIMA GEREK OLMAYAN YENİ YAPILAR
- AZ ONARIM İSTEYEN ESKİ YAPILAR
- ÇOK ONARIM İSTEYEN ESKİ YAPILAR

YAPI DEĞER ANALİZİ

- ÖZGÜN DURUMDA KALMIŞ ESKİ YAPILAR
- CEPHESİ ÖZGÜN KALMIŞ ESKİ YAPILAR
- KİTLESİ UYGUN CEPHESİ AYKIRI YENİ YAPILAR
- ÇEVREYE AYKIRI YENİ YAPILAR

2.3. KONUTLARIN MİMARLIK ÖZELLİKLERİ

Bor'daki özgün konutlar yörede yaşayanların iklimin etkilerine elindeki olanaklar, çevresel gereç ve ekonomik gücü ile karşı koyarken, görgü ve geleneklerin oluşturduğu alışkanlıklarını da sürdürmek istemeleri ile oluşmuştur. Bu yapıların oluşmasına; ekonomik, iklimsel, işlevsel, geleneksel, teknolojik etkenler neden olmuştur. Barınmak için gereç olarak kerpiçi ve taşı çevre koşullarının zararlarını azaltacak en etkin biçimde kullanan yöre insanı, yaşamak için kendine gerekli tüm araç ve ilişkileri en iyi düzende işleten bir tasarıma sahiptir. Yöredeki mimarlık örnekleri kagir yapım sistemi ile oluşturulmuştur. Genellikle kerpiç malzeme kullanılmıştır. Kerpiç malzemenin yanısıra taş, kerpiç taş malzeme ile oluşturulmuş konutlara da rastlanmaktadır. Yörede avlulu ve avlusuz olmak üzere 2 plan tipine rastlanmaktadır. Avlulu konutlar genellikle tek katlı ve içe dönük düzenlenmiştir. Avlusuzların zemin katı mümkün olduğunca sağır tutulmuş, üst kattaki çıkmalarda yer alan pencerelerle konut sokağa açılmıştır.

2.3.1. Mekan Örgütlenmesi

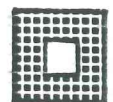
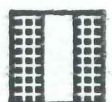
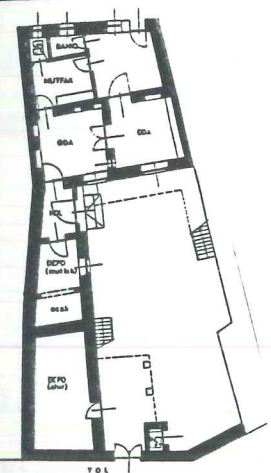
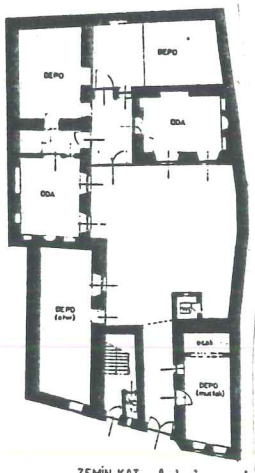
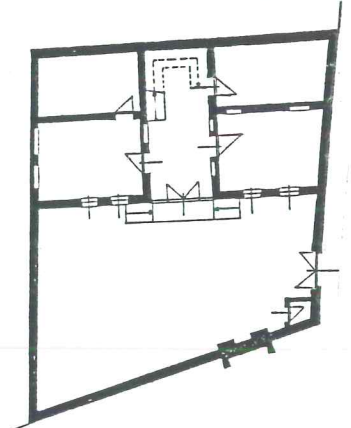
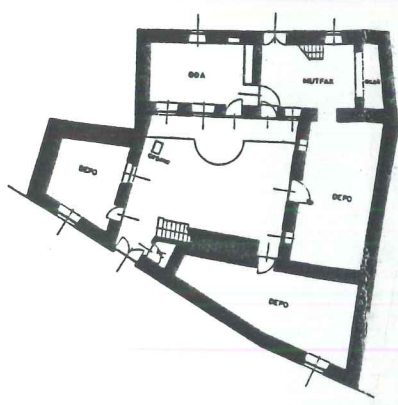
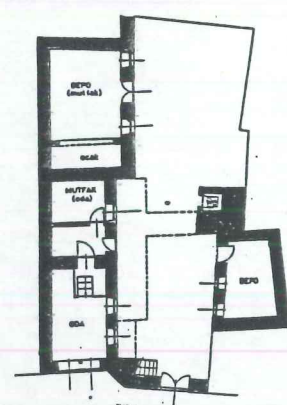
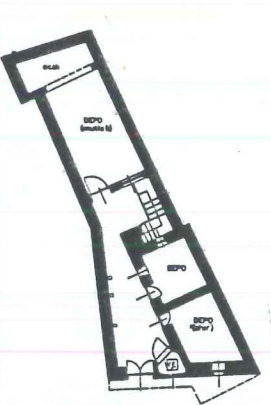
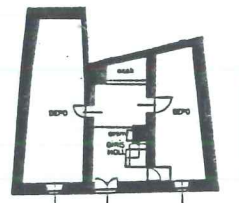
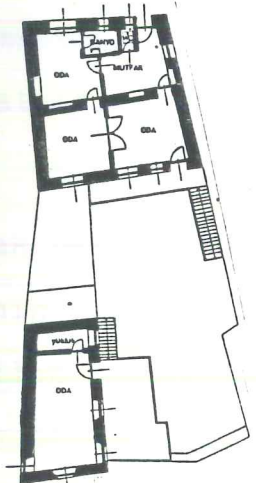
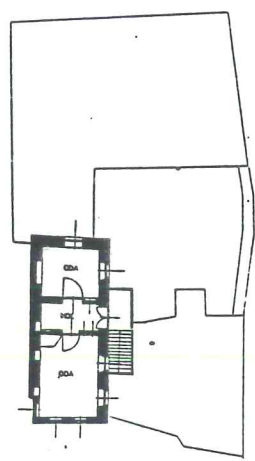
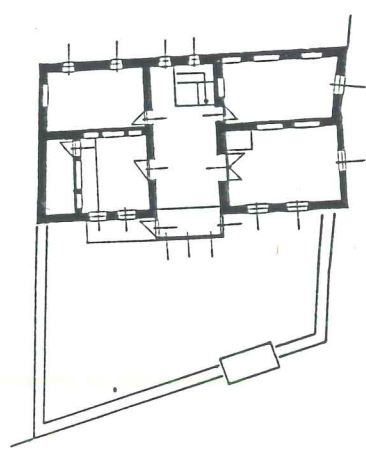
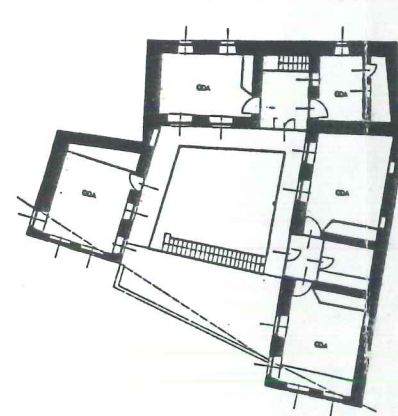
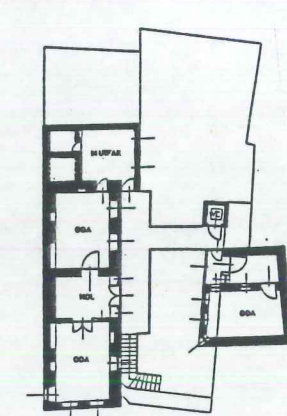
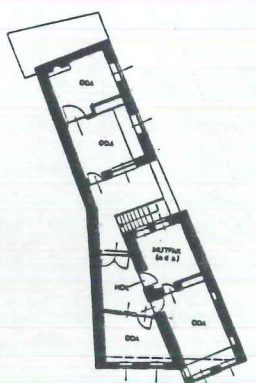
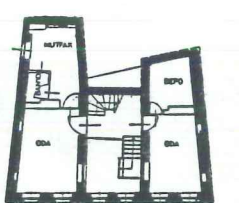
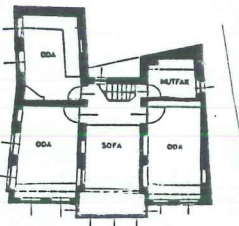
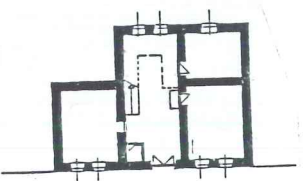
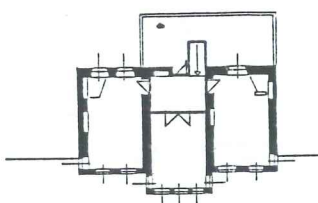
Konutlar mekan örgütlenmesi açısından yukarıda da değinildiği gibi avlulu ve avlusuz olmak üzere 2 farklı tiptedir. Avlulu tipler genellikle tek katlı olarak düzenlenmiştir. Avlu bazılarında sokaktan yalnızca bir duvar ile bazılarında da üstü düz dam kaplı bir giriş bölümü ile ayrılmıştır. Avlulu tiplerden mekan düzenlemesi 5 ayrı biçimde yapılmıştır. Birinci tipte mekanlar avluyu L biçiminde

evreler, 2 tipte avluyu U biçiminde çevreleyen mekanlar, 3 tipte avlunun bir kenarına toplanmış mekanlar görülmektedir. 4 tipte avlunun 4 tarafı da mekanlarla çevrelenmiştir. 5 tipte avlunun 2 yanında bağımsız olarak toplanan mekanlar göze çarpmaktadır.

Avlulu tiplerde zemin katlarda genellikle tuvalet, ocaklı bir mutfak bölümü (aşkhane, eşkane), kiler, ahır olarak yapıldığı halde günün değişen şartlarıyla fonksiyonunu kaybederek günümüzde depo olarak kullanılan mekanlar ve odalar yer alır. Nadir olarak rastlanan 1.katlara çıkış avludan verilmiştir. Merdiven genellikle tahtalı adı verilen bir balkona ulaşır. Bu balkonun etrafında odalar ve mutfak hacimleri sıralanmıştır. Zemin katlarda depo olarak kullanılan mekanların çokluğu tarımla uğraşan yöre halkının ürününü depolayacak yer ihtiyacından ileri gelmektedir. Evlerin bazılarında girişi avludan bağımsız olarak düzenlenmiş zerzemin adı verilen bodrum katlar bulunmaktadır. Buzdolabı görevi gören bu mekanlar bir nevi kiler işlevi görmektedir. Zerzeminlerin bazılarında bugün kullanılmayan şaraphaneler vardır.

Avlusuz tipler genellikle 2 katlıdır. Zemin katta giriş holü ocağın bulunduğu bir mekan ve depolar bulunur. Depoların bazıları avlulu tiplerde olduğu gibi ahır olarak yapılmıştır. 1.katlarda bir sofa ve bu sofaya açılan odalar bulunmaktadır. Odalardan sokak cephesinde olanlarda çıkımlar yapılmıştır. ıkımlarda genellikle sekiler vardır.

MEKAN ÖRGÜTLENMESİNE GÖRE KONUT TİPLERİ

AVLULU						AVLUSUZ	
ZEMİN KAT							
							
							
ÜST KAT							
							
ZEMİN KAT							
							
ÜST KAT							
							

Evlerin yaşam bölümlerinde odayı çepeçevre çevreleyen dolaplar bulunmaktadır. Bir kısmı açık raf (perek) şeklinde olan dolaplar bazılarında yalnızca kapı duvarının karşısındaki duvarda yer almaktadır.

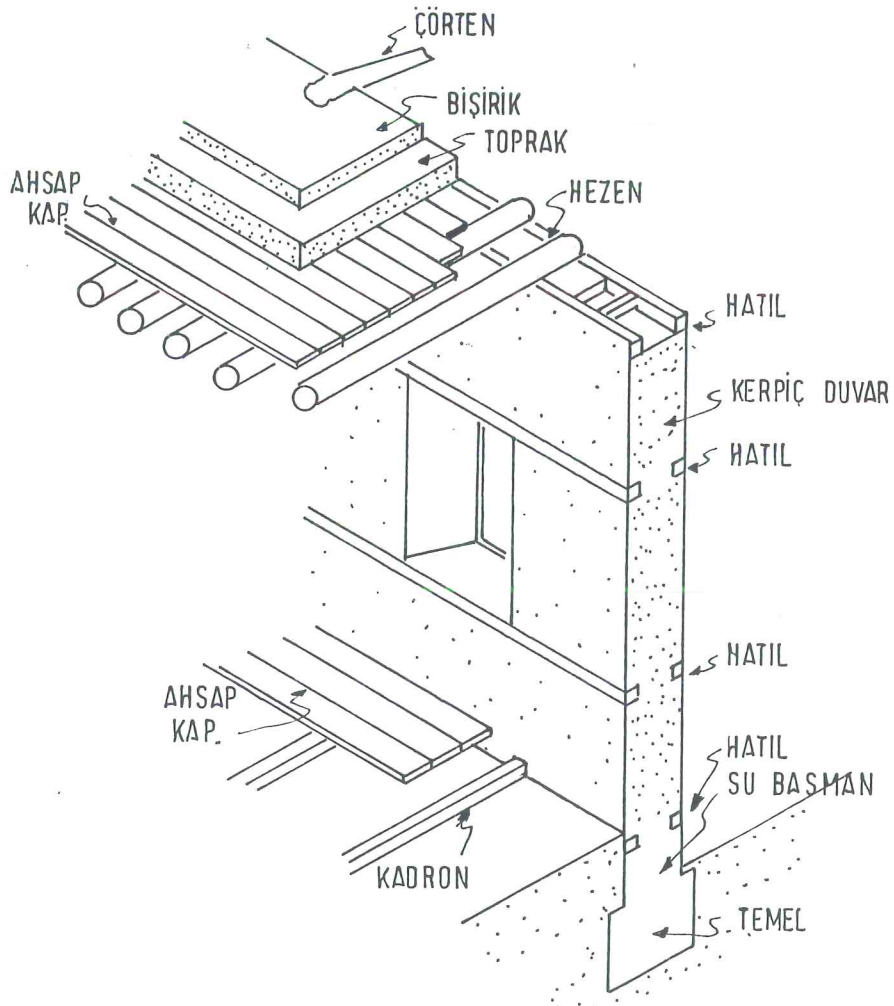
2.3.2. Konutlarda Kullanılan Yapı Malzemesi ve Yapım Yöntemleri

Kagir sistemle inşa edilen konutlarda genellikle kerpiç kullanılmıştır. Taş ve taş kerpiç örneklerine de rastlanmasına rağmen özgün binaların çoğu kerpiçten oluşturulmuştur. Onun için yapım sistemi ve malzeme olarak kerpiç anlatılacaktır.

Yörede kullanılan kerpiç malzeme ana ve kuzu olmak üzere 2 tipdir. Ana 35 x 20 cm. boyutlarında kuzu ise ananın yarısı kadar 35 x 10 cm. boyutlarındadır. Özel olarak seçilen kerpiç toprağı saman ve su ile yoğrularak kerpiç çamuru oluşturulur. 1-2 gün bekletilen çamur, 2 kişi tarafından teskere (bilek gibi 2 ağacın ortasına 5-6 tahta çakılarak oluşturulmuş alet) ile getirilip kalıba dökülür. Kerpiç kalıpları 2 ana, 1 kuzudan oluşmaktadır. Kalıba dökülen çamur bastırılıp üzerinden mala ile geçilir. 1 gün sonra altı da kurusun diye kalıp dikine çevrilir. Böylece oluşturulan kerpiçlerin kullanıldığı yapılarda temeller için toprak 50-60 cm. hafredilir. Temeller subasmanın üstüne kadar (1.00 m) taş örülür. Subasmanın üst seviyesine gelince oluşturulacak duvarın 2 ucuna kalın, dikine ahşap (bağlantı) çakılır. Arası kerpiç doldurulur. Duvar yükseldikçe 50-60 cm.de bir ahşap bağlantı hatılı atılır. Pencere boşluklarının altına ve

Resim 8. Sistem Detayı

üstüne de hatıl atılır. Pencere üstünden 50-60 cm. sonra döşemeyi taşıyan hezenleri çakmak için taban hatılı atılır. Hezenler bu hatıla çakılır, araları kerpiç doldurulur. Üstüne 2 cm. hasır serilir. Hasırdan sonra 20-25 cm. kamış döşenir. Kamışın üzerine 4-5 cm. bişirik (tuzlu, killi çamur) atılır¹²⁸.

Kerpiğin üzerine sıvanan ve suva adı verilen sıva da aynı kerpiç çamuru gibi hazırlanır.

2.3.3. Yapı Ögeleri

2.3.3.1. Temeller

Temeller zemin nemine, suya, yağış ve taşkınlarla sürekli maruz kaldığı için; bu etkenlere karşı dirençli olmayan kerpiç yerine taş malzeme ile oluşturulmuşlardır. Toprak harçla örülen taş temellerin derinlikleri toprağın sağlam olduğu yerlerde az, diğer yerlerde daha fazladır. Genelde kerpiç duvarlar kalın, temel ise duvarlardan daha geniş yapıldığından taşıyıcılık sakıncaları kendiliğinden ortadan kalkmaktadır. Temel duvarlarında kullanılan taşların nitelikleri fazla önemli değildir. Dere yataklarından, yamaçlardan, çevrede bulunabildiği yerlerden toplanan taşlar kullanılmaktadır. Temel duvarları yapılırken taş duvar örgü kurallarına olduğunca uyulmakla birlikte, bu kuralların göz önüne alınmadığı uygulamalar çoğunluktadır.

Temel üst düzeyi, su basman yüksekliği her uygulamada değişmektedir. Genelde ortalama 50-60 cm. arasındadır. Su basman düzeyinde ahşap hatıl sonrası

kerpiç duvar başladığı gibi doğrudan taş üstü kerpiç duvarda örülmektedir.

2.3.3.2. Duvarlar

Yöredeki duvarlar sistemlerine göre taşıyıcı duvar, bölücü duvar, mekan oluşturmaya göre ise dış duvar, iç duvar olarak sınıflandırılabilir. Taşıyıcı duvarlar ortalama 60 cm. (1,5 kerpiç) kalınlığındadır. Çıkmalarda ara bölmelerde kullanılan duvar kalınlığı 40 (1 kerpiç) cm.dir. Duvarlar içten alçı dıştan suva ile sıvanmaktadır. Kerpiç duvarlarda tuğla duvar örgü tekniklerine benzer çeşitli geleneksel yapımlar vardır. Derzlerin üstüste gelmemesine, derz kalınlıklarının 1,5-2 cm'i geçmemesine, kerpiç blok derzlerinin yatay olmasına dikkat edilir. Duvarlarda 50-60 cm.de bir atılan ahşap hatıllar tüm duvar üzerine gelen yüklerin eşit biçimde yayılmasını ve duvarı belirli yüksekliklerde yataya paralel duruma getirmeyi sağlar. Ortalama 10 cm.x 10 cm. boyutunda olan ahşap hatılların köşe birleşmelerinde çeşitli detaylar kullanılmıştır. Bazı dış duvar köşelerinde insanları ve yük taşıyan hayvanları sert köşelerden koruyan pahlamalar yapılmıştır.

2.3.3.3. Döşemeler

Tek katlı kerpiç yapılarda döşeme doğrudan zemindir. Yer kaplaması 7-10 cm. iyice sıkıştırılmış samanlı sıvadır. Bazılarında ahşap kaplamaya rastlanmaktadır. Avlu kaplamaları ekonomik gücün paralelinde değişmektedir. Bazılarında taş, bazılarında topraktır. Hela, banyo

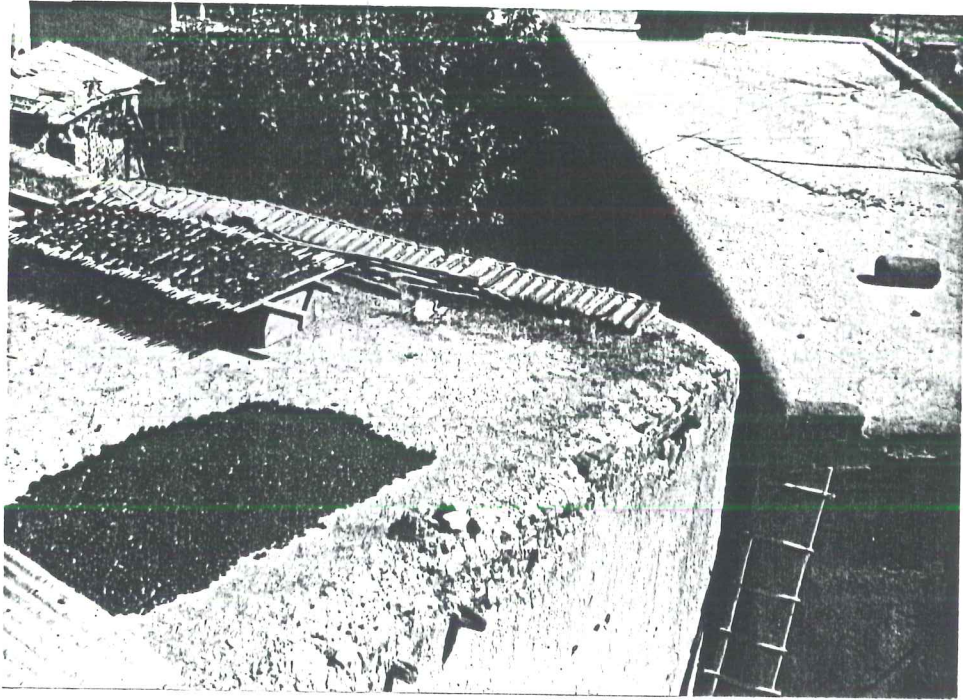
gibi ıslak hacimlerin döşemeleri çoğu kez taş kaplamadır. Bu tür yerlere bugün grobeton döşeme yapılmaktadır.

2.3.3.4. Çatı

Kerpiç yapı çatıları genellikle dam'lardır. Yapıların taş, tuğla ve briketten oluşturulanlarında bile düz toprak damlar egemen bir yapı ögesi olarak görülürler. Yeni oluşturulan yapıların çatıları ahşap iskelet, kaplamaları gelir düzeyine göre saç ya da kiremittir. Yapıların üstünü doğa etkenlerinden koruyan düz toprak damlar aynı zamanda zahire kurutmada da kullanılırlar. Hezen denilen kırımlarla oluşturulan düz toprak damlar bir döşeme ve bunun üzerine konulan toprak tabakasından oluşur. Hezenler biçilmiş ve biçilmemiş ahşaptan yapılırlar. Yuvarlak kesitli kullanılan hezenlerin çapları 15-25 cm.dir. Sıklıkları değişkendir. Bazı yapılarda yanyana bazılarında 30 cm.de bir kullanılırlar. Hezenler son hatıl olan taban hatılına çakılırlar. Büyük açıklıklarda damı tutmak gerektiğinde ahşap dikmeler kullanılmaktadır. Taban hatılına çakılan hezenlerin araları kerpiç doldurulur. Üstüne 2 cm. hasır serilir. Hasırdan sonra 20-25 cm. kamyş döşenir. Kamyşın üzerine 4-5 cm. bişirik adı verilen tuzlu, killi çamur atılır. Güzün ve baharda damdaki toprak kabardığı zaman yuvak taşı adı verilen taşı yuvarlayarak sıkıştırma yapılır. Yuvak taşı Anadolu'nun diğer bölgelerinde kullanılan loğ taşı ile aynı anlamdadır.

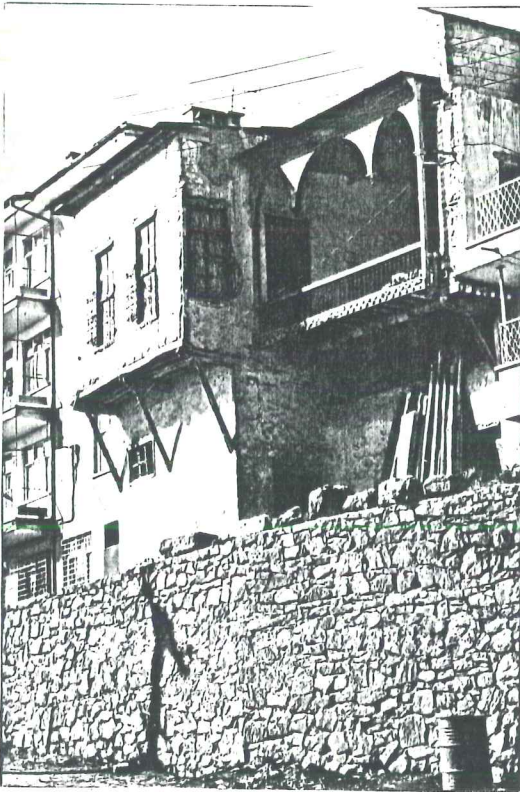
Resim 9. Çatılar

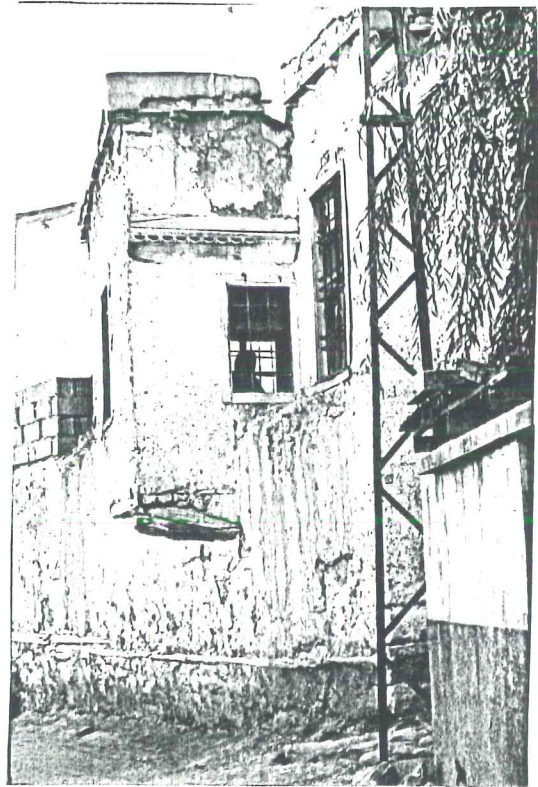
Resim 10. Çatıda üzüm kurutulması

2.3.3.5. ıkımlar

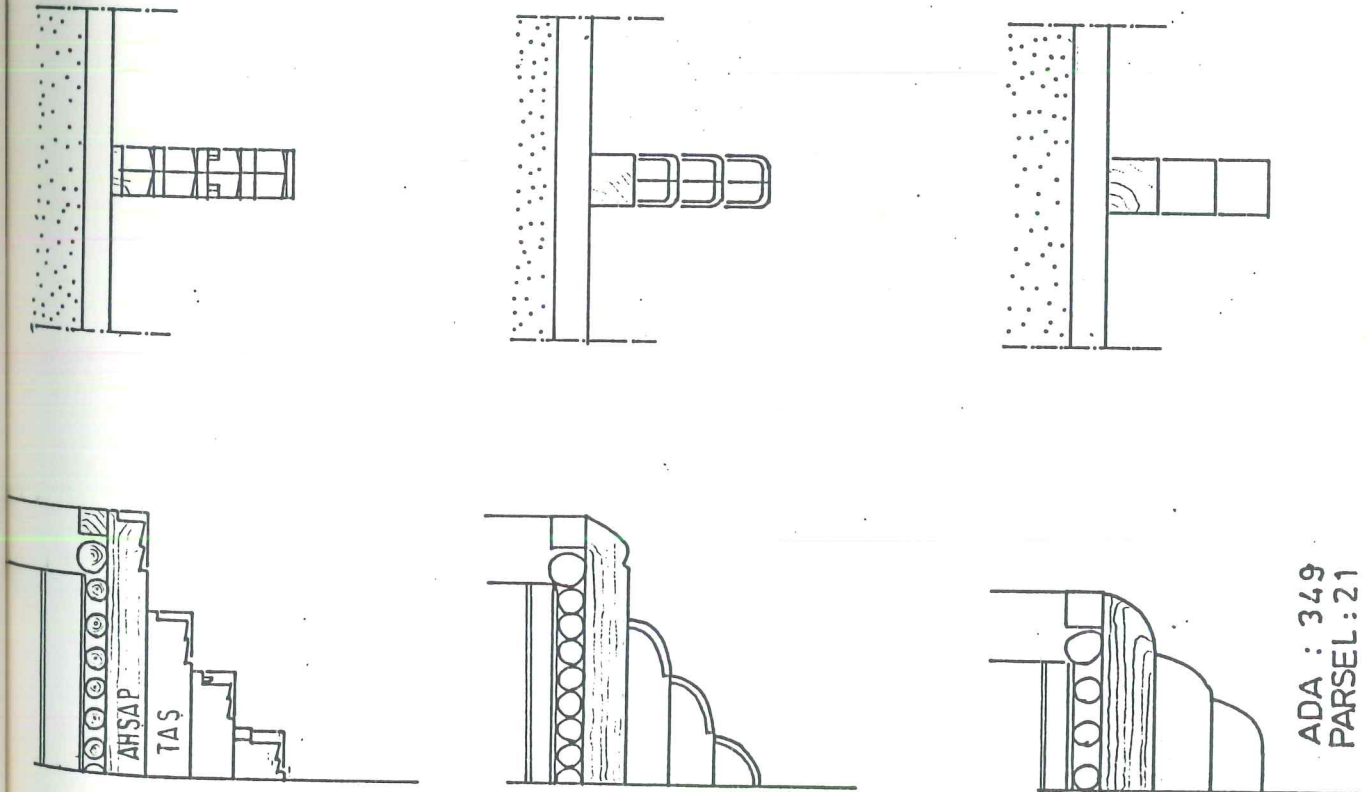
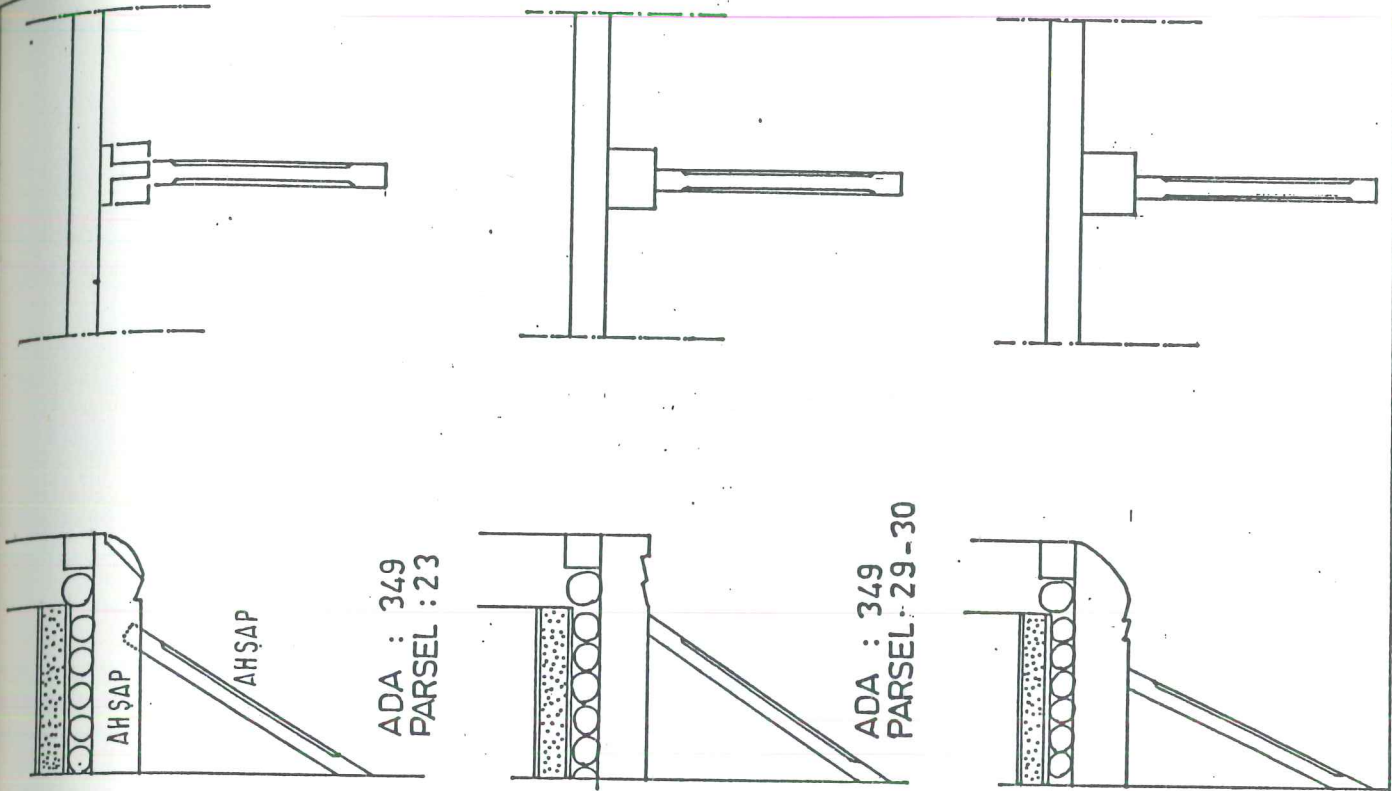
Sokak cephelerinde yer alan çıkımlar plandaki biimlenişlerine göre dikdörtgen ve gönye olmak üzere 2 ana gruba ayrılırlar. Genelde ıkma biçimi dikdörtgen şeklinde dir. Parselin şeklinden dolayı zemin katta oluşan yamukluk st katta gönye ıkımlarla düzgün hale getirilmiştir. ıkımlar sokağa genellikle sokak cephesinde 2 yan duvarlarda birer pencere ile açılırlar. Pencere önlerinde kerevet adı verilen sedirler vardır. Genellikle kerpiçle oluşturulan ıkımların bazılarında ahşap atkiya da rastlanmaktadır. Taşıyıcılık genellikle aşağı doğru kısalan konsol kirişlerle sağlanmıştır. Bunun yanısıra eli böğründe biçiminde payandalara da rastlanmaktadır.

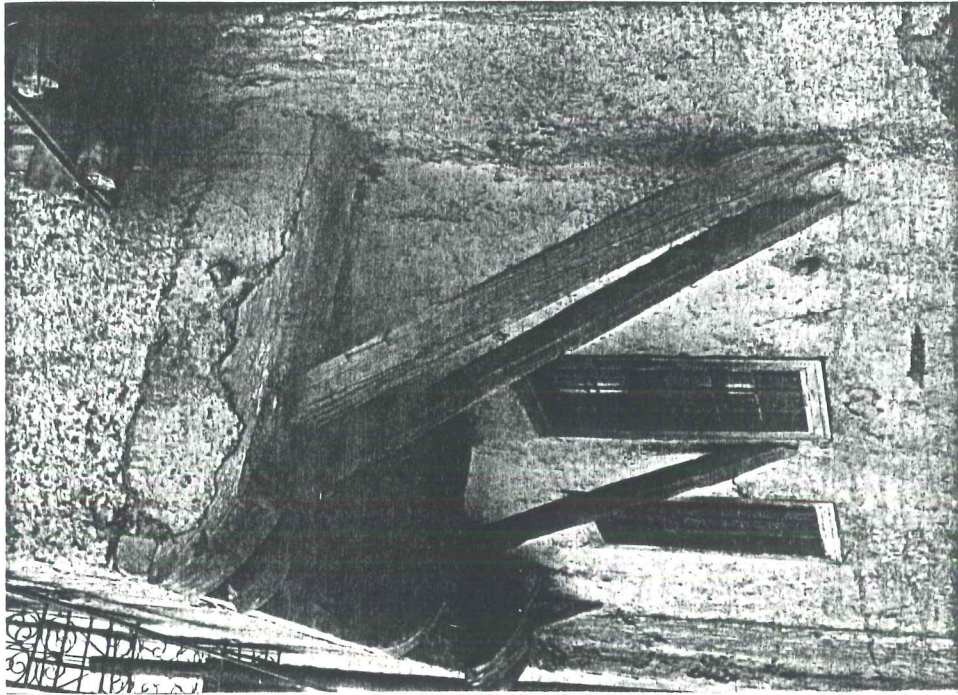

Resim 11. Dikdörtgen ıkma

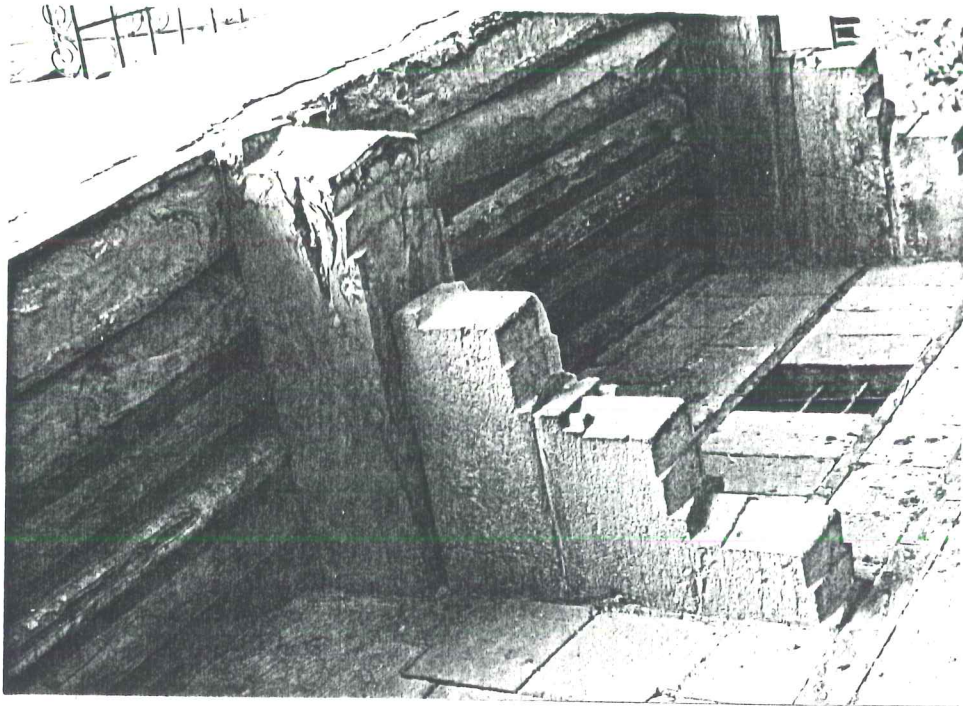

Resim 12. Gnye ıkma

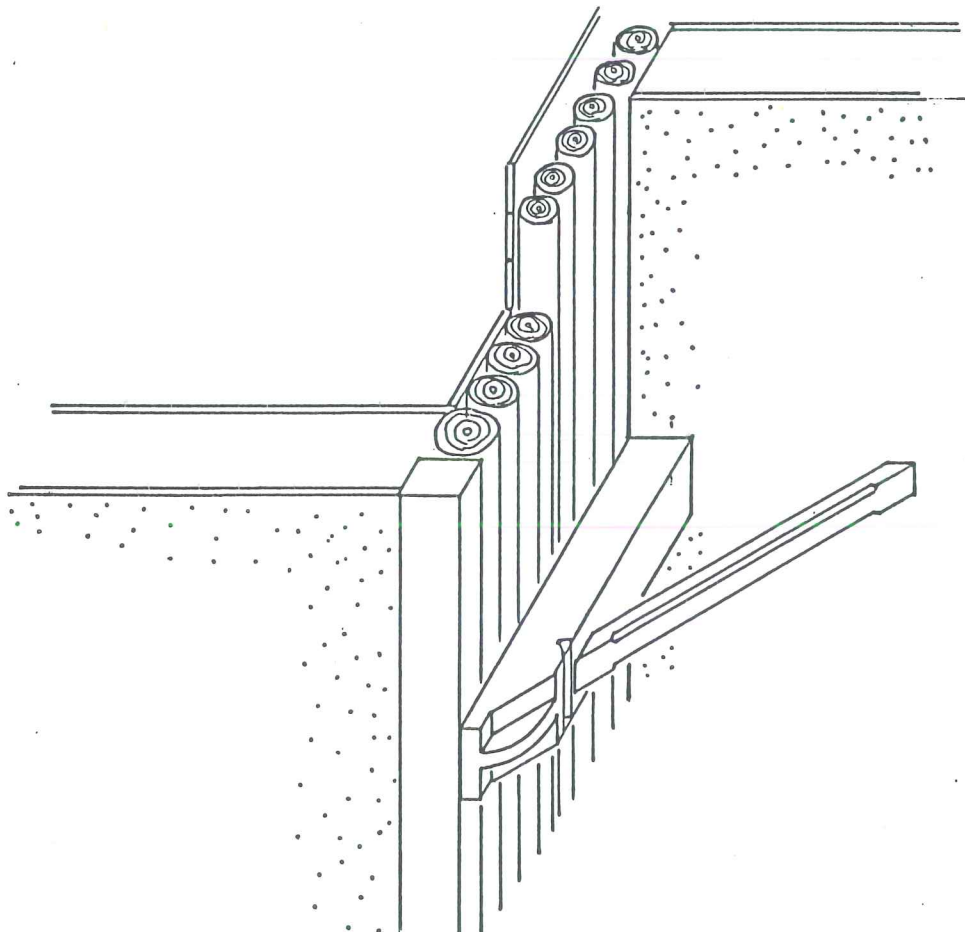
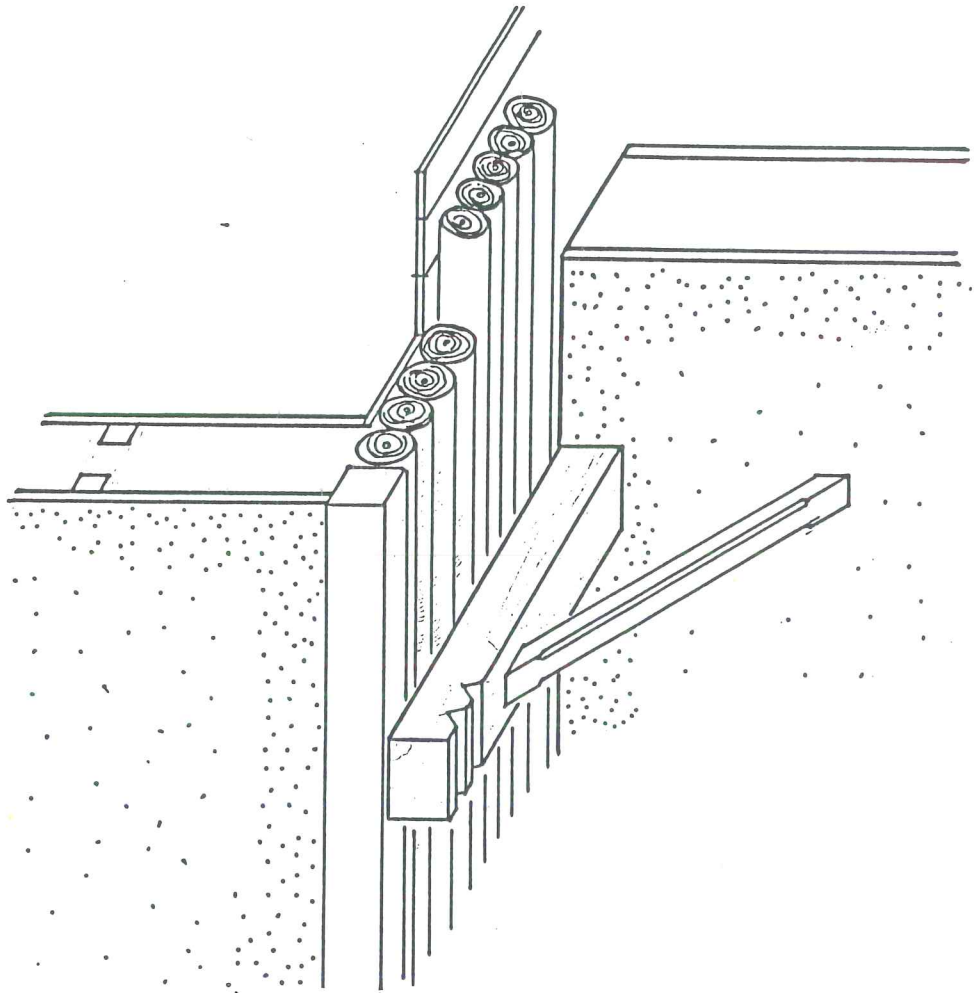

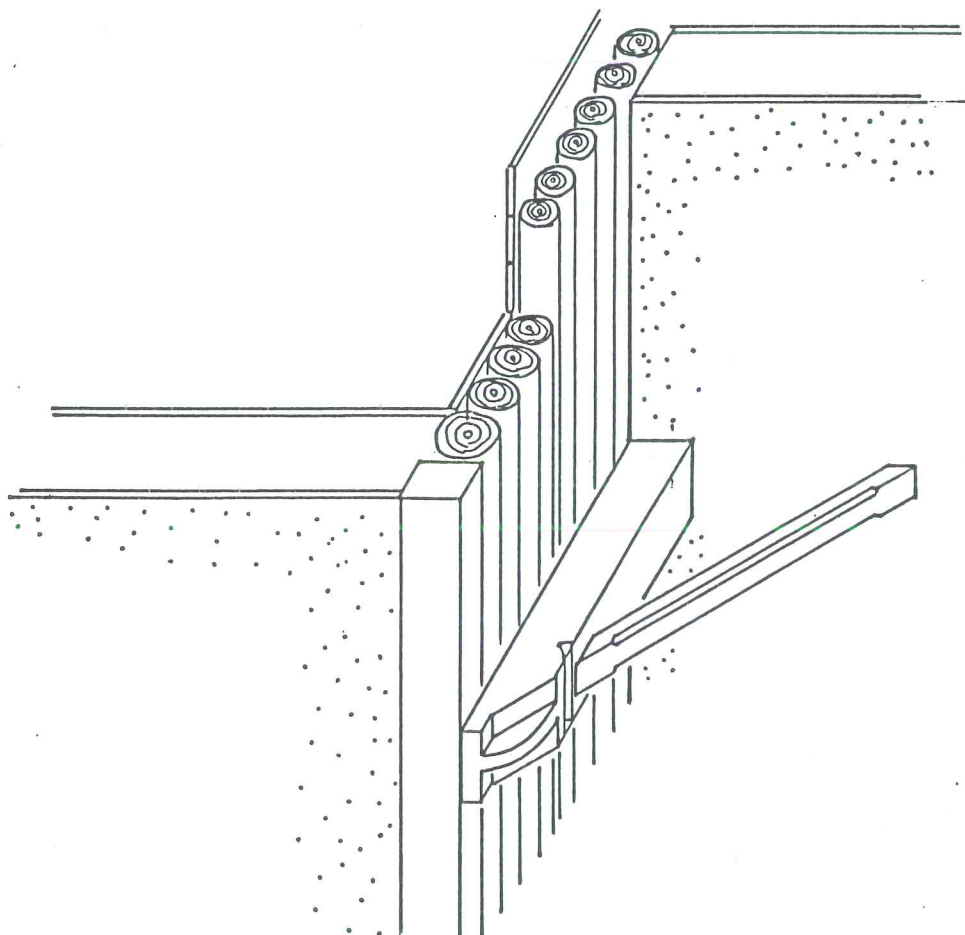
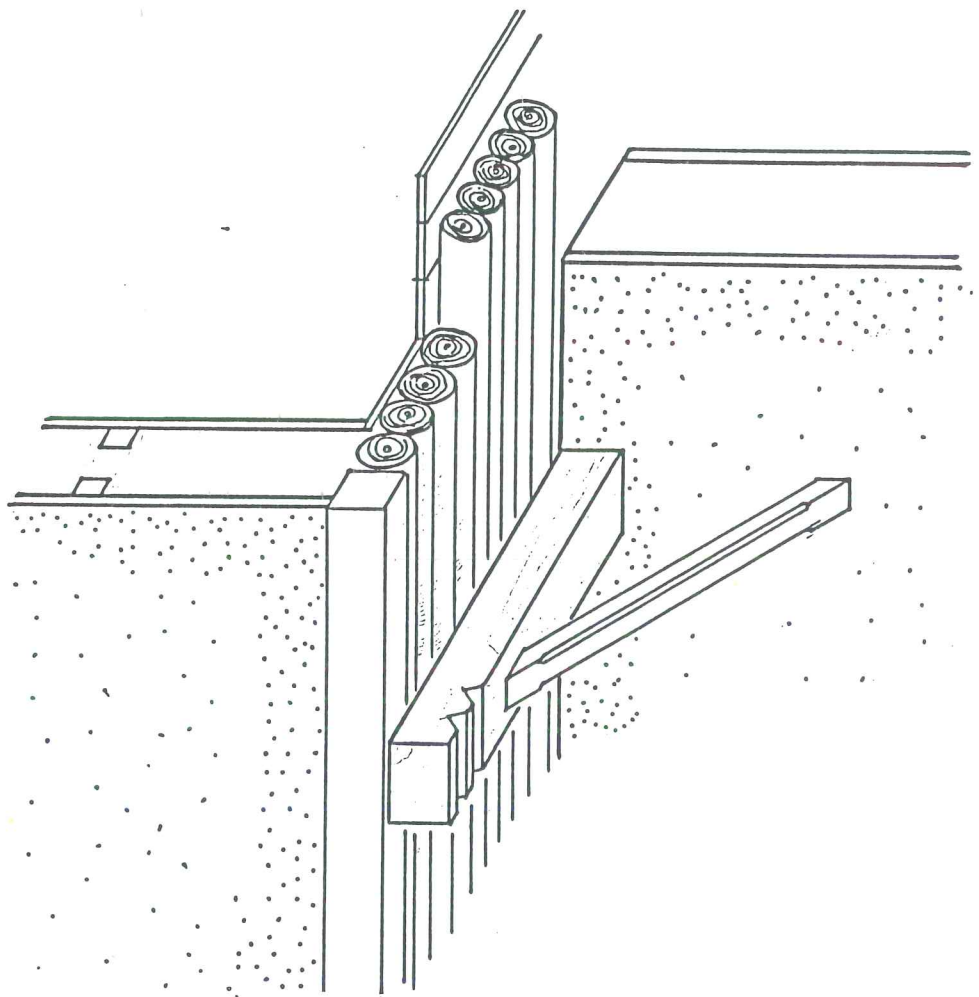

Resim 14

Resim 13

2.3.3.6. Kapılar

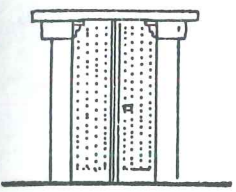
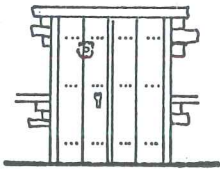
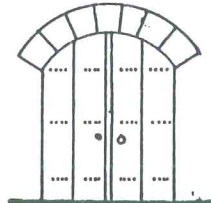
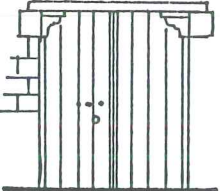
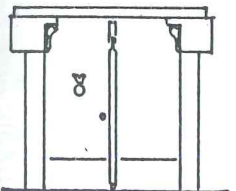
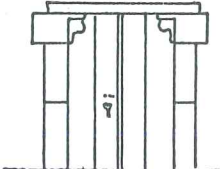
Kapılar avlu kapıları ve yaşam bölümlerine giriş kapıları olmak üzere 2 tiptir. Avlu içinde yer alan konutlarda ağırlık avlu kapısına verilmiştir. Kemerli ve düz lentolu olmak üzere 2 ana gruba ayrılan kapılar malzemeleri açısından da 2'ye ayrılmaktadır. Ahşap ve metal malzeme ile oluşturulan kapıların herbirinde farklı işçilik özellikleri görülmektedir. Ahşap kapılar genellikle 20 cm. genişliğinde boyuna kullanılmış parçalardan oluşmaktadır. Kapı kanadını oluşturan bu parçaların arkasına yatay olarak çakılan ahşapların birleşme yerleri çiçek biçiminde bezemelerle süslenmiştir. Metal kapılarda kaplamayı ahşabı tutturan çiviler değişik biçimlerde çakılarak çeşitli motifler elde edilmiştir.

Resim 15. Düz avlu kapısı

Resim 16. Kemerli avlu kapısı

DÜZ		KEMERLİ	
METAL KAPL	AHŞAP	METAL KAPL	AHŞAP
 NO 9	 NO 15	 NO 23	 NO 13
 NO 17	 NO 10		
 NO 14	 NO 11		

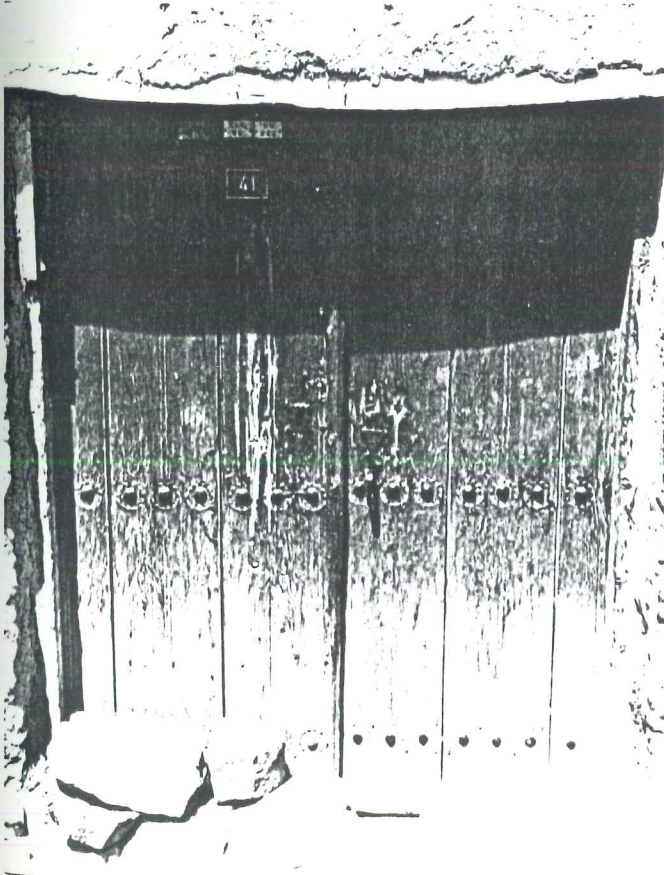
TABLO 2

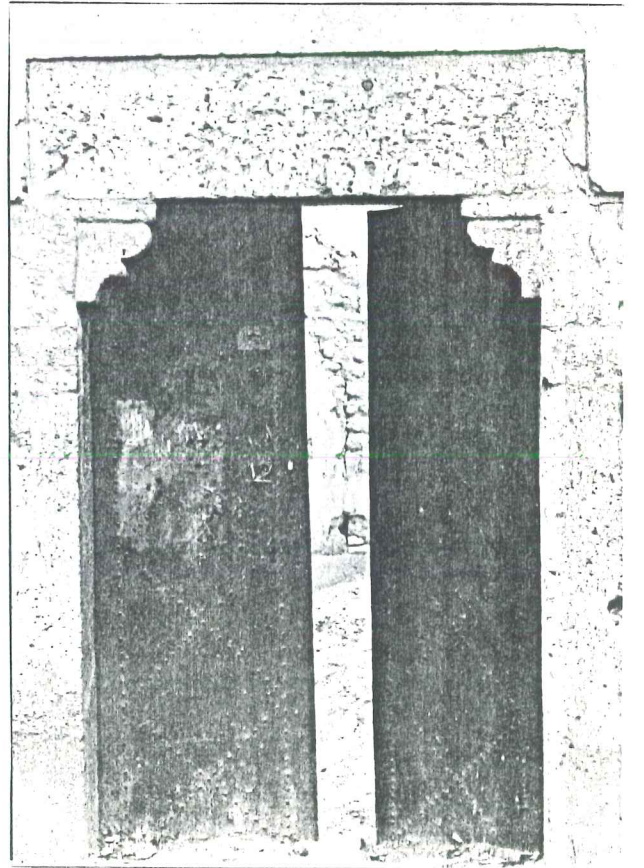
Resim 17

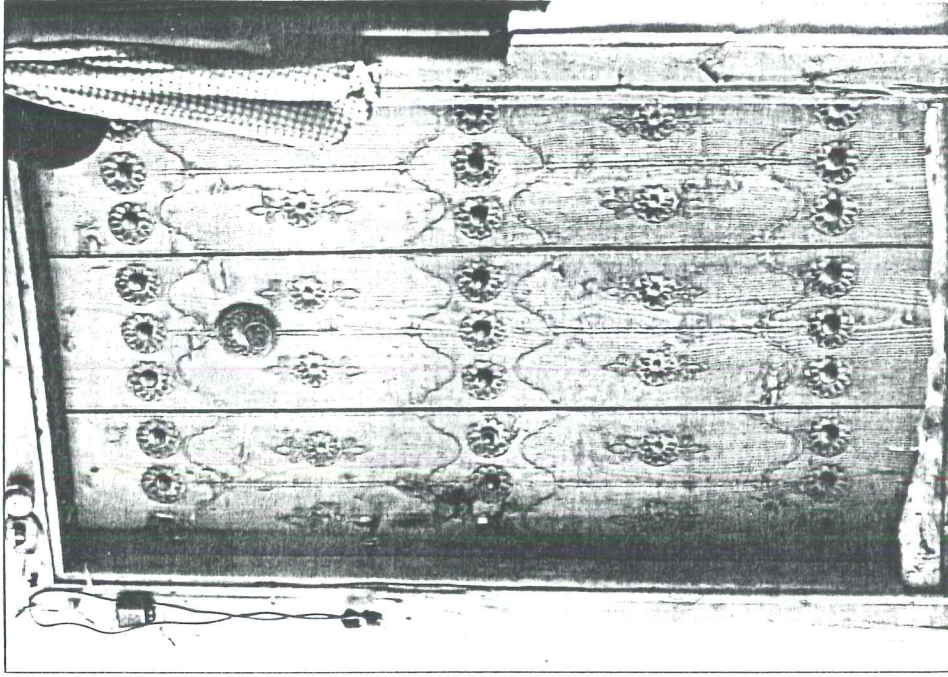
Resim 18

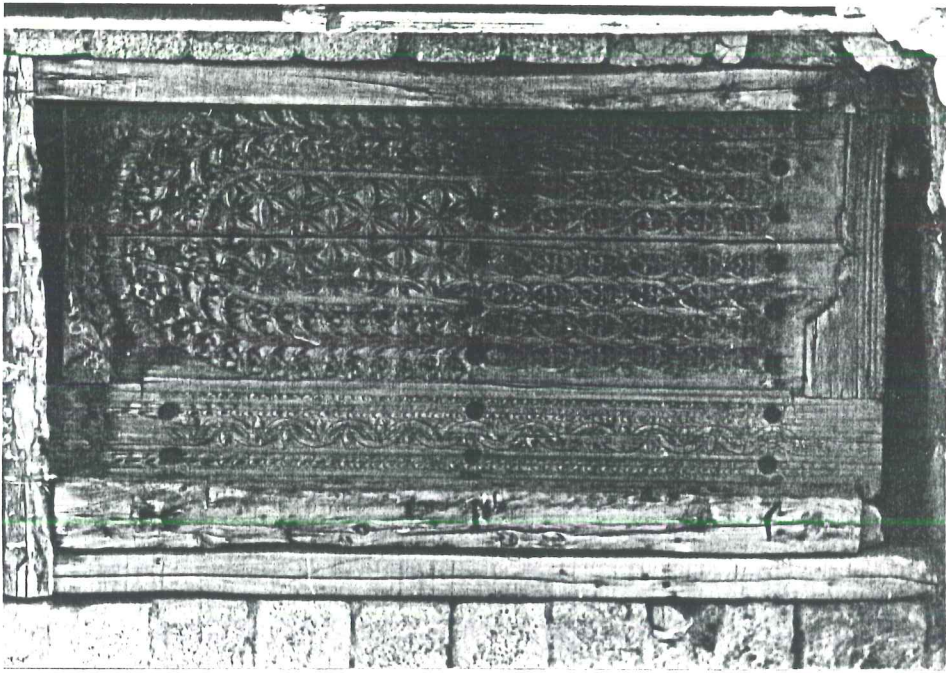
Resim 19

Resim 20

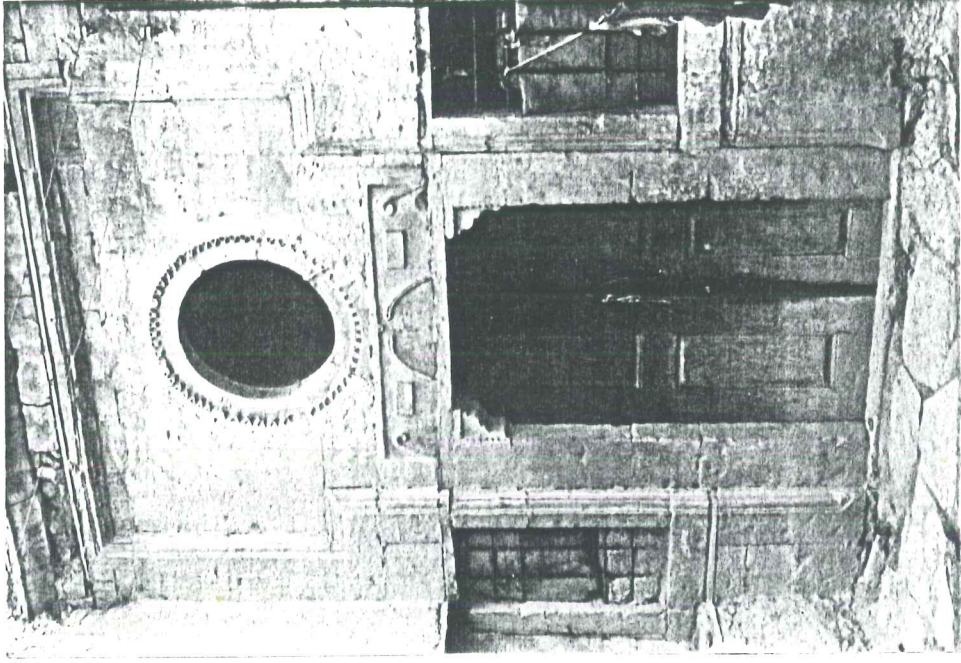

Resim 22

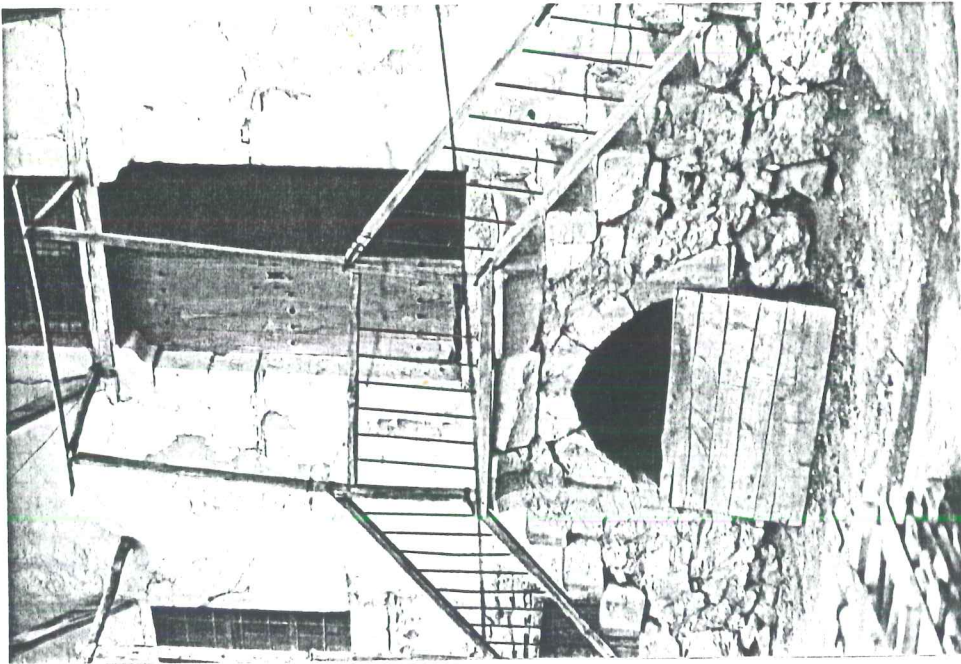

Resim 21

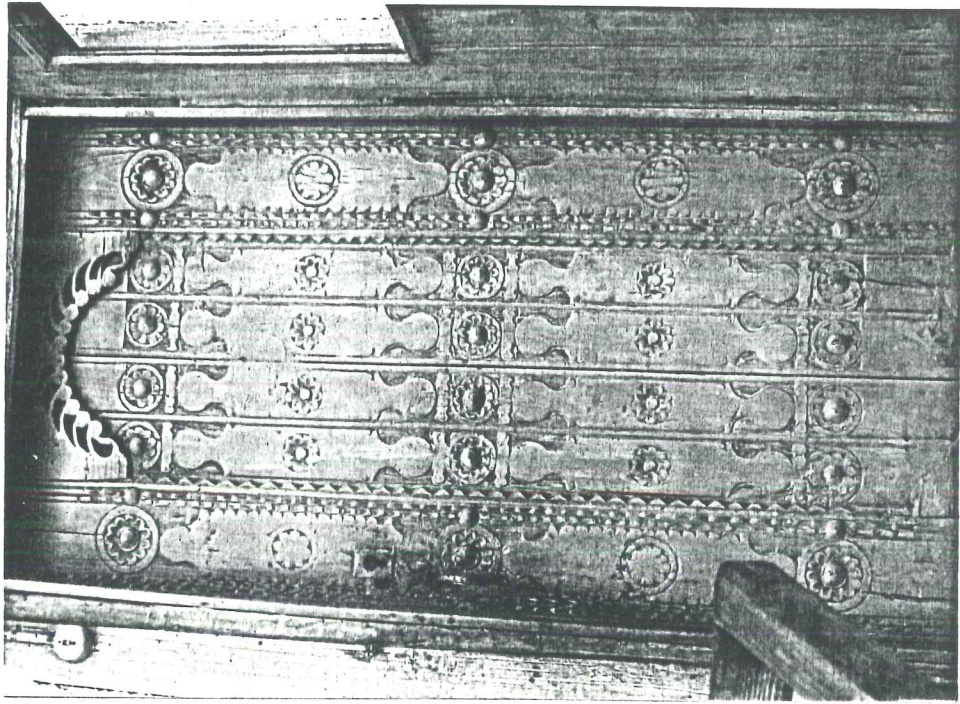
İÇ KAPILAR

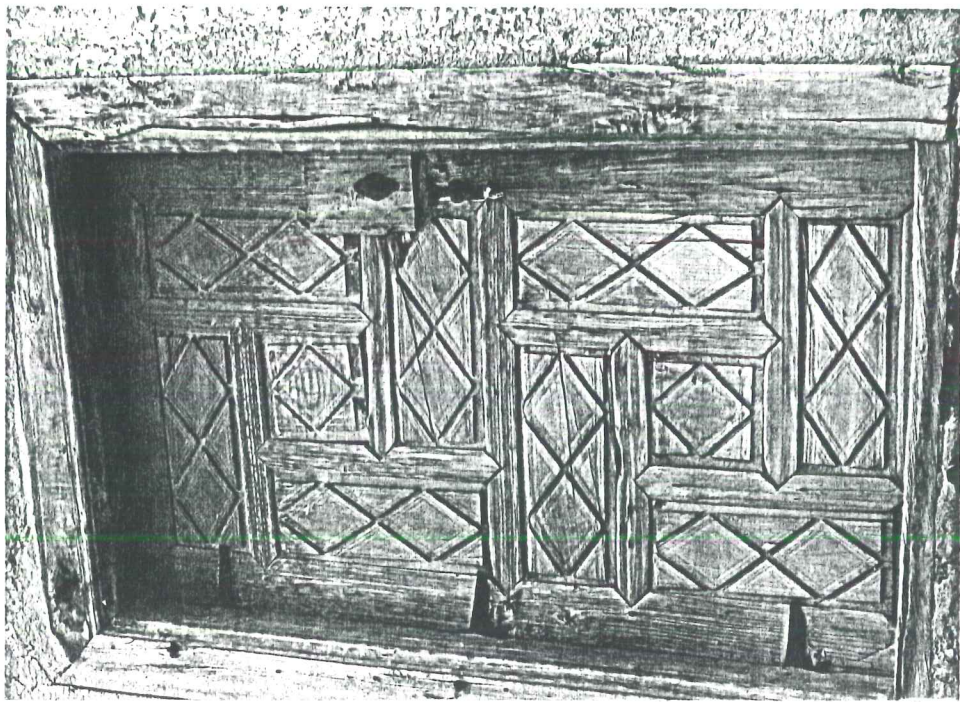
Resim 24

Resim 23

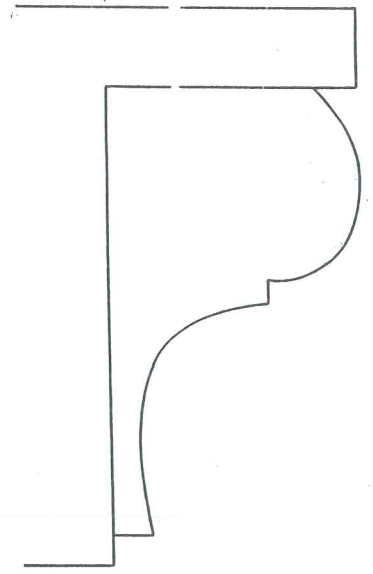
Resim 26

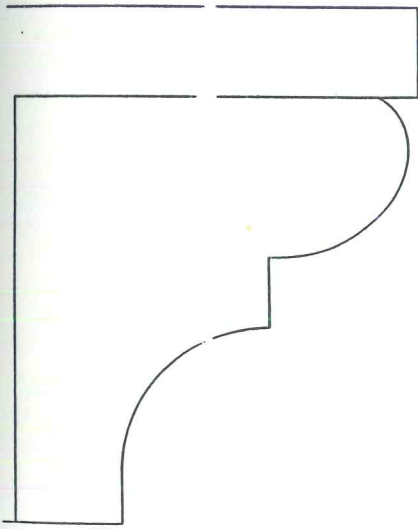
Resim 25

KAPI LENTOSUNUN OTURDUĞU
TAŞ BİÇİMLERİ

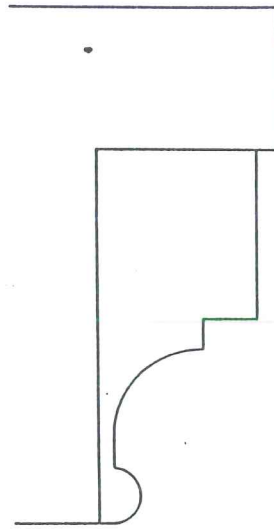
NO	ADA	PARSEL
1	318	69
2	"	4
3	349	6
4	"	16-18
5	318	5
6	349	11
7		

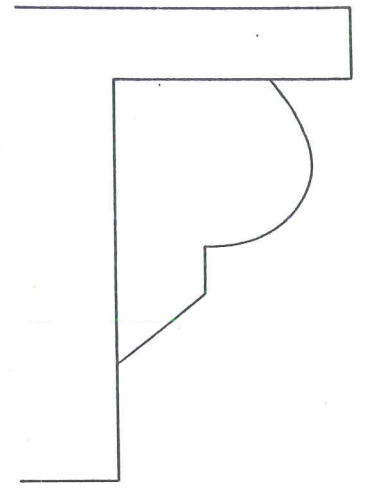
1

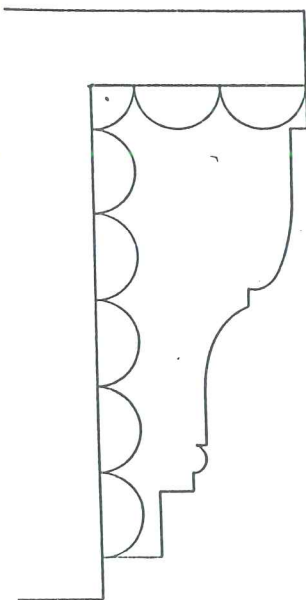
2

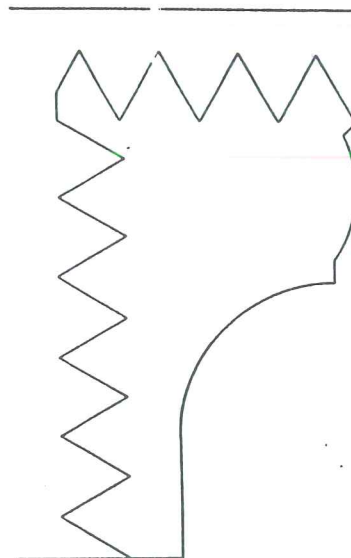
3

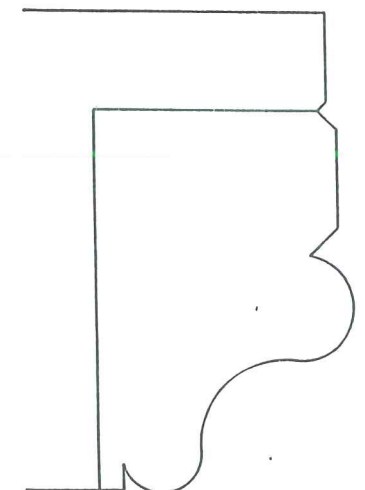
4

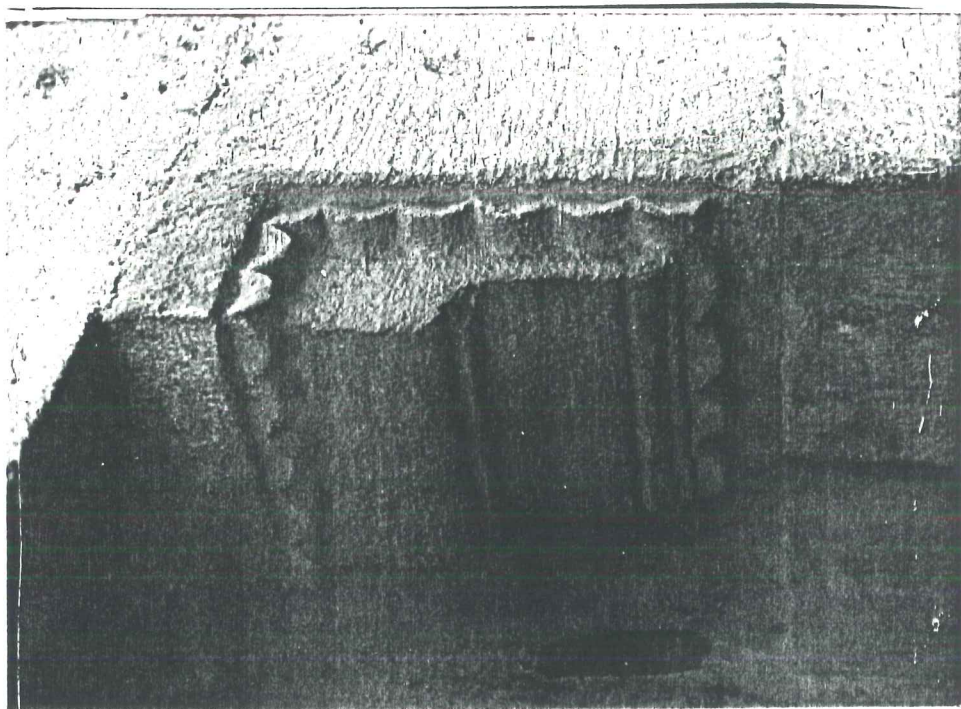
5

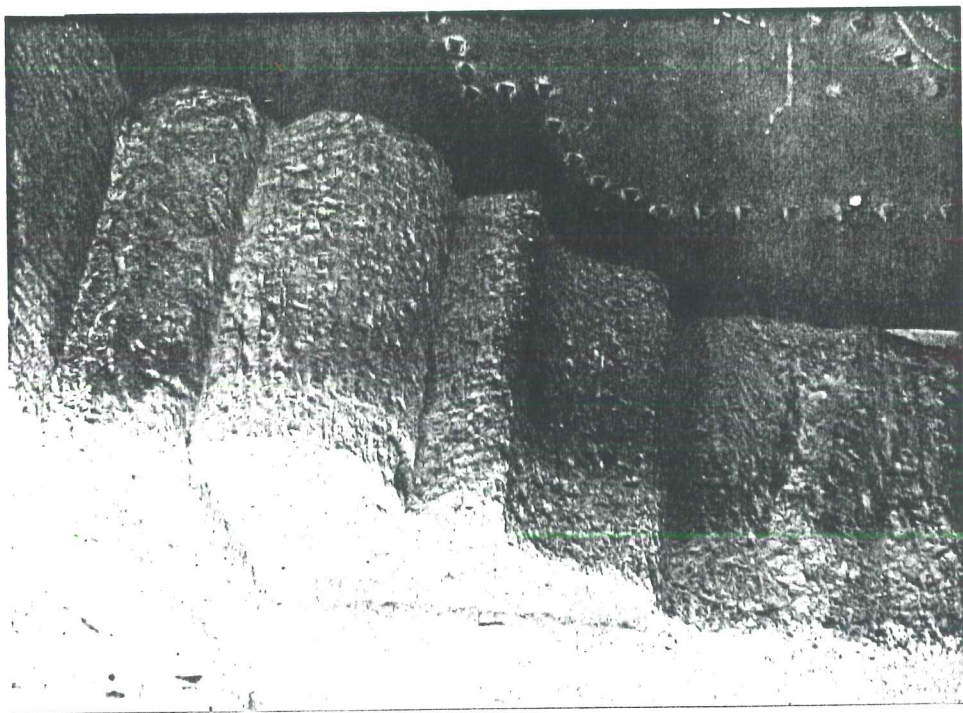
6

7

Resim 28

Resim 27

Kapılarda genelde söveler boyuna 2 ya da 3 parçalı taşlardan oluşmuştur. Lentonun oturduğu yerde çeşitli biçimlerde işlenmiş taşlar vardır.

Kapılarda kullanılan ve genellikle dövme demirden yapılan demir aksamı şunlardır:

Zemberek Takımı: Şekil 1 de görülen kapı kolu ve kapının kapanmasını sağlayan elemandır. Bu eleman Tosbağa adı ile de anılır (Bkz.Resim 29).

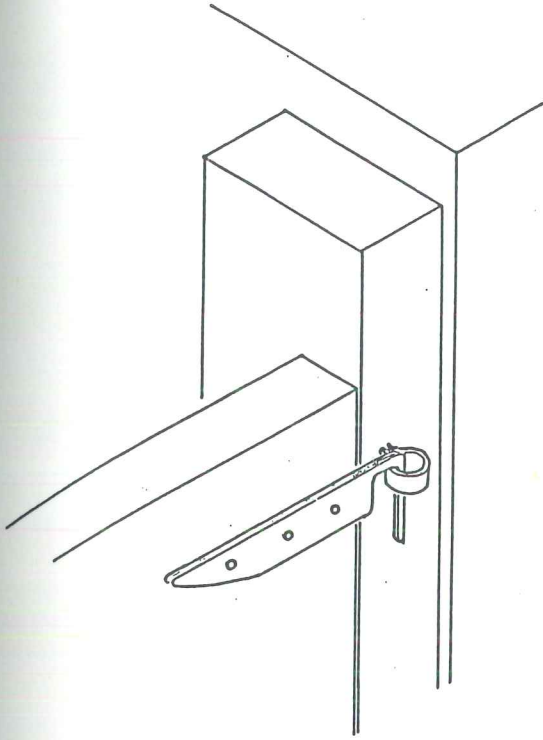
Güllap: Menteşe görevi yapan elemandır. Çoğunlukla dolap kapaklarında görülmektedir(Bkz.Resim 30). Kapılarda tek güllap ve kargaburnu ile oluşturulmuş menteşeler de vardır (Bkz.Resim 31).

Kargaburnu: Kapının arkasında yer alan kanca biçimindeki elemandır. Yalnızca dışardan kapanan bu eleman genellikle ahır ve depo kapılarında kullanılmaktadır.(Bkz.Resim 32).

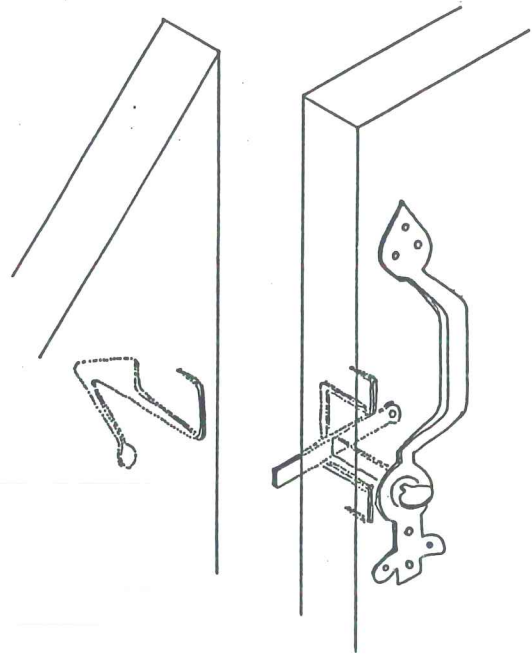
Reze: Kargaburnu ile aynı işlevi gören bu eleman kargaburnunun daha geliştirilmiş ve güvenli şeklidir (Bkz.Şekil 1).

Tokalı Güllap: Genellikle dolap kapaklarında görülen bu eleman kapı kolu görevi yapmaktadır (Bkz.Resim 30).

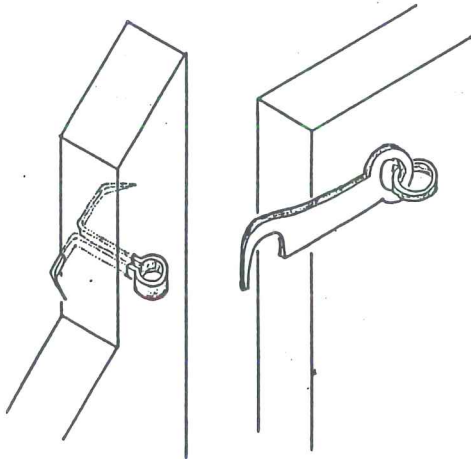
Frengi: Sokak kapılarında kullanılan anahtarla açılan kilittir (Bkz.Resim 34).

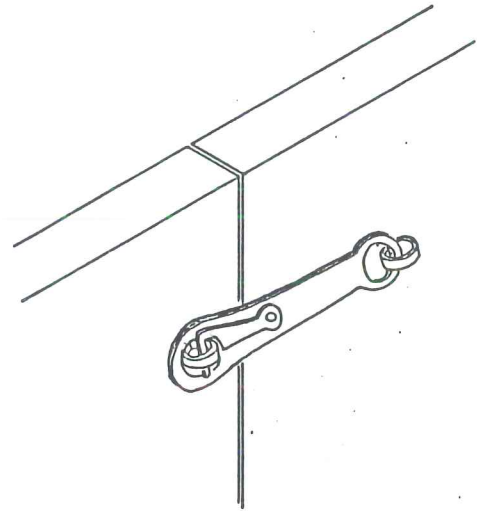
Kargaburnu Mentеше

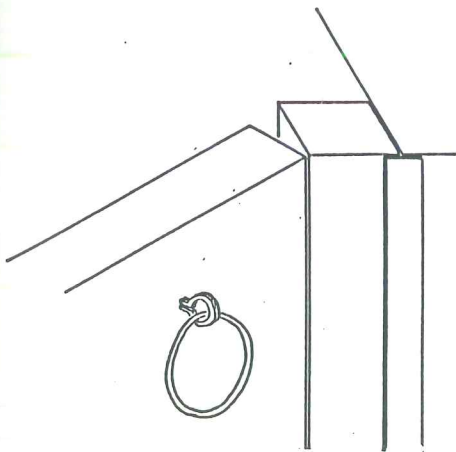
Zemberek Takımı

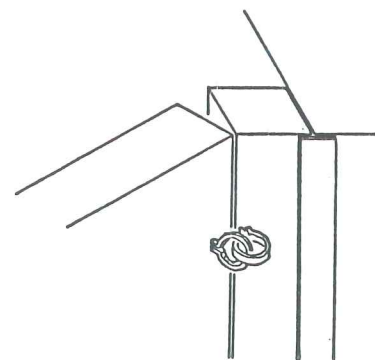
Kargaburnu

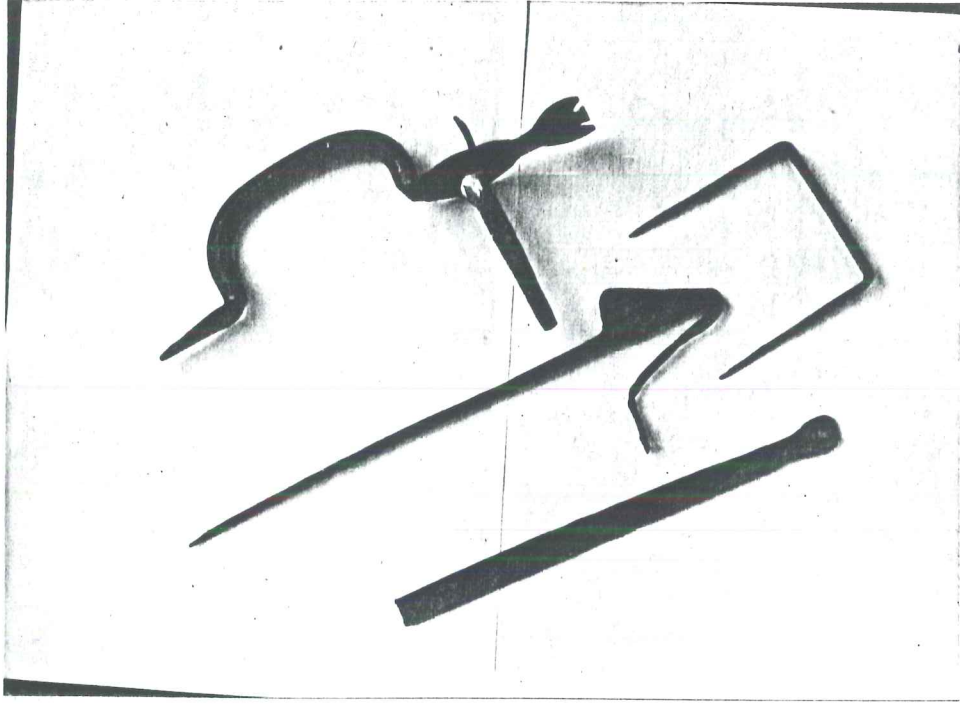
Reze

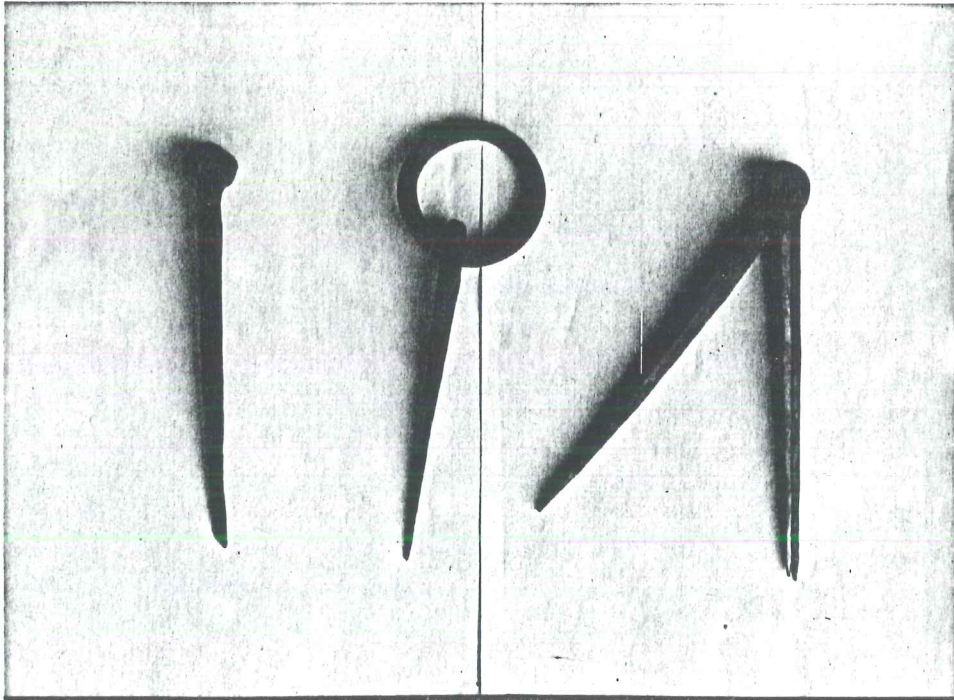
Tokalı Güllap

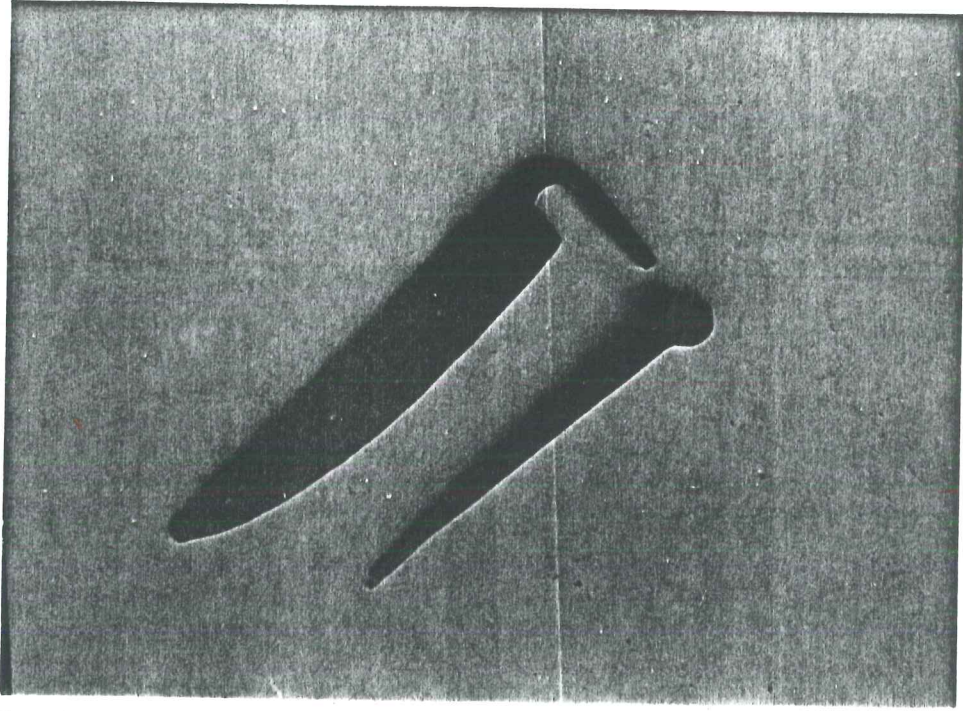
Güllap

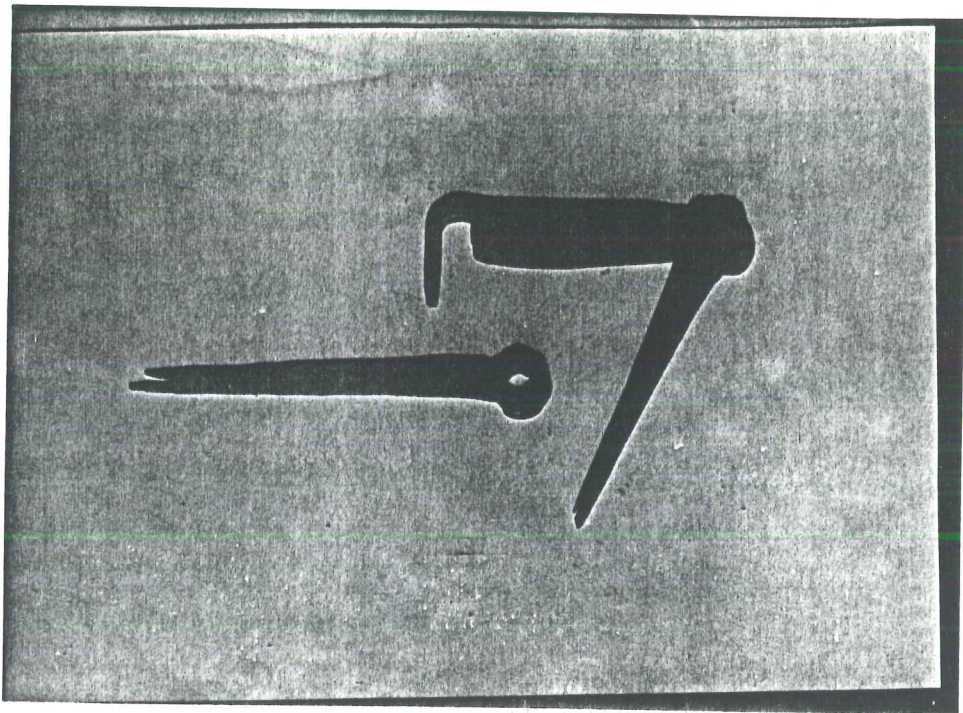
Resim 29. Zemberek takımı

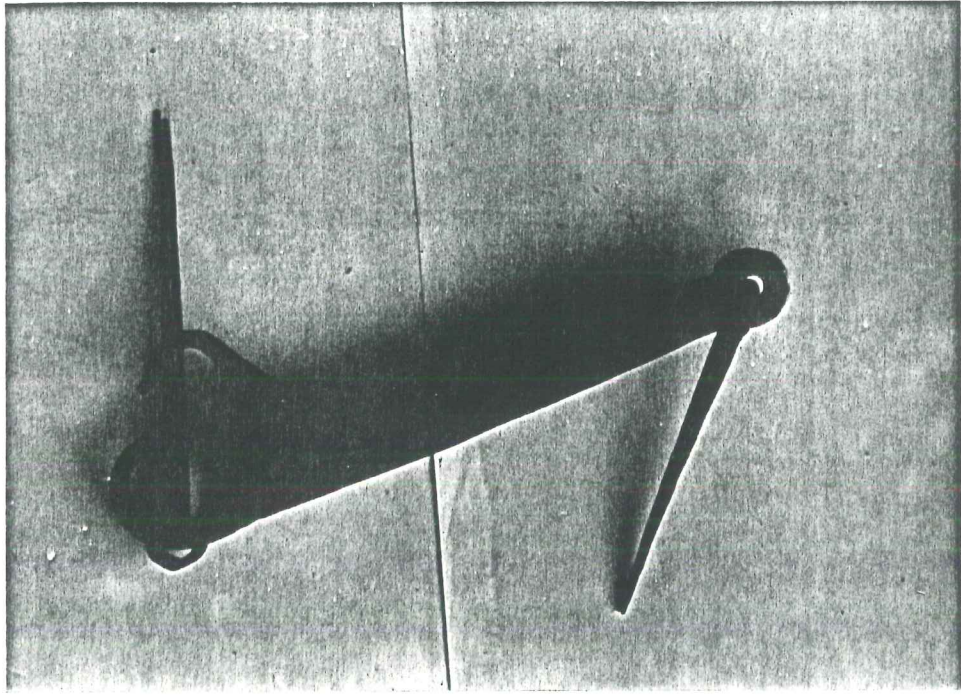
Resim 30. Güllaplar

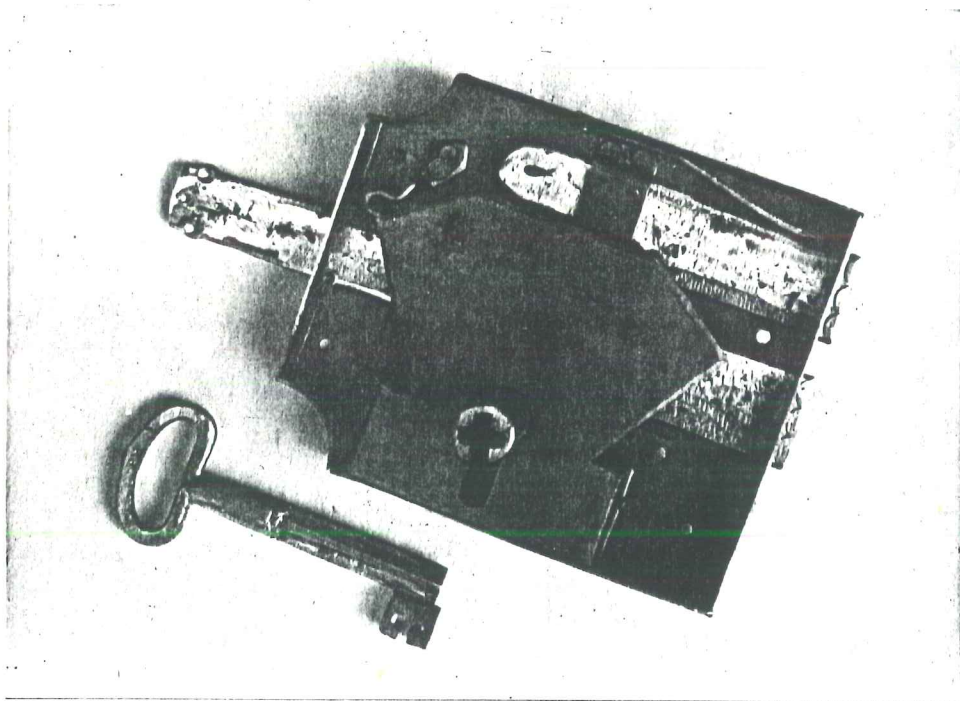
Resim 31. Kargaburun menteşe

Resim 32. Kargaburnu

Resim 33. Reze

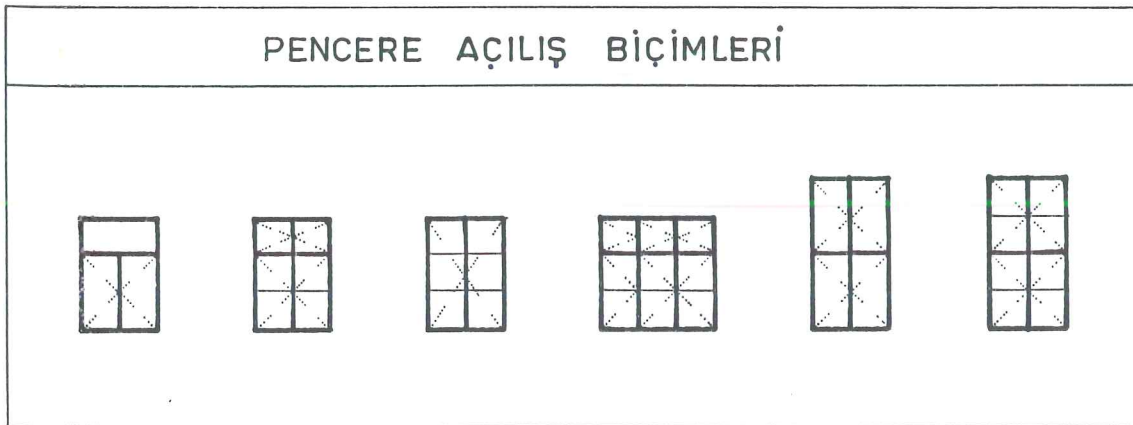
Resim 34. Frengi

2.3.3.7. Pencereleler, Şebekeler

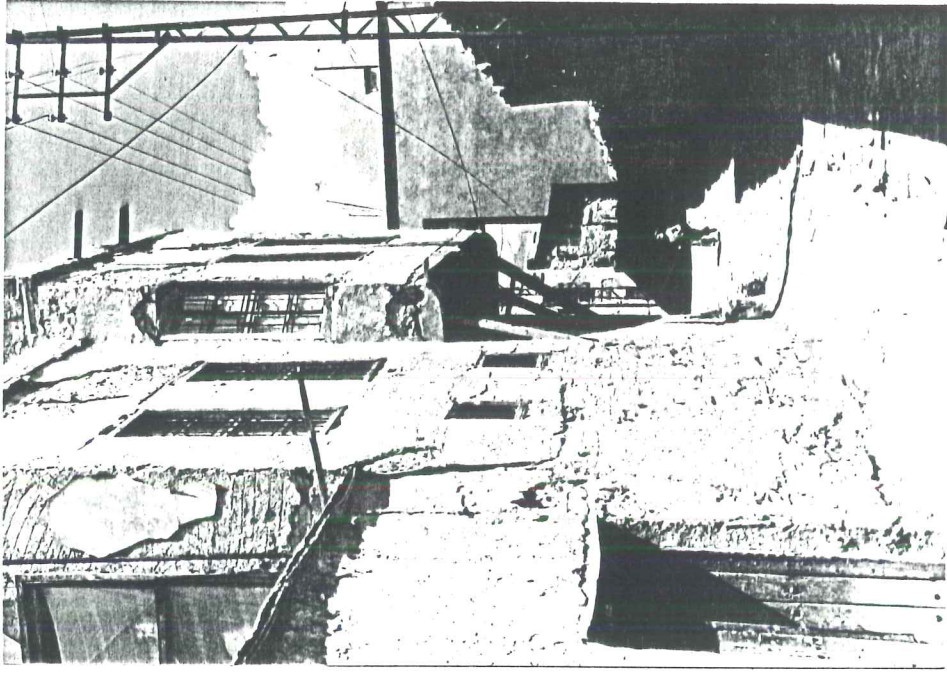
Odalara aydınlık sağlayan pencere ögesi yörede genellikle mazgallıdır. Daha çok ışık almayı sağlamak için içe doğru genişleme yapılmaktadır. O kısımdaki kerpiçlerin içe meyilli kesilmesi ve sıvanması ile oluşturulan bu genişleme büyük açıklıklı pencere yapmaktan daha olumludur¹²⁹. Pencere boşluğunun üst ve alt düzeyinden geçen hatıllar, kapılarda kapı kasasına bağlantı yaparlar.

Genellikle pencereler kanatlı tiptedir. 1/2 oranında olan pencereler 4 farklı tip göstermektedir. Aşağıdaki tabloda bu tipler gösterilmiştir. Çıkmalarda nadir olarak köşe (çalık) pencereleri görülür (Bkz. Resim 35). Pencerelerde farklı bezeme gösteren kapaklar bulunmaktadır (Bkz. tablo 4).

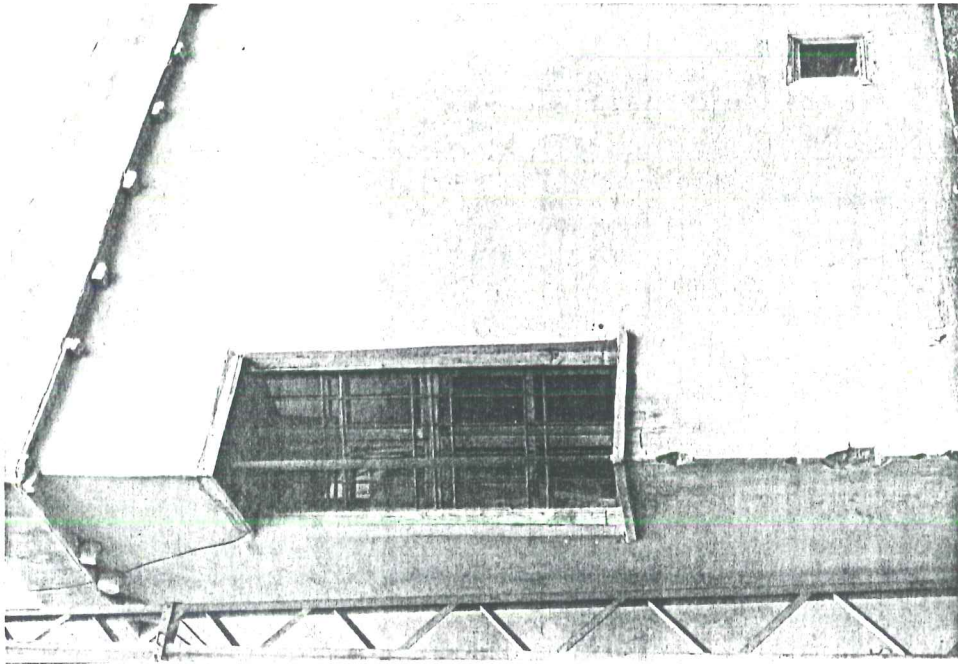
Pencerelerde yer alan şebekeler düz ve çıkma şeklinde olmak üzere 2 tiptir. Çıkma şeklinde olanlar dikdörtgen çıkma ve eğrisel çıkma olarak tekrar ikiye ayrılırlar (Bkz. Tablo 5).

TABLO 3

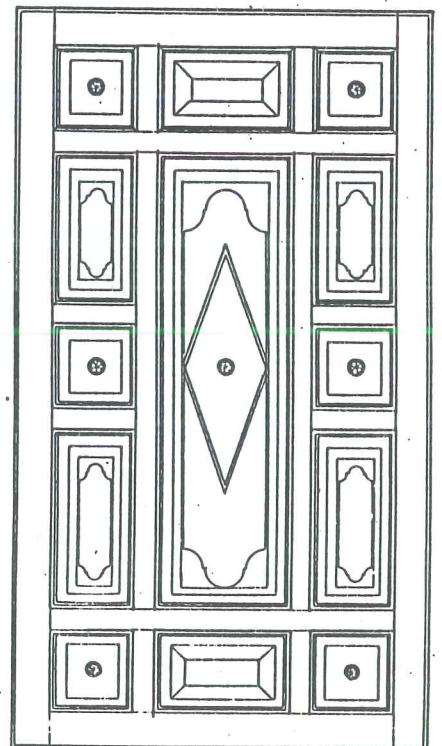
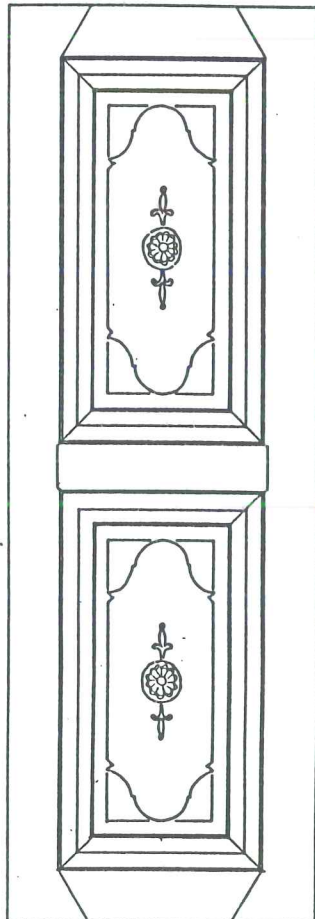
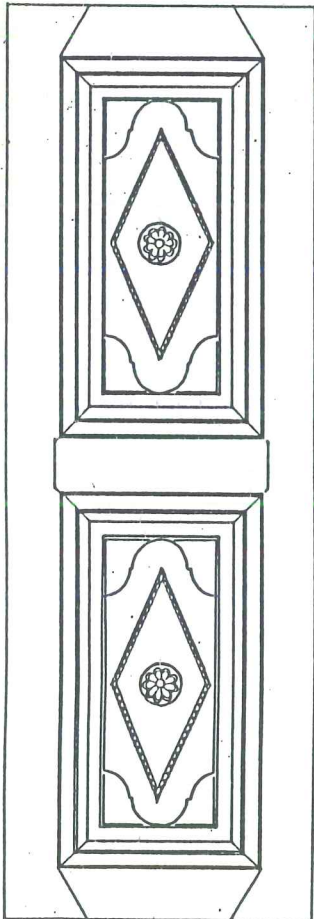
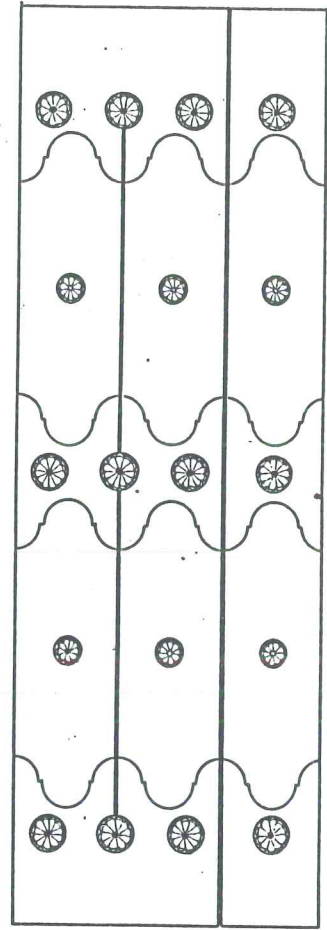
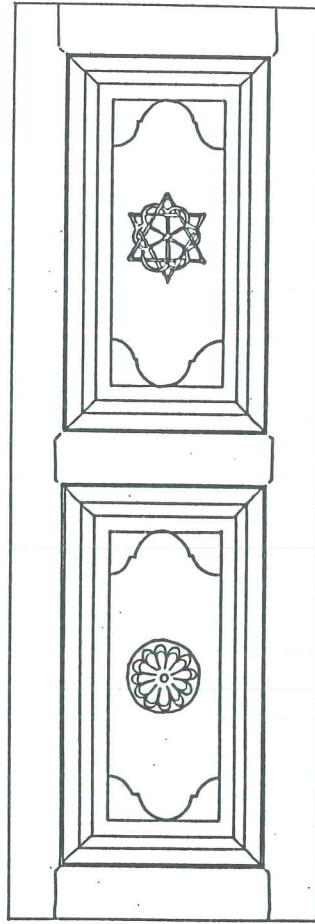
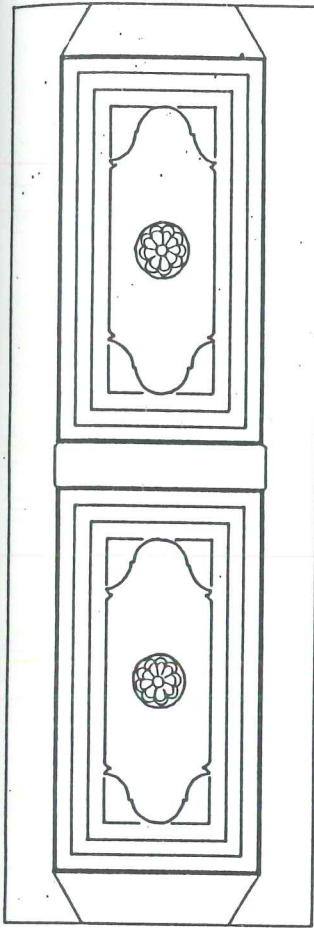
Resim 36

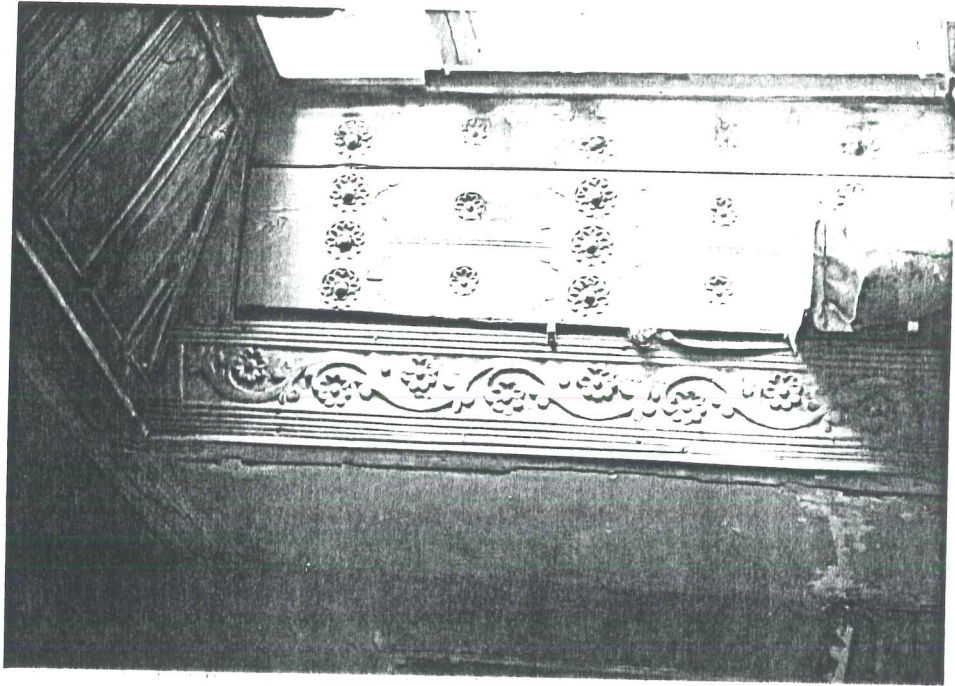

Resim 35

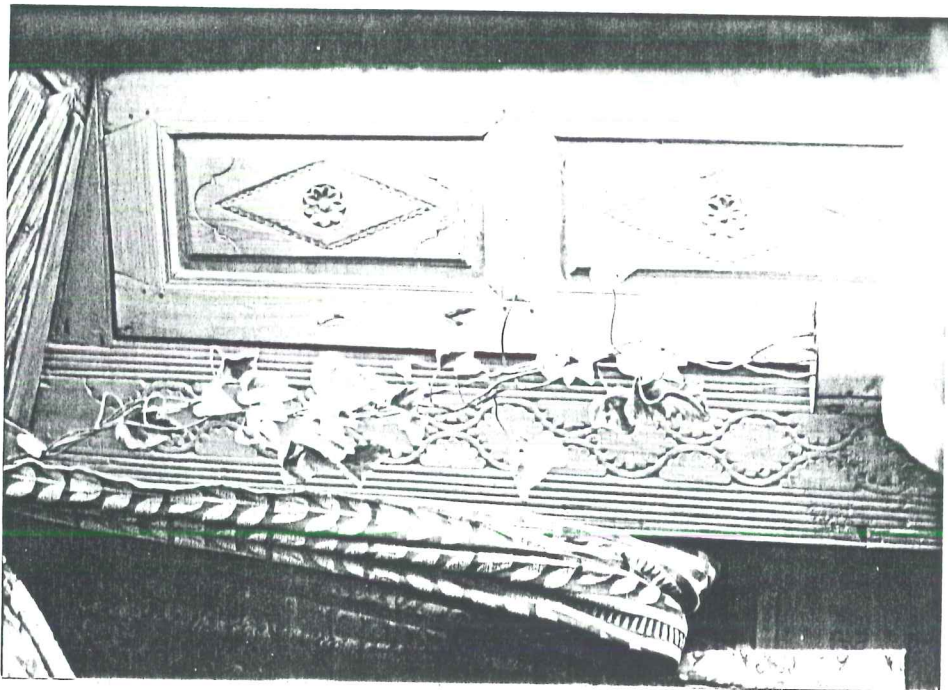
KAPAKLARI

PENCERE

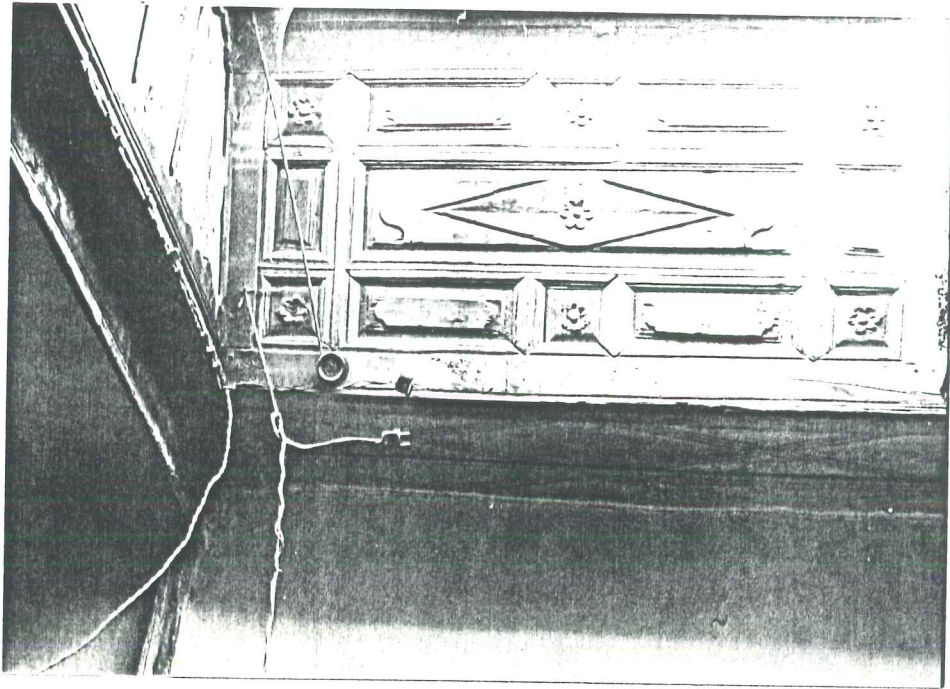

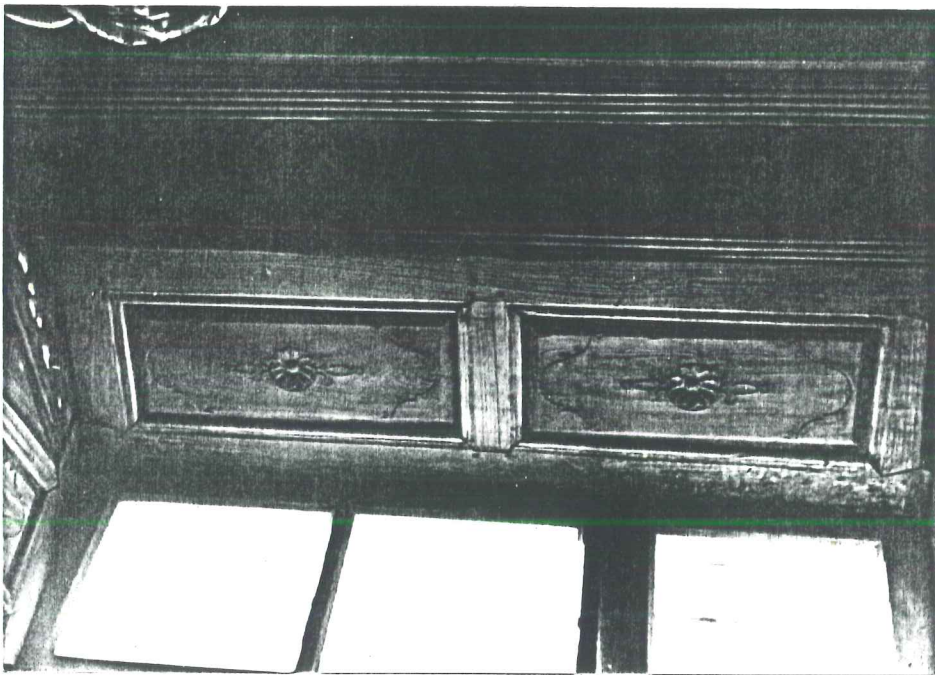
Resim 38

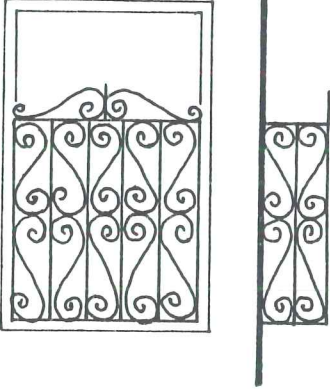
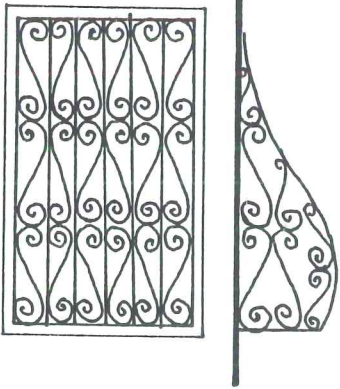
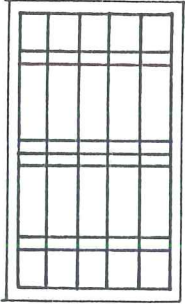
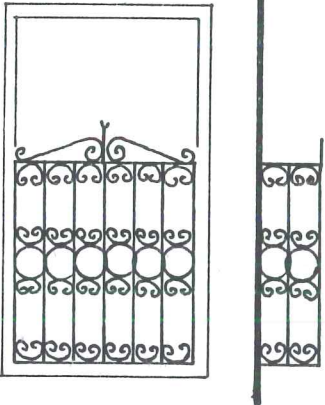
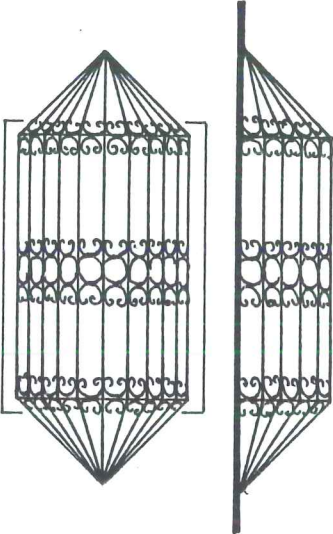
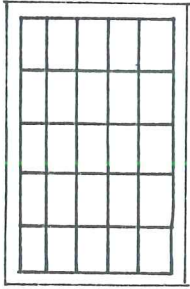
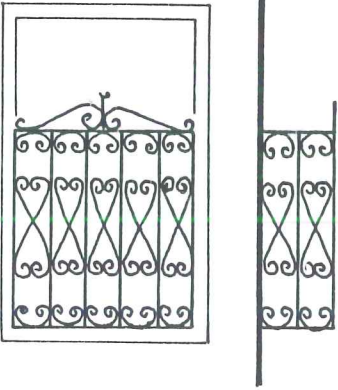
Resim 37

Resim 40

Resim 39

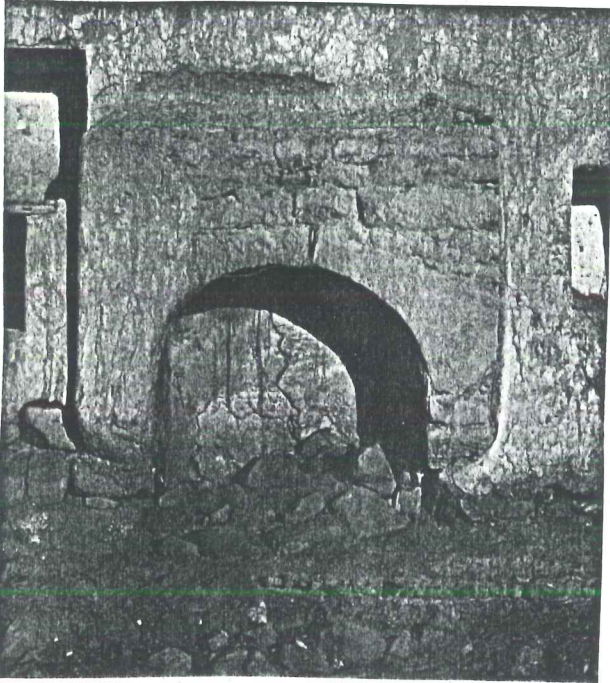
DÜZ	ÇIKMALI	
	DİKDÖRTGEN	EĞRİSEL
		
		
		

TABLO 5

2.3.3.8. Ocak ve Bacalar

Ocak,yapının avlu, mutfak ve oda bölümlerinde yer alan alçak, ısıtma ve pişirme elemanıdır. Oda içinde yer alanlara yörede buhayri ismi verilmektedir (Bkz. Resim41). Bağımsız olarak yapılan ocak mekanlarının cephesi kemerlidir.

Bacalar duvar içinden yükselir. Dam üzerinde baca bitişleri kerpiç olarak yapılmaktadır. 2 ana kerpiğin birbirine yaslanması ile oluşturulan baca bitişleri dam üzerinden ortalama 50 cm. yüksekliktedir.

Resim 41. Buhayri

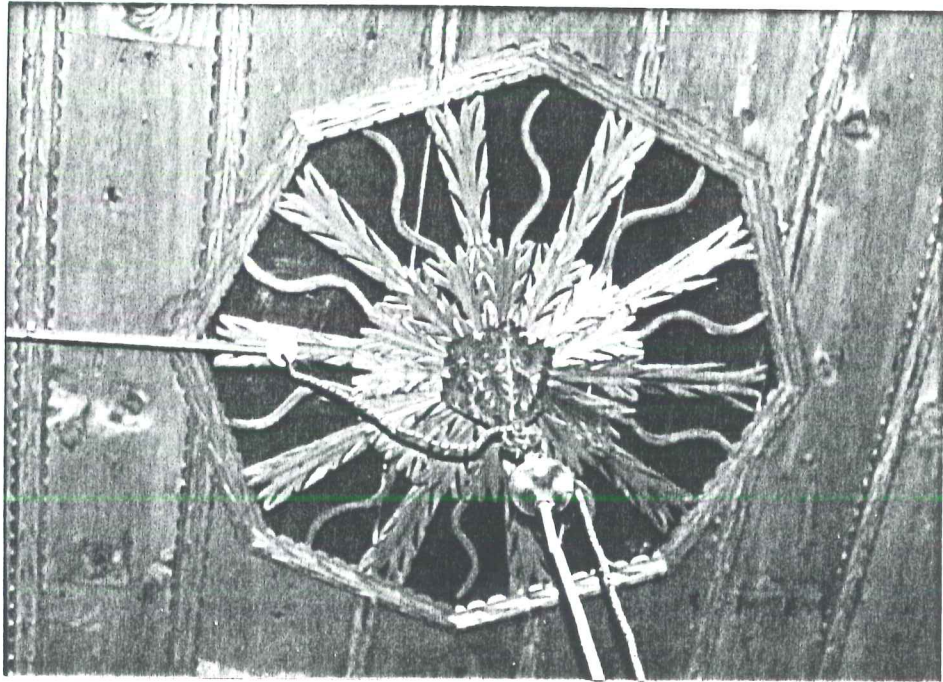

Resim 42. Baca

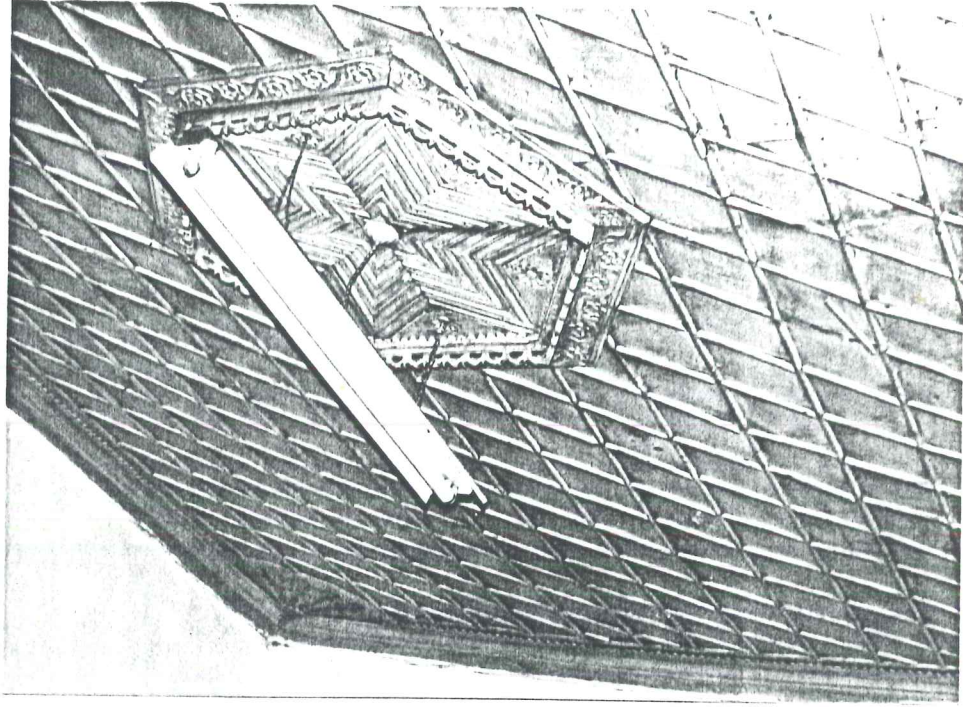
2.3.3.9. Tavanlar

Yöredeki tavanlar bitişik ve ayrık hezenli olmak üzere 2 tiptir. Bitişik hezenli tavanlar hezenlerin yanyana dizilmesi ile oluşturulur. Ayrık hezenli tipe nazaran, bitişik hezen çapları daha küçüktür. Ayrık hezenli tavanlarda hezen aralıkları 40-60 cm. arası değişmektedir. Her iki tipte de hezenlerin üstü ahşap kaplanmaktadır. Hezenlere ters istikamette kaplanan tahtaların genişliği 10-15 cm. arasında değişmektedir.

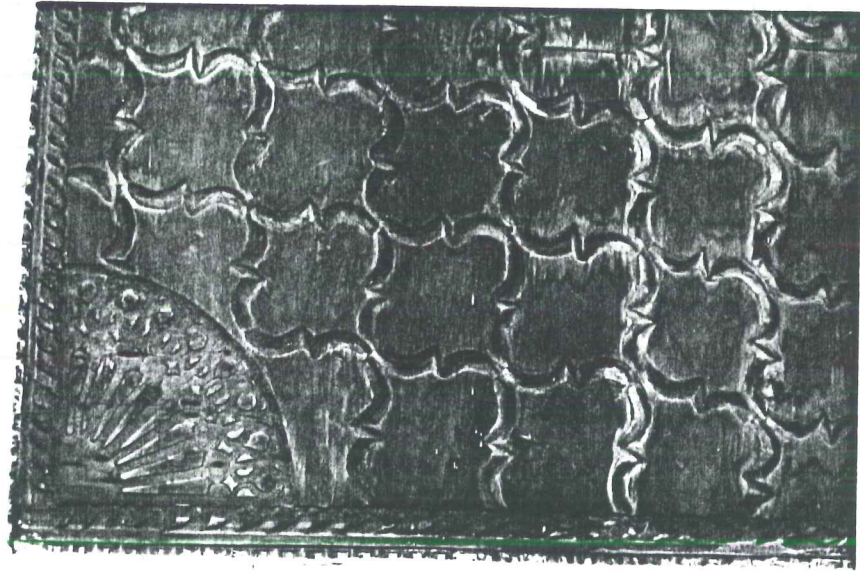
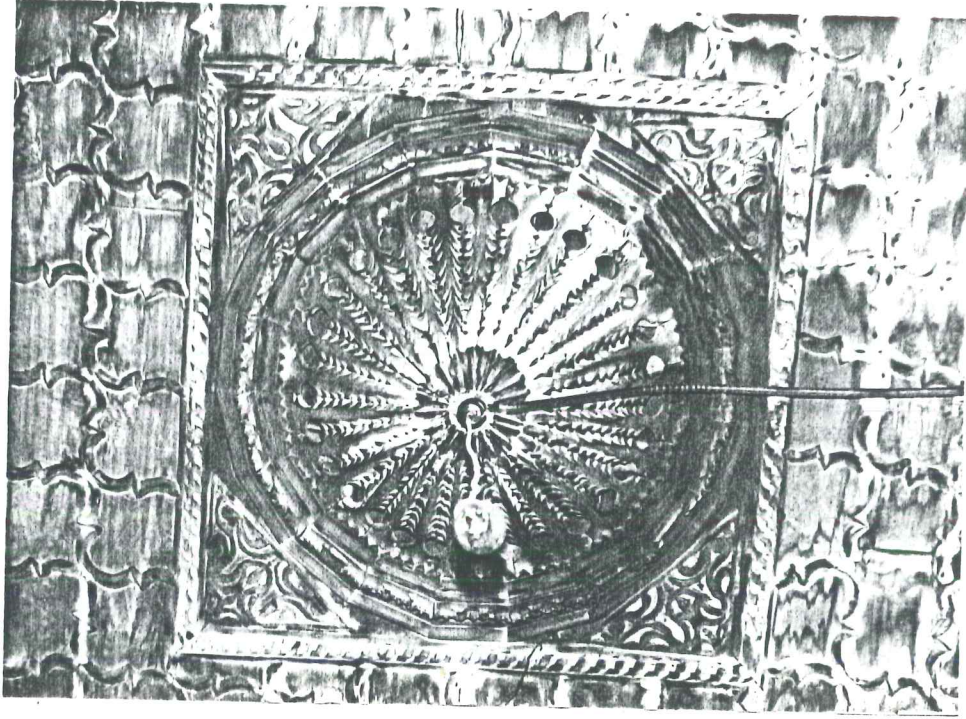
Ekonomik gücün paralelinde, tavanlar ya hezenli bırakılır ya da hezenlerin altı yine ahşap kaplanır. Ahşap kaplanmış tavanlarda çeşitli süsleme örnekleri mevcuttur (Bkz.Resim 43-44-45-46)

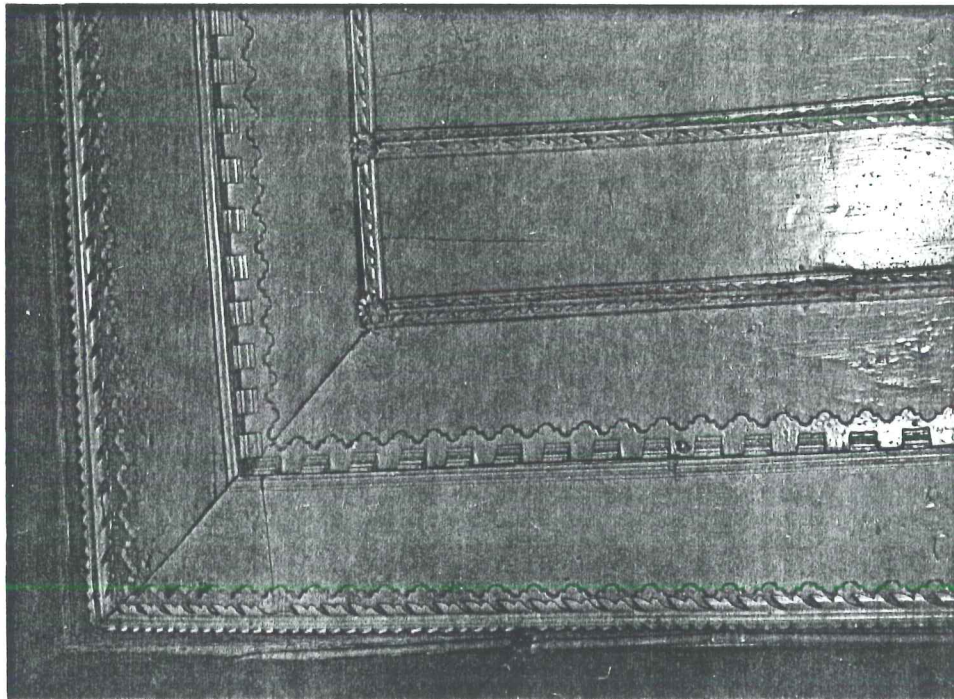
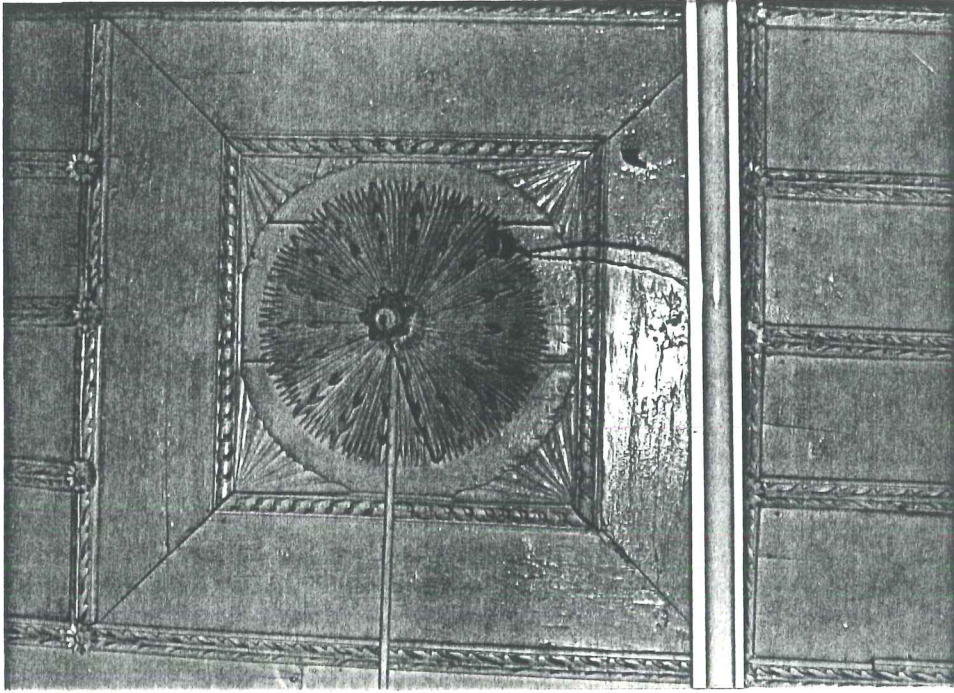
Resim 43

Resim 44

Resim 45

Resim 46

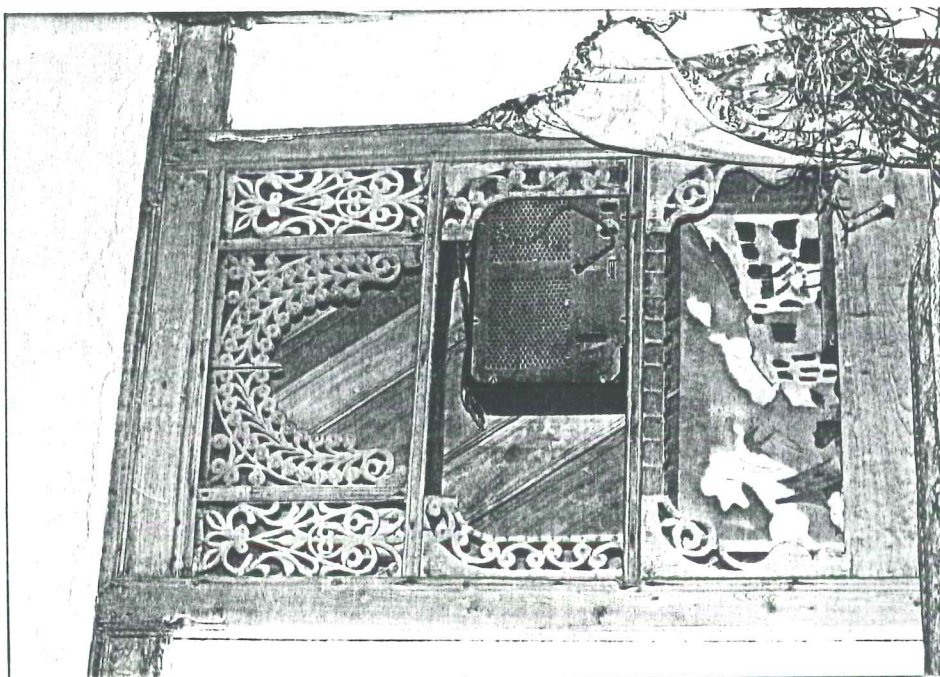
2.3.3.10. Dolap ve Perekler

Dolap ve perekler genellikle sağır duvarda yer alır. Pencere yüksekliği ile eşit yükseklikte olan dolap ve perekler pencere üst ve alt hatılının arasında yer alır. Duvarı 3 niş şeklinde olan bu bölümde ortada kapaklı bir dolap, 2 yanda açık raf biçiminde perekler yer alır. Bazı örneklerde dolap ve pereklerin üst seviyesinde ahşaptan oymalı bir bordür geçilmiştir. Bazı evlerde pereklerin arkasında bir mekan daha vardır. Ortalama 3-5 m² olan bu mekana perekten geçilir. Dıştan bakılınca kapı olduğu fark edilmeyen pereklerin arkasındaki mekanlar büyük bir ihtimalle sığınak olarak yapılmışlardır.

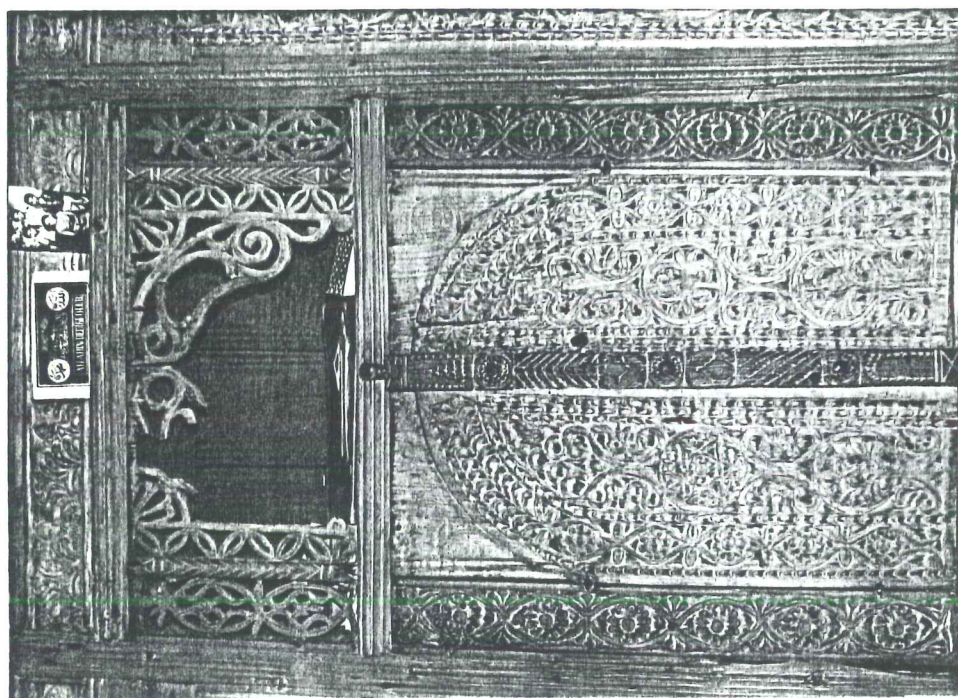
Pereklerde kullanılan ahşap cinsi karaağaçtır.

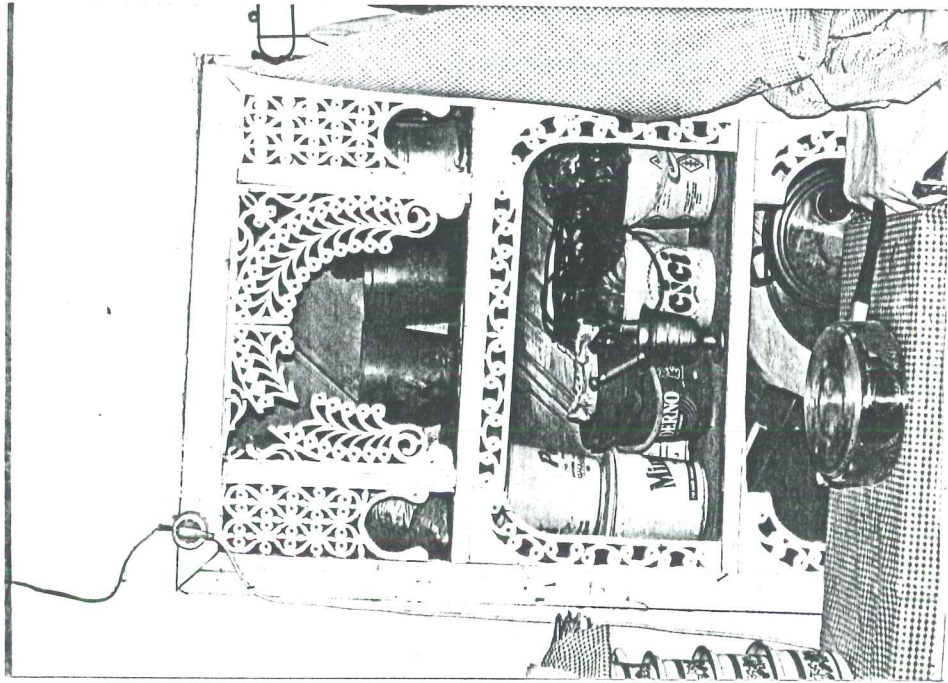
Resim 47

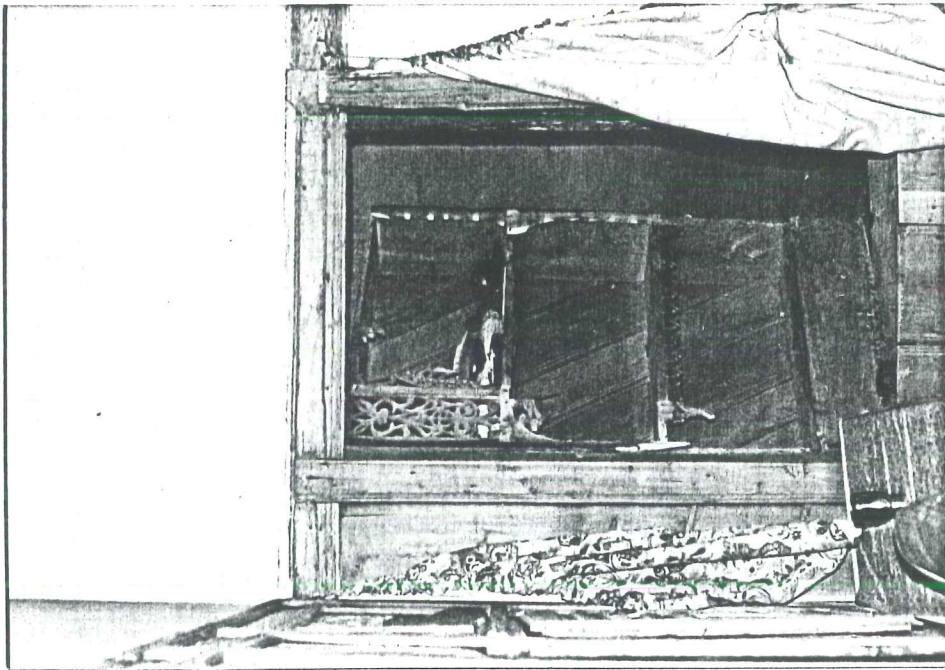
Resim 49

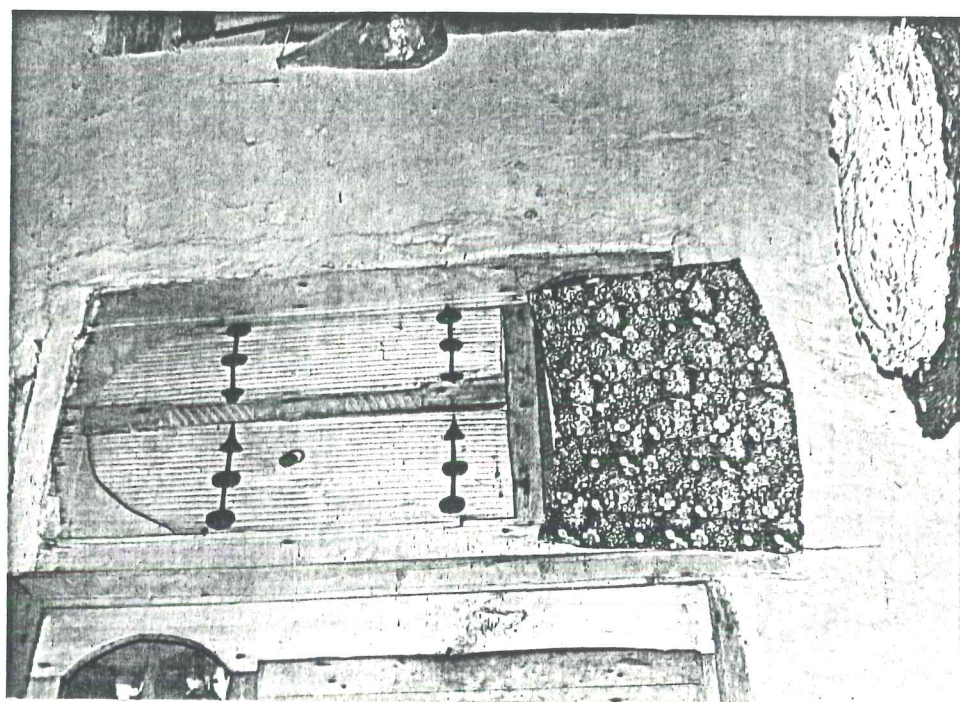
Resim 48

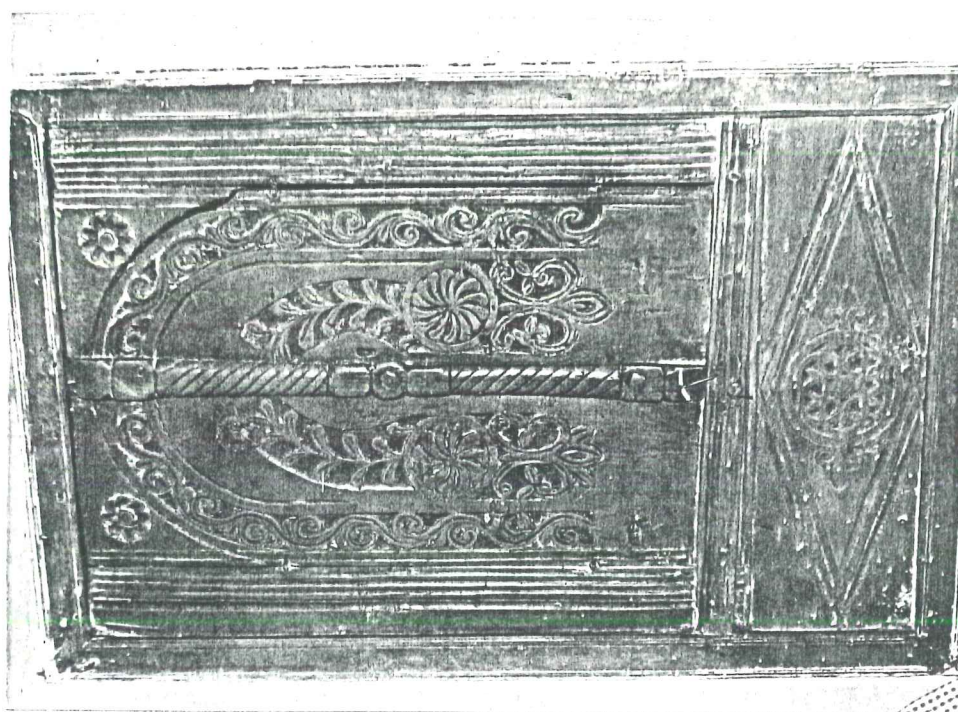
Resim 51

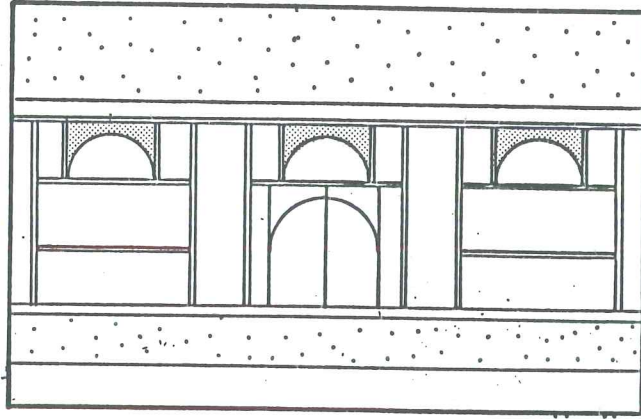
Resim 50

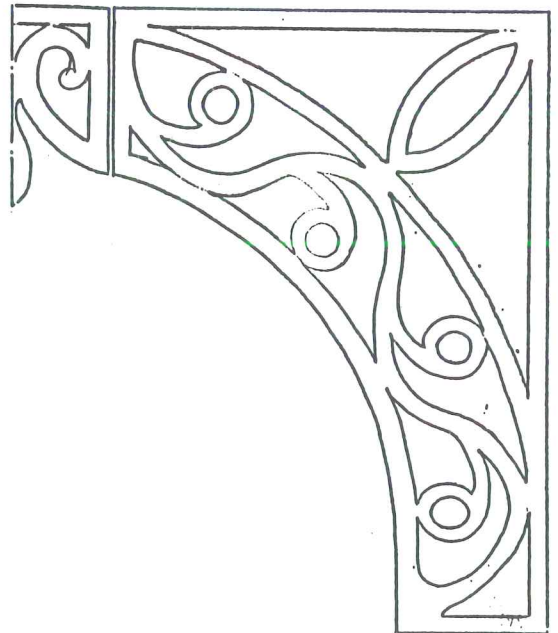
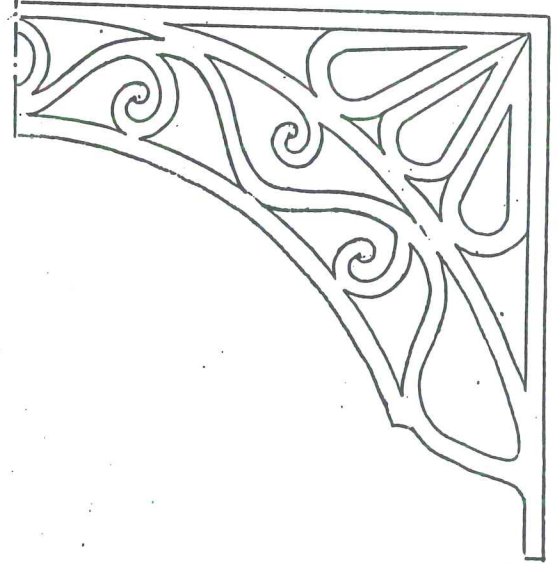
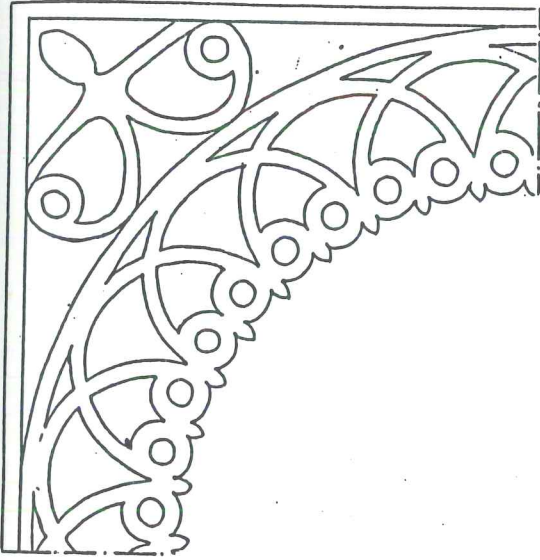
Resim 53

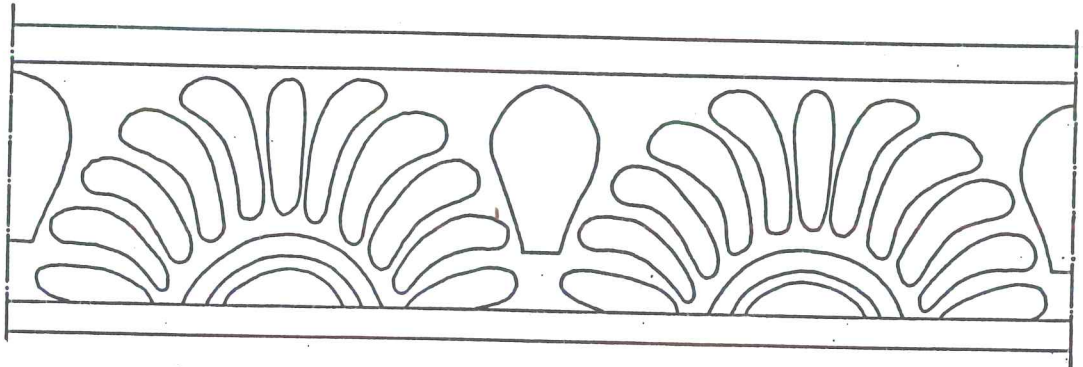
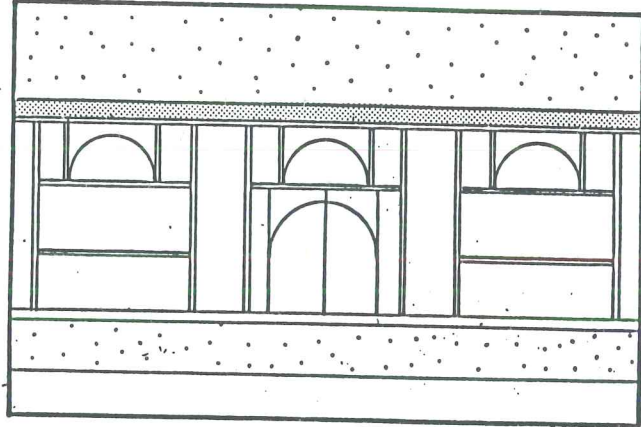
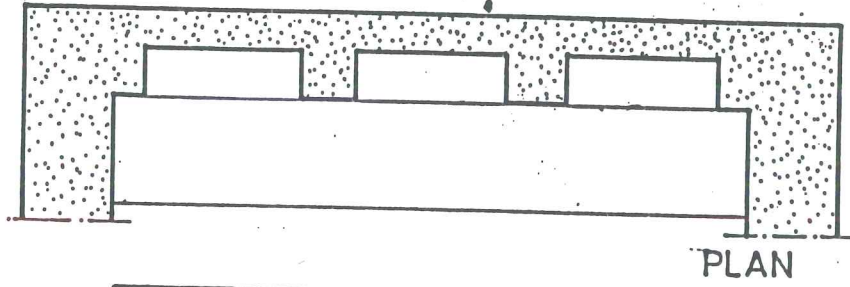

Resim 52

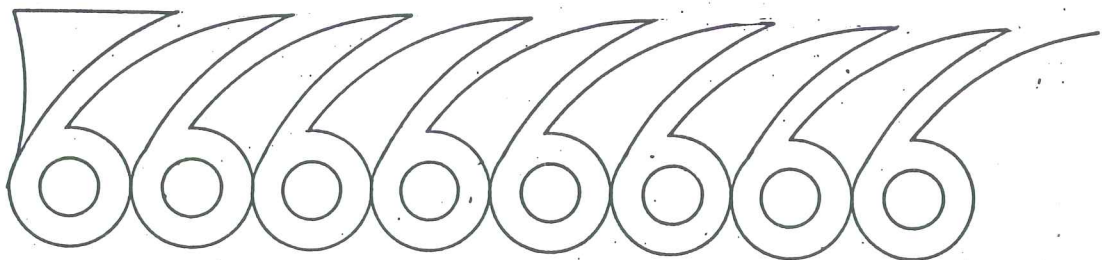

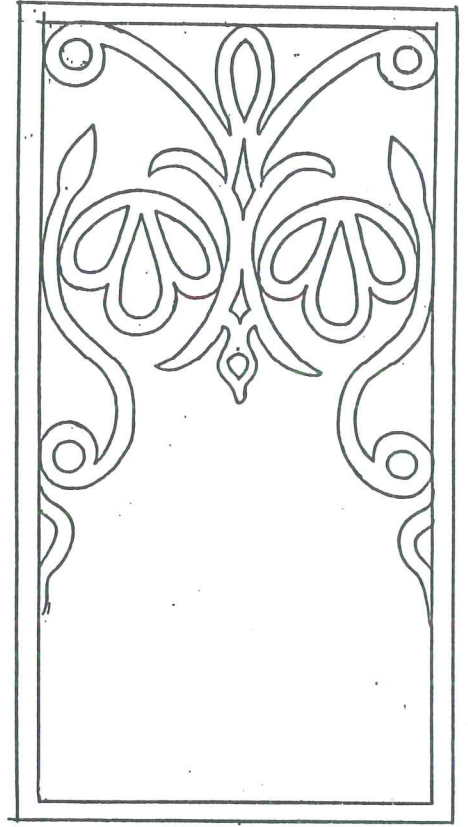
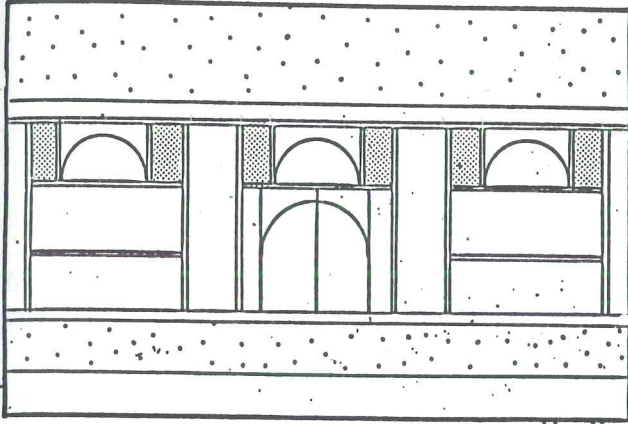
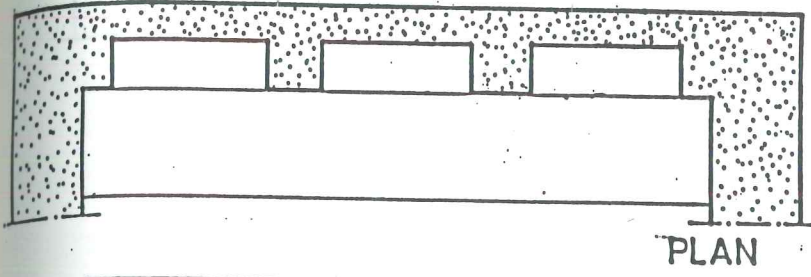
GÖRÜNÜŞ

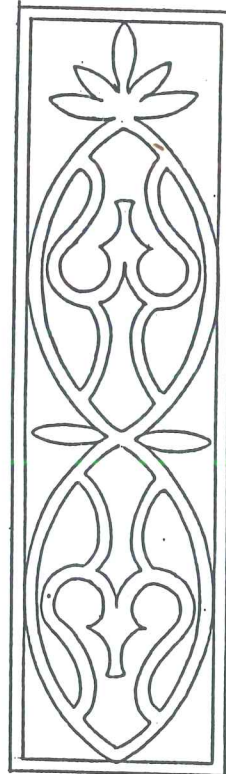
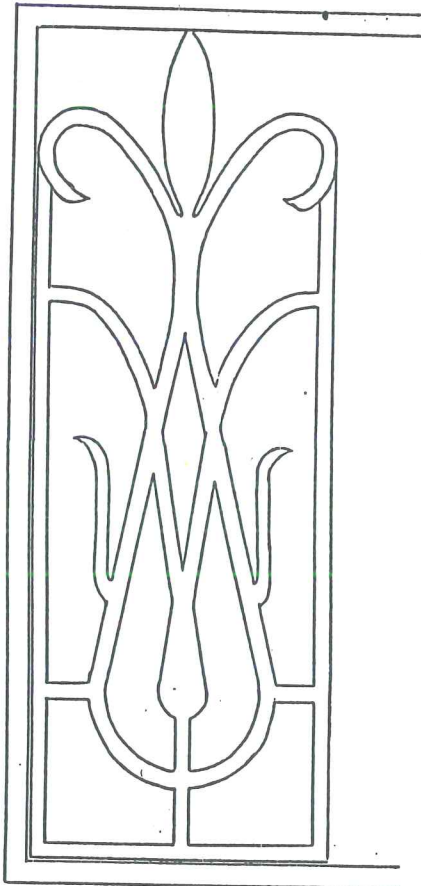
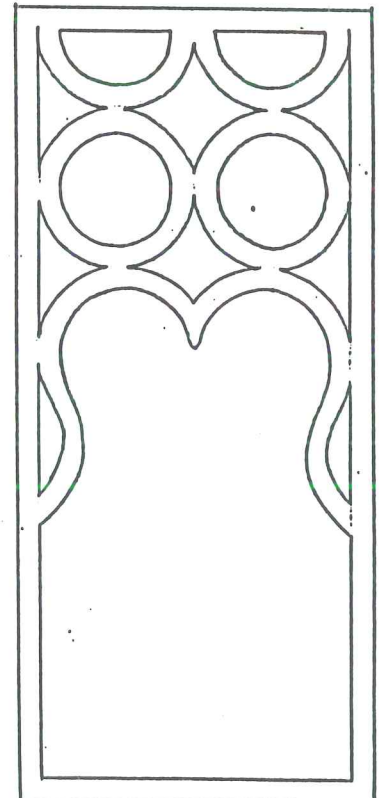

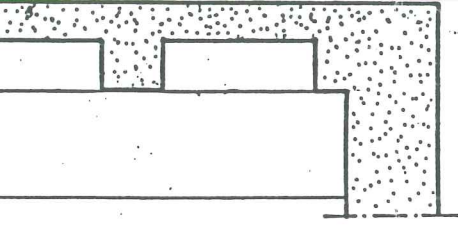
BATTALZADELER EVİ

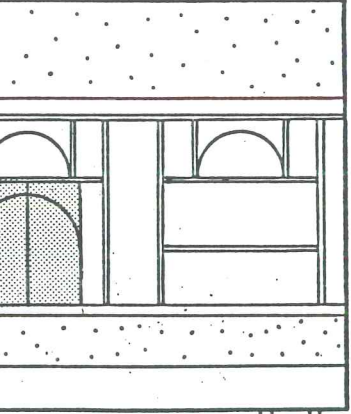

BATTALZADELER EVİ

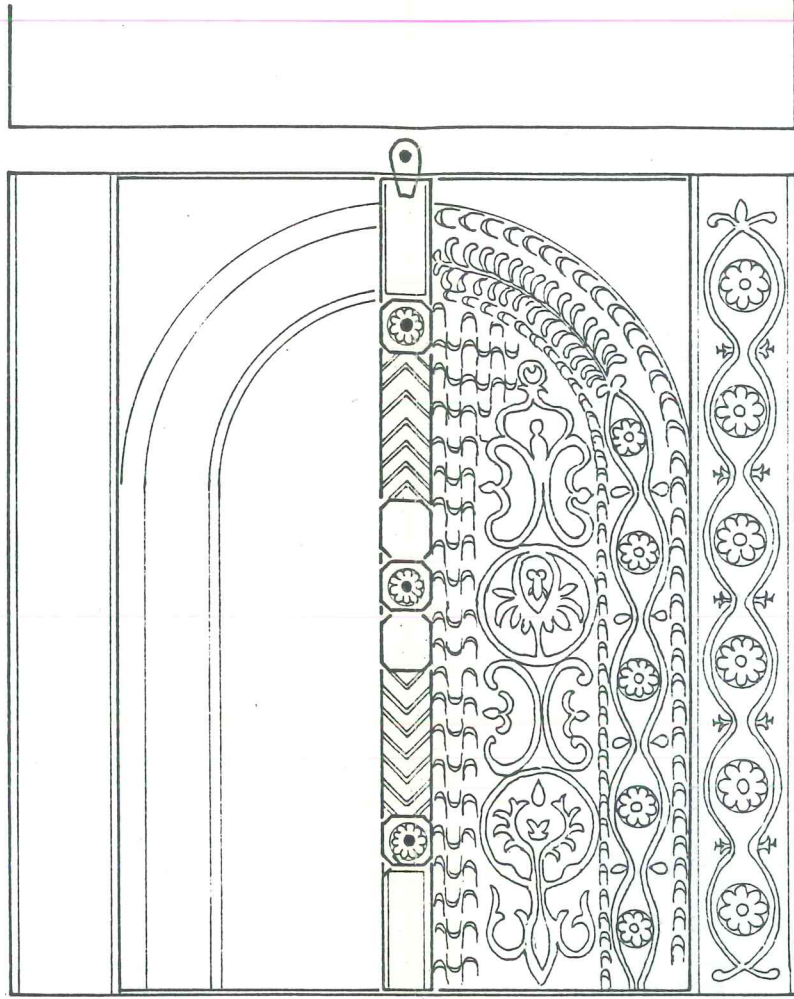
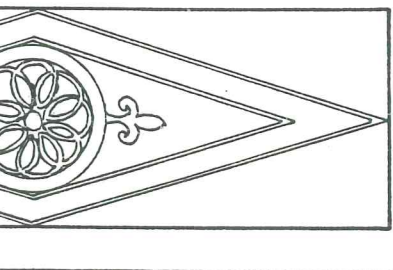
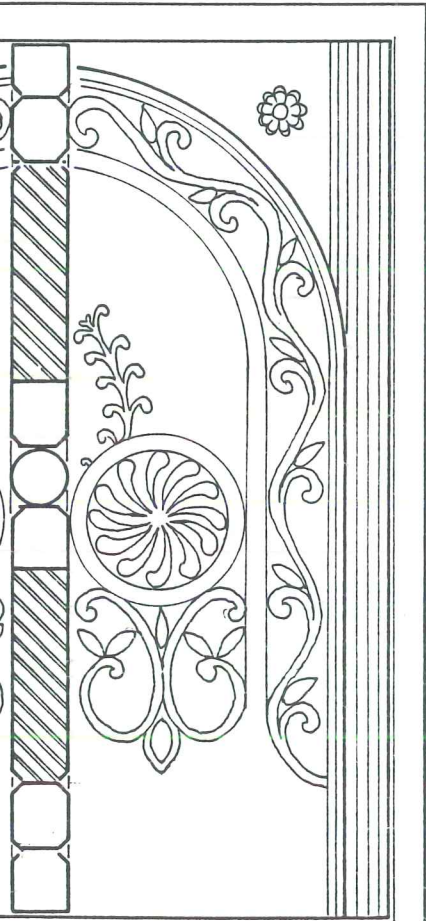
ADA : 349
PARSEL : 23ADA : 349
PARSEL : 14

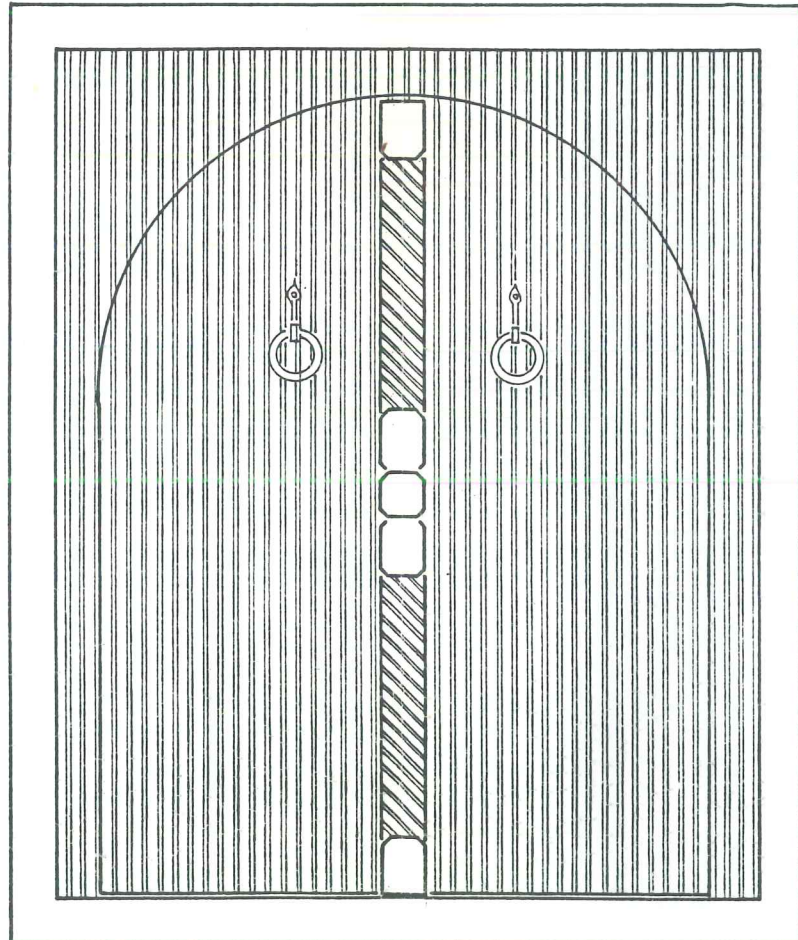
PLAN

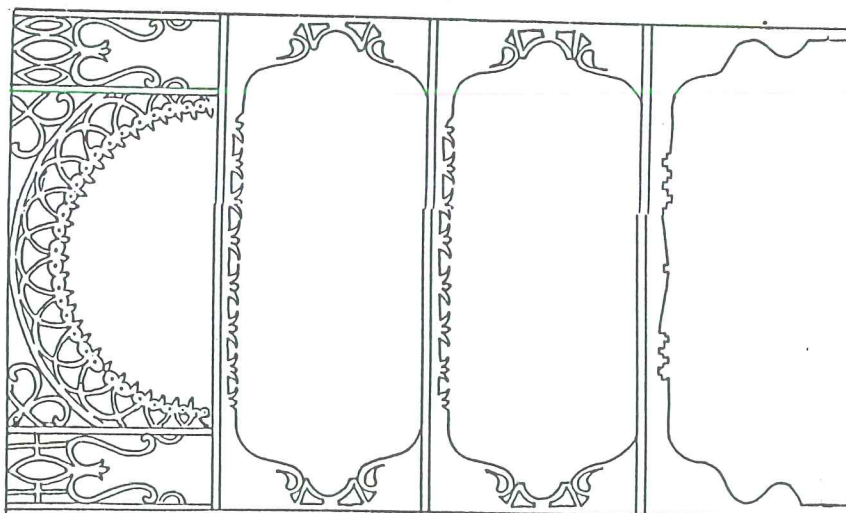
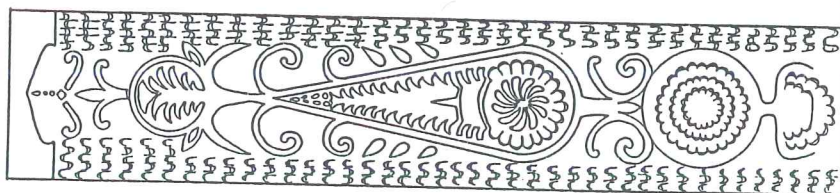
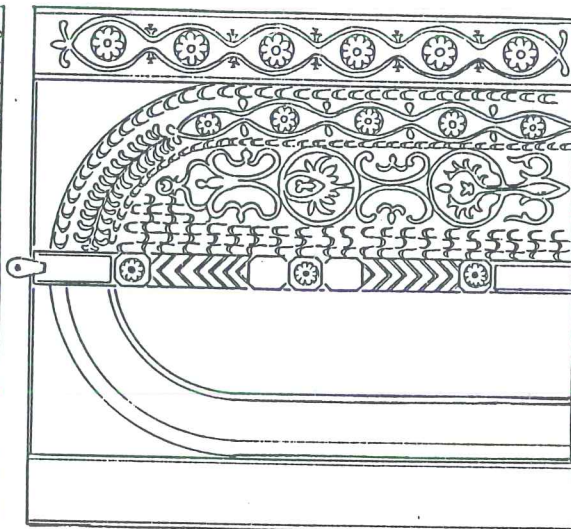
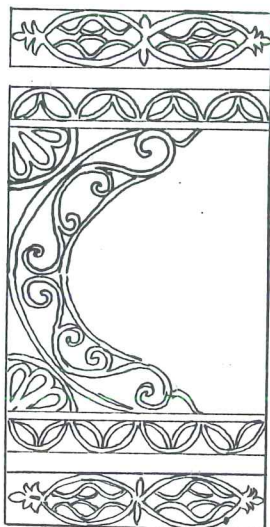
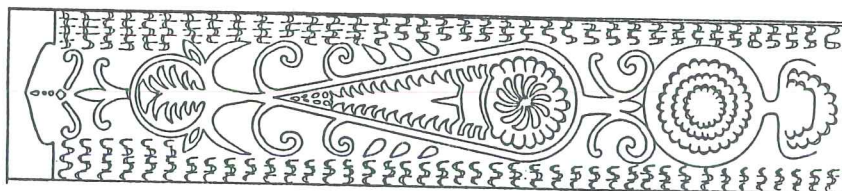
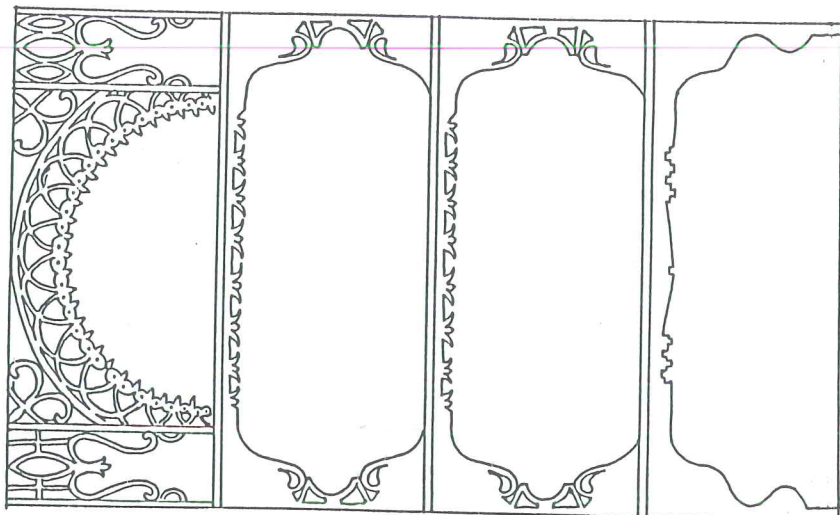

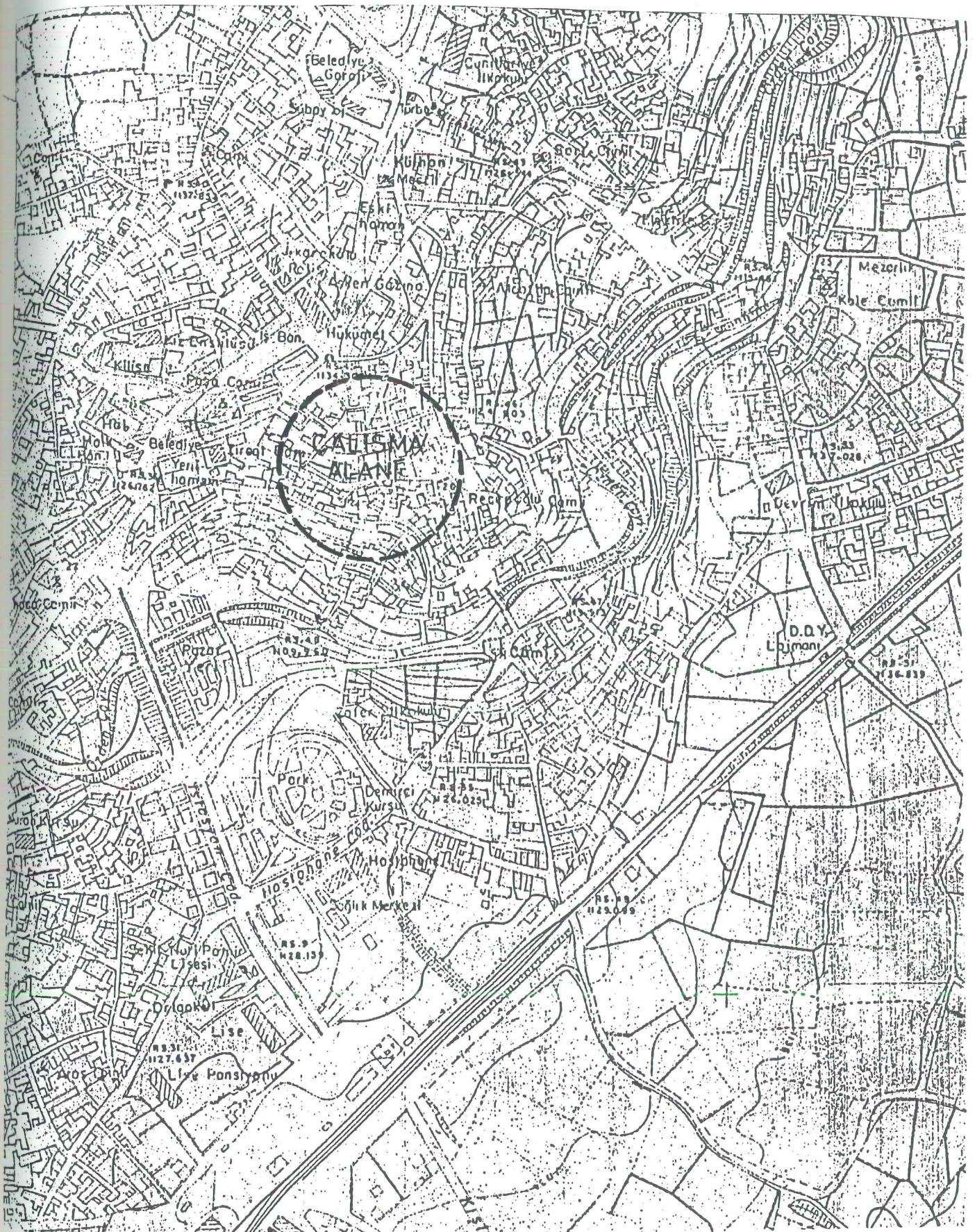
GÖRÜNÜŞ

BATT ALZADELER EVİ

2.4. ORTA MAHALLE SOKAĞINDA MEVCUT DURUMUN ANALİZİ

Korunacak alan sınırları içinde incelenen konutlar:
No: 9

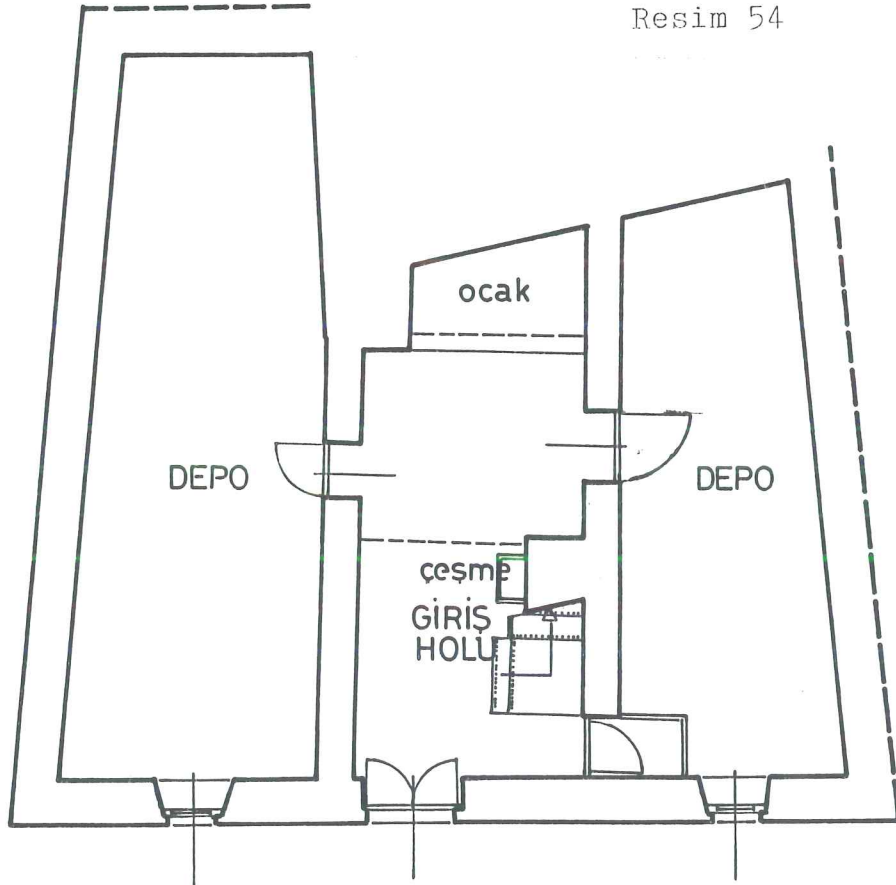
Üç katlı kagir bir yapıdır. Cıgızlar Sokağı ve Orta Mahalle Sokağının kesiştiği köşe başındaki parselde yer alan binanın girişi Orta Mahalle Sokağındandır.

Evin giriş holünde bir çeşme ve ocak yer almaktadır. Ocak, giriş kapısının karşısında ve niş içinde bulunmaktadır. Holün her iki yanında depo olarak kullanılan iki mahal, sonradan ilave edilmiş bir tuvalet ve üst katla bağlantıyı sağlayan merdiven bulunmaktadır. Merdiven birinci katta galeri şeklindeki bir sahanlığa ulaşır. İkinci kata çıkış bu sahanlıktan ayrı bir merdivenle sağlanır. Birinci katta yer alan odalara bazı ilaveler yapılmıştır. Halen bu odalar mutfak, banyo ve depo olarak kullanılmaktadır. Odalarda galeriye açılan pencereler ve dolap nişleri bulunmaktadır. İkinci katta üç oda ve mutfaka merdiven sahanlığından ulaşılır.

Evin cephesinde zemin kattaki sağırlığa karşılık üst katta çıkmalar yer almıştır. Üst katlardaki pencereler dikdörtgen biçimli olup kanatlar 1/2 oranındadır. Birinci katta düz demir parmaklıklar, ikinci katta yarım çıkma şeklinde şebekeler bulunmaktadır. Çıkmaların payandaları taş ve ahşap malzemeden yapılmıştır. İkinci katta sofanın çıkması ahşaptır. Yapının diğer kısımlarında kerpiç malzeme kullanılmıştır. Özgünlüğünü korumuş olan bina ahşap kırma çatı ile örtülmüş ve çinko kaplanmıştır. Strüktürü sağlam olan binanın küçük onarıma ihtiyacı vardır.

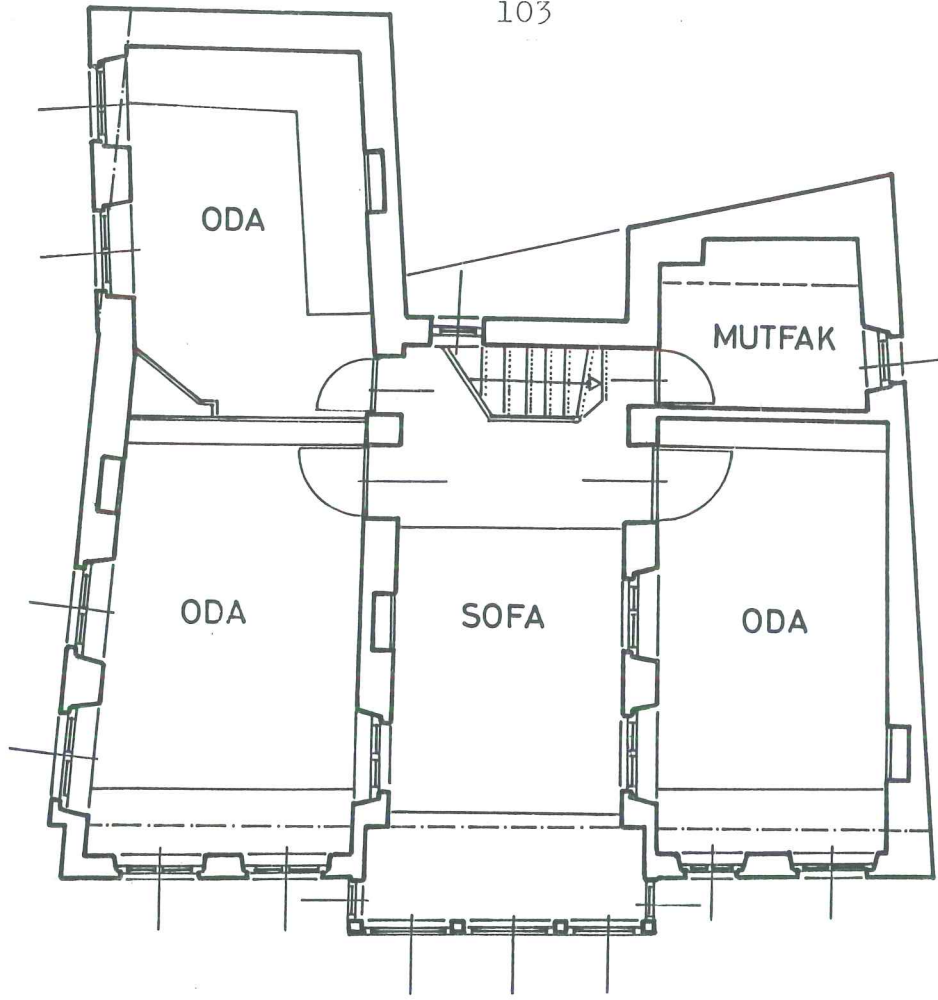

Resim 54

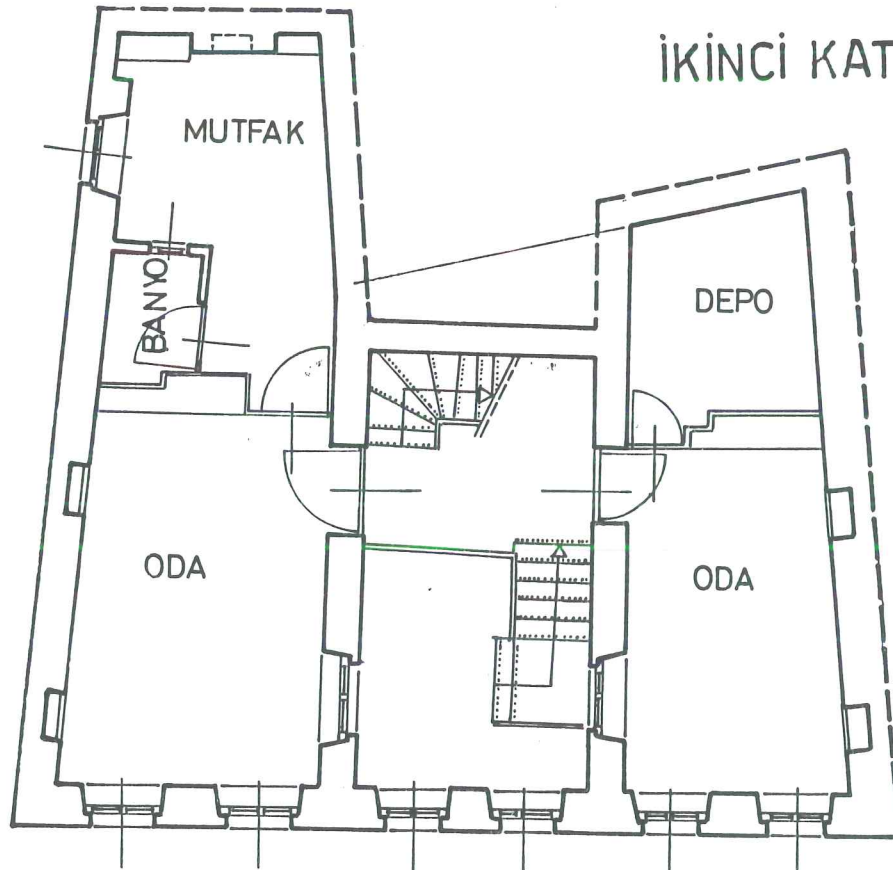

ZEMİN KAT

0 1 2 5

İKİNCİ KAT

BİRİNCİ KAT

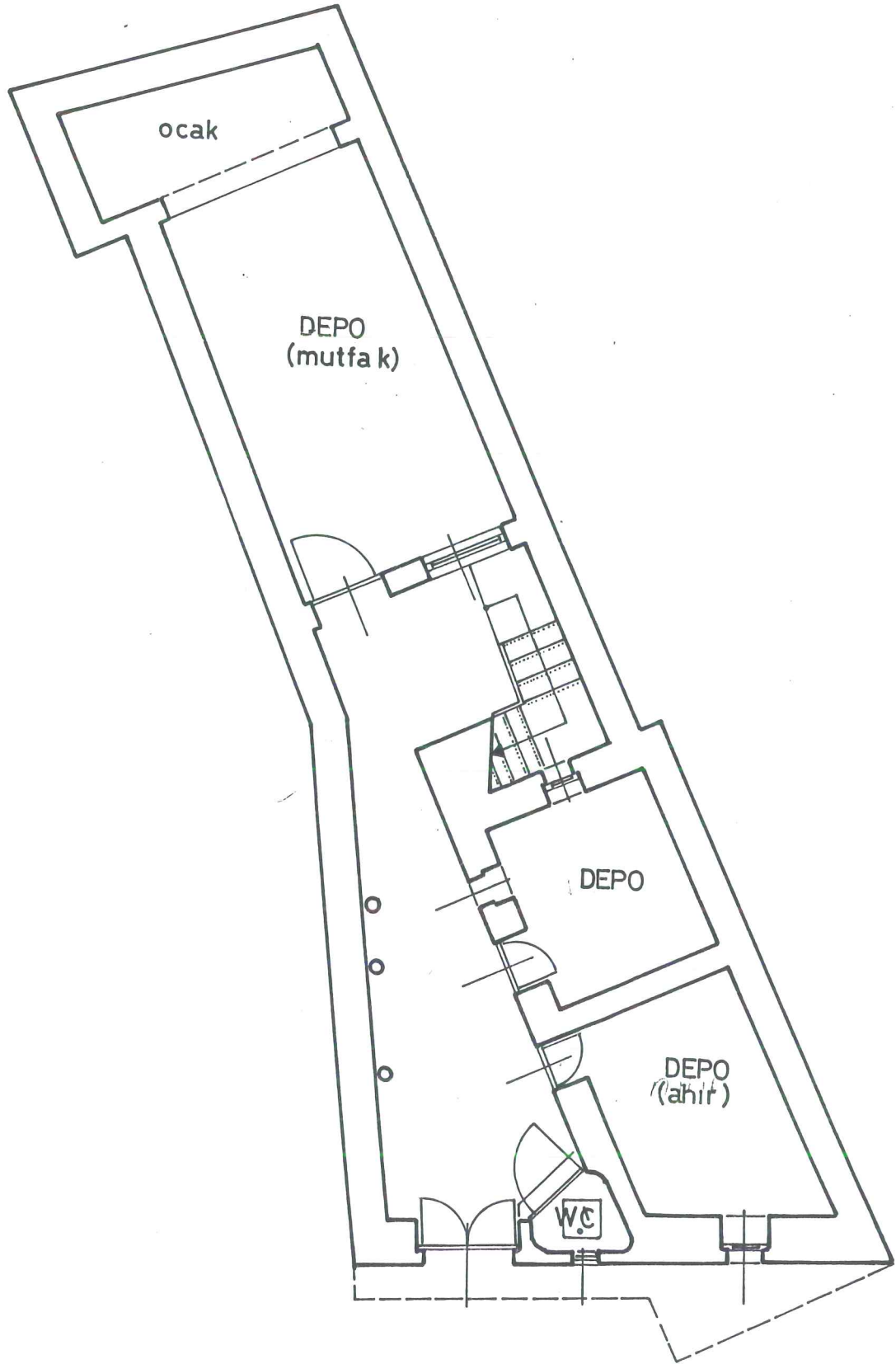
No: 11

İki katlı kagir bir yapıdır. Giriş yapının sol tarafındandır. Giriş kapısının sağında sonradan ilave edilmiş bir tuvalet ve depo olarak kullanılan iki hacim bulunmaktadır. Dar bir koridordan oluşan giriş holünün sonunda ocaklı bir mekan ve üst katla bağlantıyı sağlayan merdiven vardır. Eskiden mutfak olarak kullanılan bu mekan günümüzde depo olarak kullanılmaktadır. Merdiven üst katta yanları açık üstü kapalı bir mekana ulaşır. Merdivenin sağında iç içe açılan iki oda yer alır. Bu odalardan birinde ocakta vardır. Merdivenin sol tarafında hole açılan üç oda vardır. Bu odalardan biri halen mutfak olarak kullanılmaktadır.

Evin cephesinde düz ve gönye çıkma yapılmıştır. Zemin kat sağır tutulmuş, üst katlar çıkmada yer alan pencerelerle sokağa açılmıştır. Pencereler dikdörtgen biçimli 1/2 oranlıdır. Pencerelerde dikdörtgen, çıkmalı şebekeler vardır. Yapıda malzeme olarak kerpiç, taş karışımı kullanılmıştır. Plan özelliği olmayan binanın cephesi korunmalıdır.

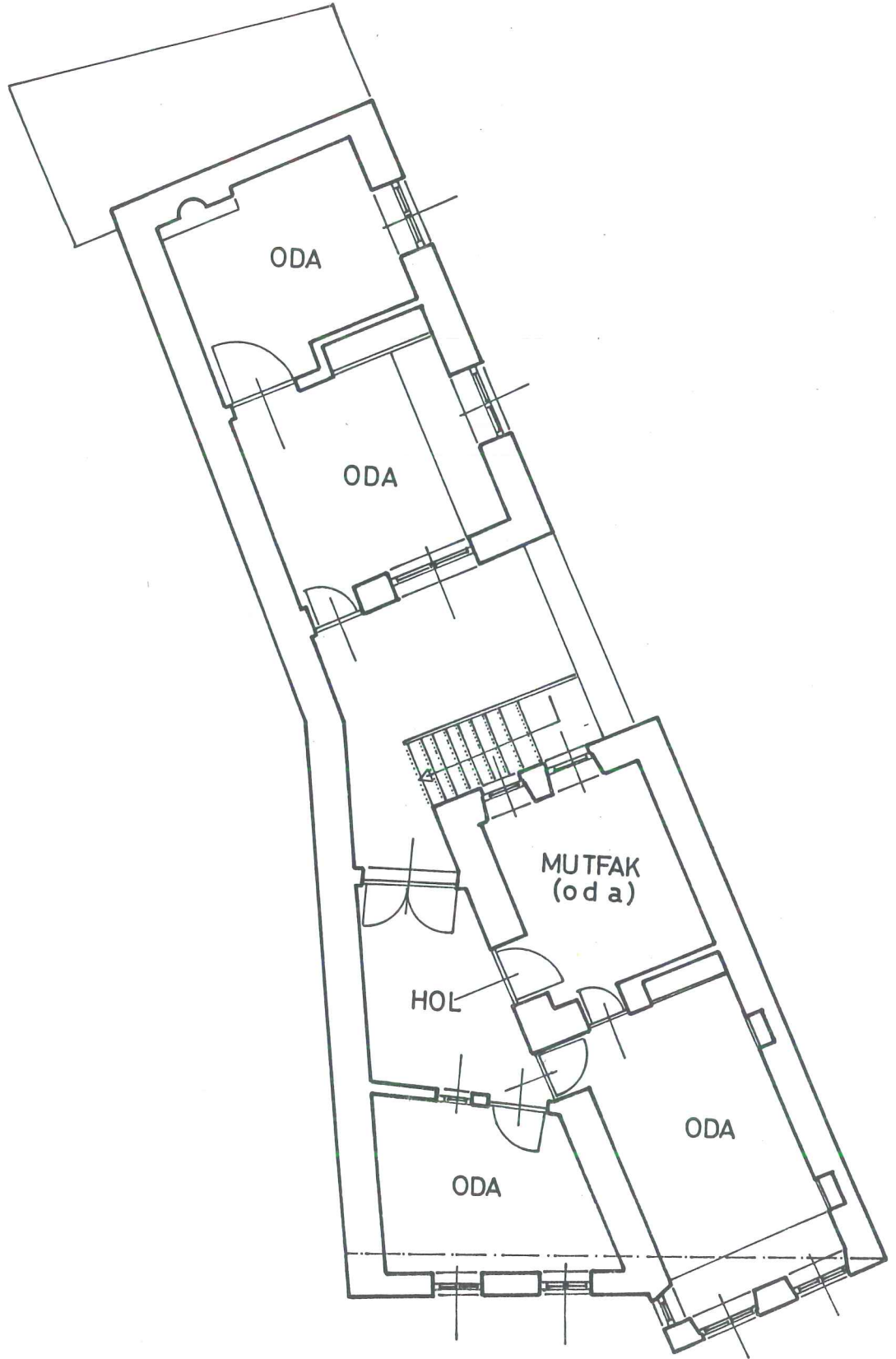
No: 13

Avlulu plan tipinde olan tek katlı yapıya sonradan kısmı üst kat ilavesi yapılmıştır. Girişi ayrı olan üst katta ayrı bir aile oturmaktadır. Sonradan ilave edilen kısma giriş kapısının yanından açılmış ayrı bir kapı ile girilir. Giriş kapısının sağında tuvalet karşısında üst kata çıkan merdiven vardır. Merdivenin ulaştığı sahanlıktan bir hole girilir. Holün sağında ve solunda iki oda yer alır. Sokağa cephesi olan odada gönye çıkma yapılmıştır.

ZEMİN KAT

ÜST KAT

0 1 2 5

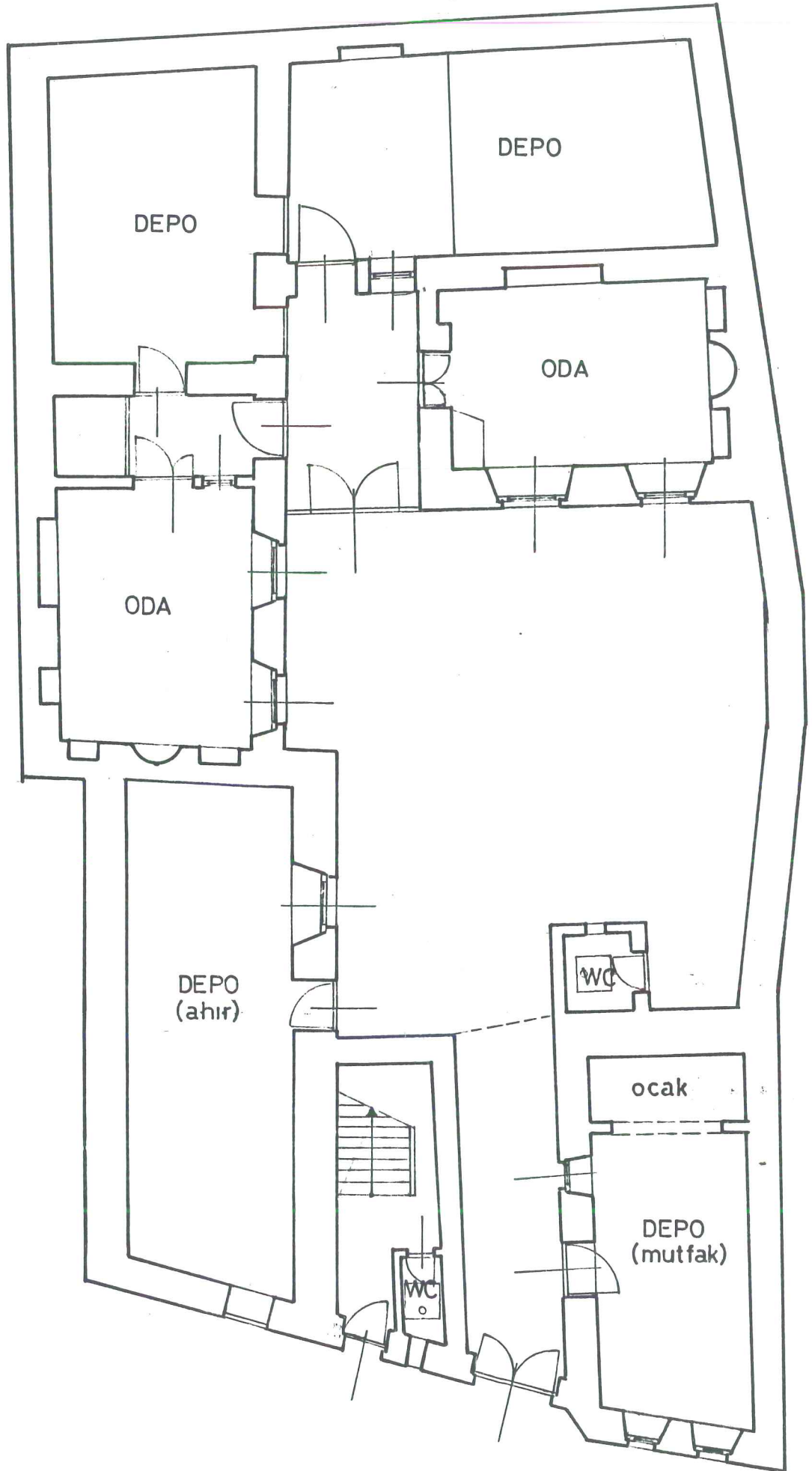
Resim 55

Esas binanın girişi avludan sokağa açılan kemerli bir kapı ile sağlanmaktadır. Kapının sağında halen depo olarak kullanılan ocaklı bir mekan ve tuvalet solunda yine depo olarak kullanılan bir mekan bulunmaktadır. Avluya geçişi sağlayan bölümün üstü düz toprak dam ile örtülmüştür. Yaşam bölümüne giriş avlunun içindendir. Kemerli giriş kapısının bulunduğu hale dört oda kapısı açılmaktadır. Günümüzde ikisi depo diğer ikiside oda olarak kullanılan mekanlar tamamen içe dönük olarak düzenlenmiştir. Odaların duvarlarında dik-dörtgen ve yarım daire biçimli nişler vardır. Avluya açılan pencerelerin üstü kemerlidir. Avlu duvarı, giriş kapısı ve plan şeması ile özgün durumda olan yapının az onarıma ihtiyacı vardır.

No: 15

Avlulu plan tipinde bir yapıdır. Avlu duvarında yer alan giriş kapısı ile sokaktan avluya giriş sağlanmıştır. Giriş kapısından sonra üzeri toprak damlı bir bölüm yer alır. Bu bölümün sağında tuvalet solunda depo olarak kullanılan mekanlar vardır. Bu mekanın üzerinde gönye çıkması ile sokağa açılan bir oda bulunmaktadır. Avlu içinde yer alan esas yaşam bölümleri yapılan onarımlarla özgünlüğünü yitirmiştir. Bu bölümde yalnızca ocaklı odanın muhafaza edildiği gözlemlenmiştir. Avluya giriş bölümünün yanında yer alan iki katlı kısım taş, kerpiç karışımından, arkadaki ilave kısım taş, briketten oluşturulmuştur.

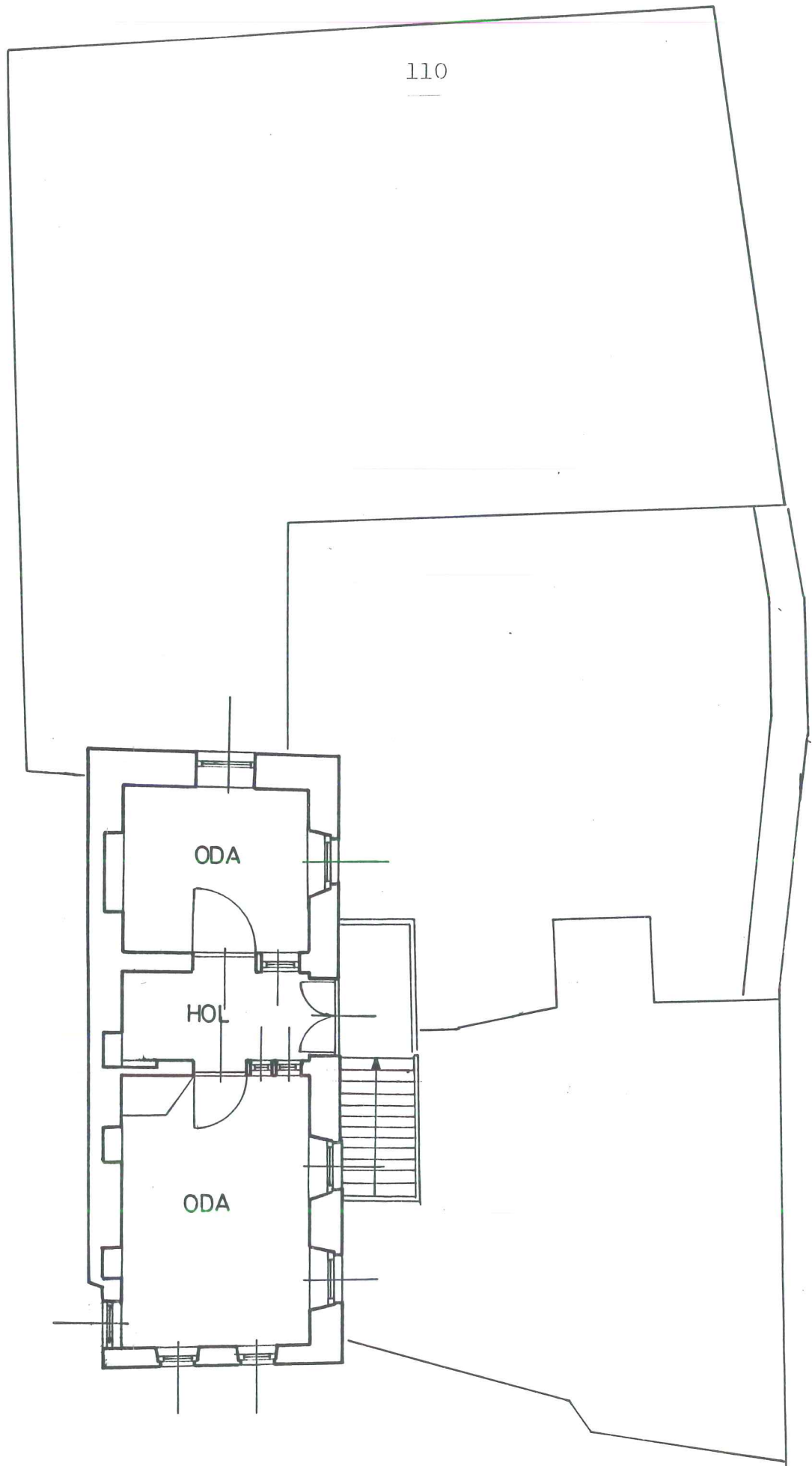
Kısmen özgünlüğünü korumuş olan yapının sokak cephesi korunmalıdır.

ZEMİN KAT

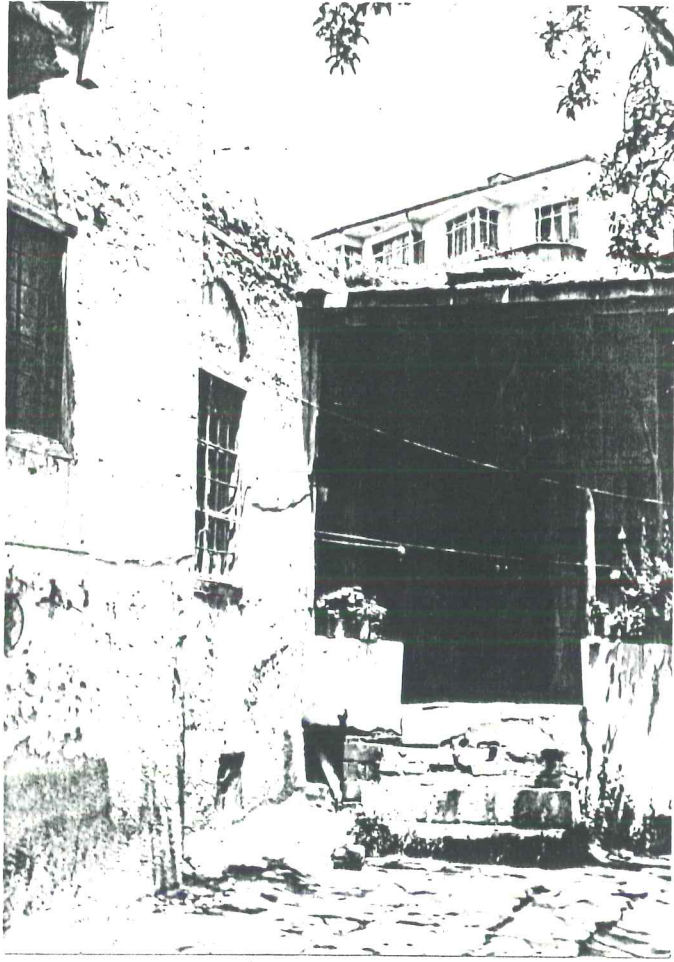
0 1 2 5

110

ÜST KAT

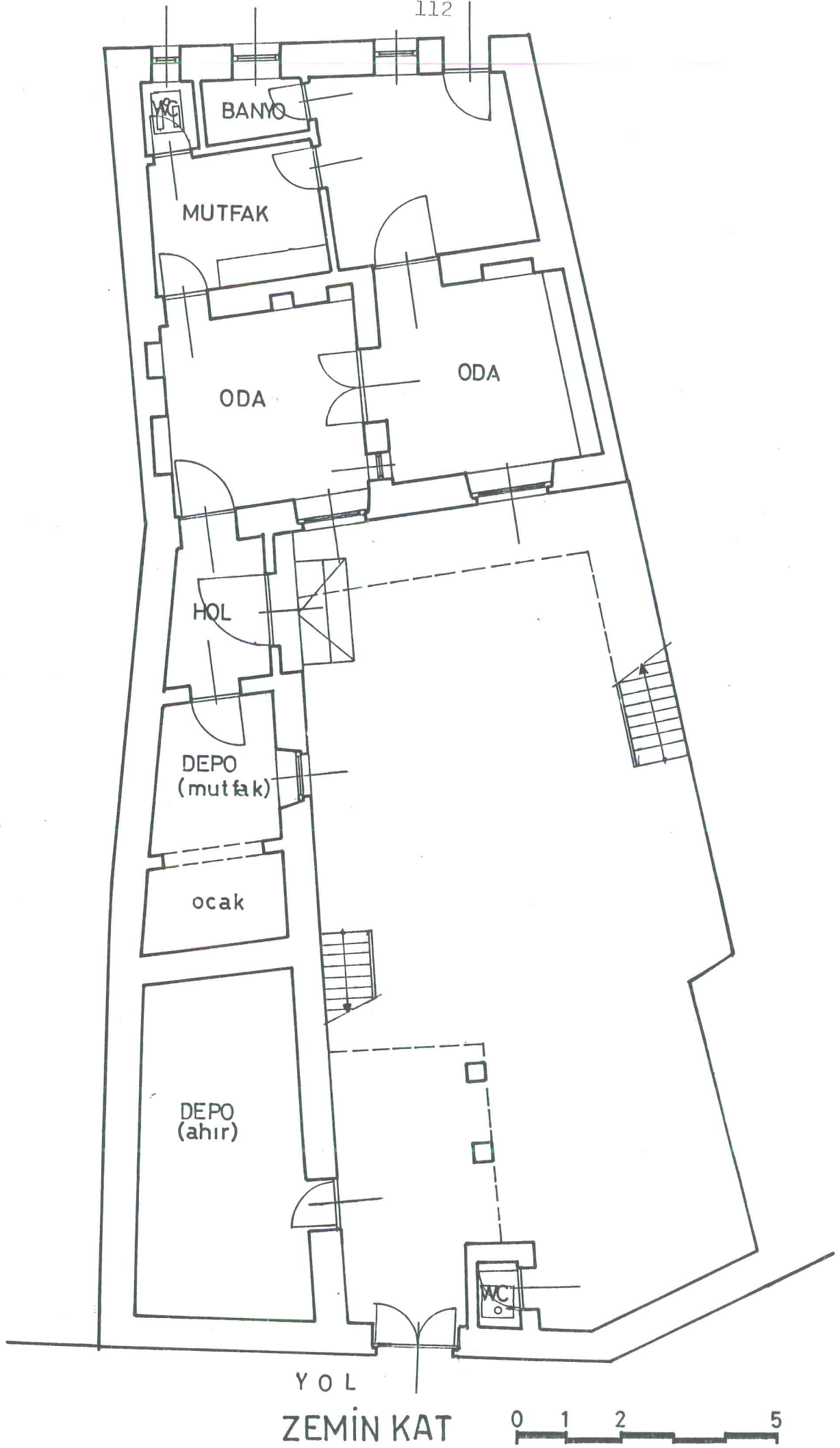

Resim 56

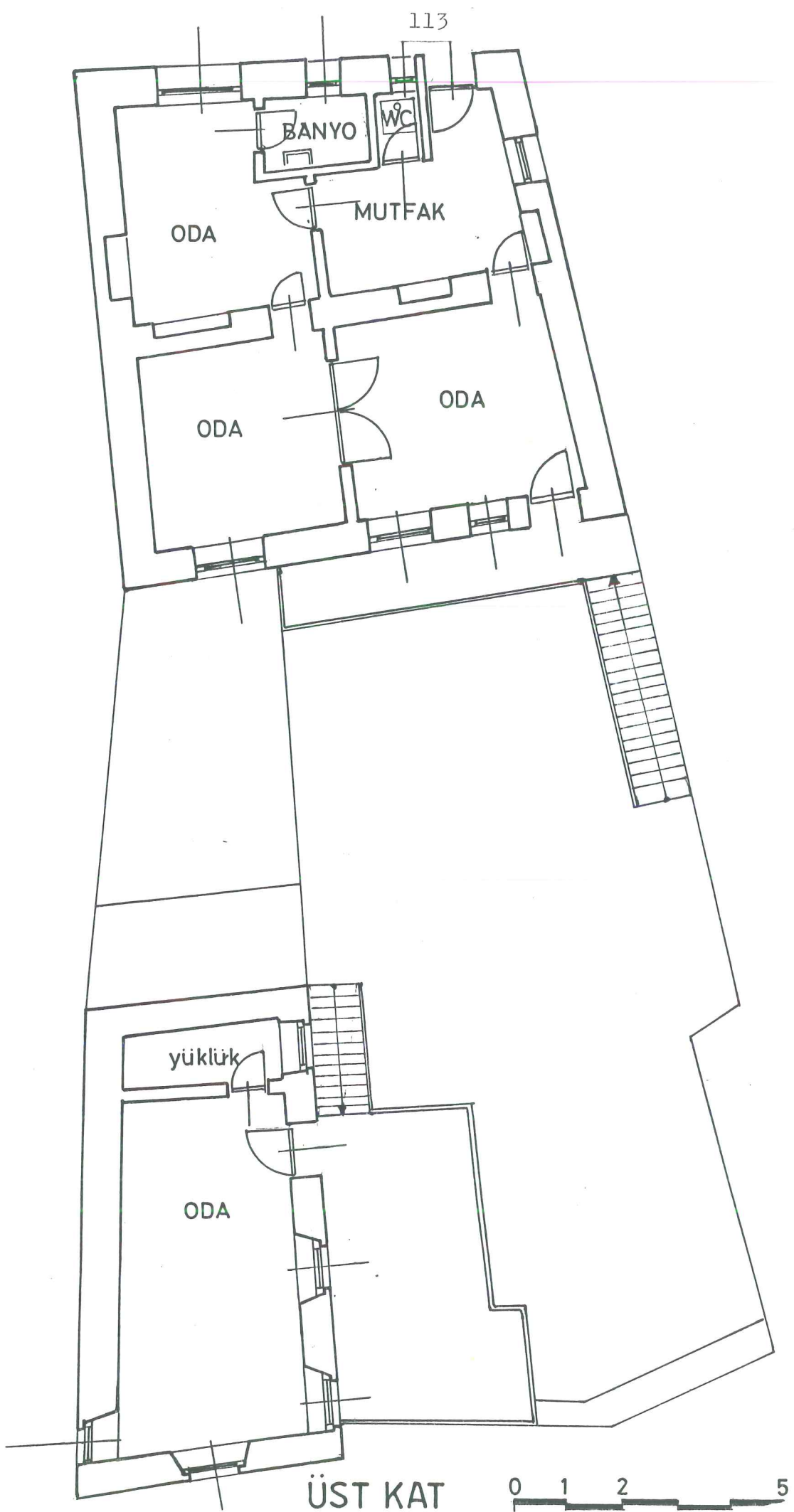

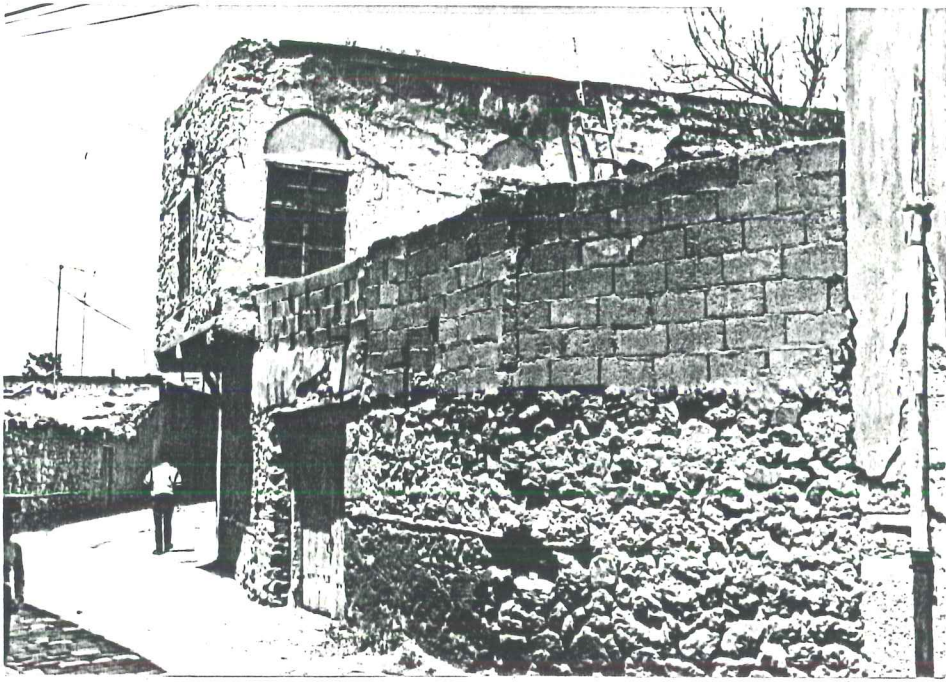
Resim 57

YOL
ZEMİN KAT

0 1 2 5

Resim 58

No: 19

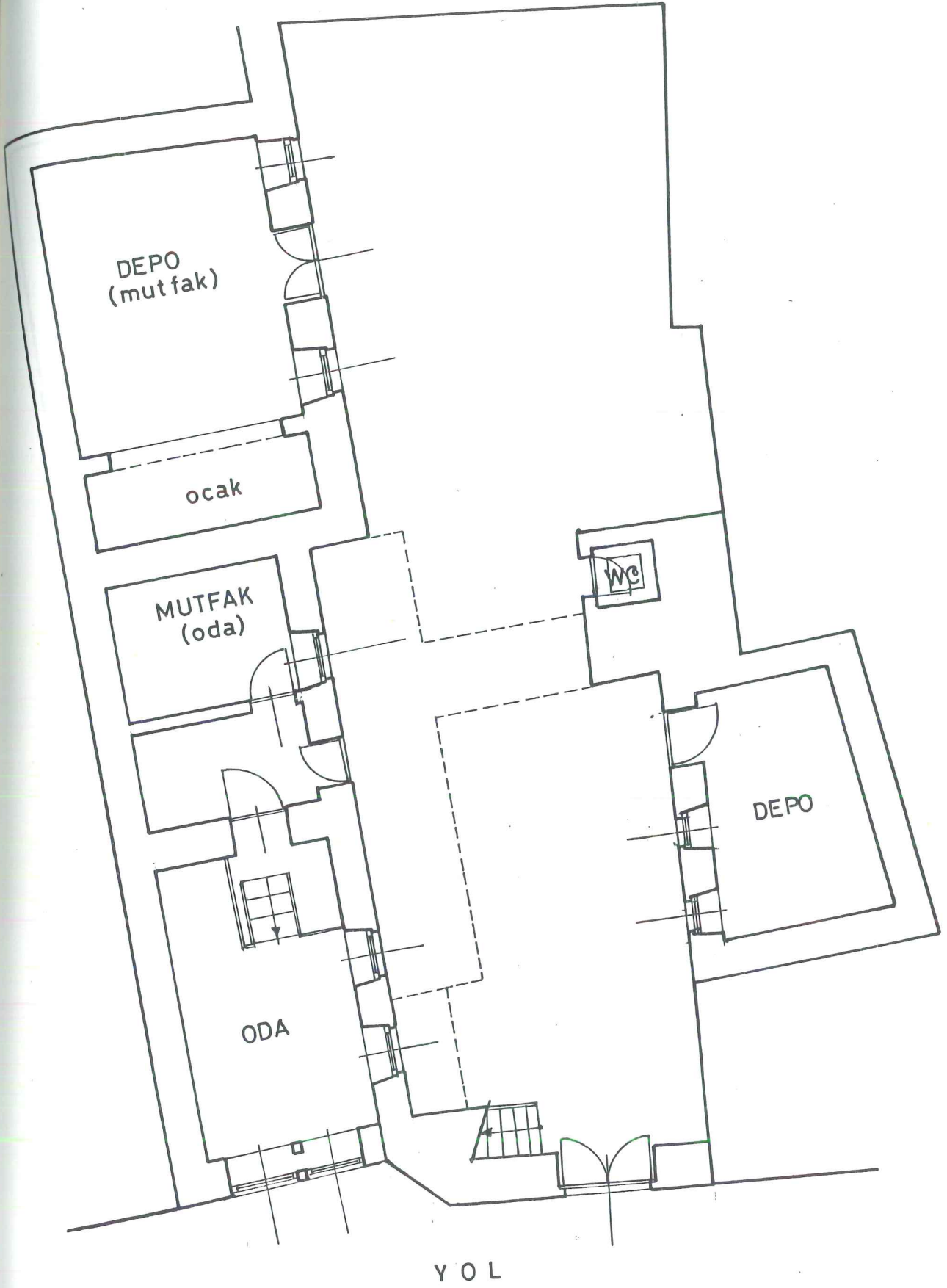
19 ve 31 no.lu parsellerde yer alan bina avlulu plan tipine sahiptir. İki katlı kagir bir yapıdır. Giriş kapısının sağında depo olarak kullanılan bir mekan ve tuvalet, solunda üst kata bağlantıyı sağlayan merdiven yer almaktadır.

Üst katta merdiven tahtalı olarak tabir edilen bir balkona ulaşır. Bu balkon bir köprü şeklinde sağ tarafta yer alan oda ve tuvalete bağlanır. Çok harap durumda olan bu bölüm kullanılmamaktadır. Balkonun sol tarafında bir hol iki oda ve bir mutfak yer almaktadır. Sokağa bakan odada düz bir çıkma yapılmıştır. Kerpiç malzeme ile oluşturulmuş binanın pencereleri dikdörtgen biçiminde ve 1/2 oranlıdır. Kanatlı olan üst kat pencerelerinde yarım çıkma şeklinde şebekeler vardır. Cephesi özgün olan binanın çok onarıma ihtiyacı vardır.

No: 21

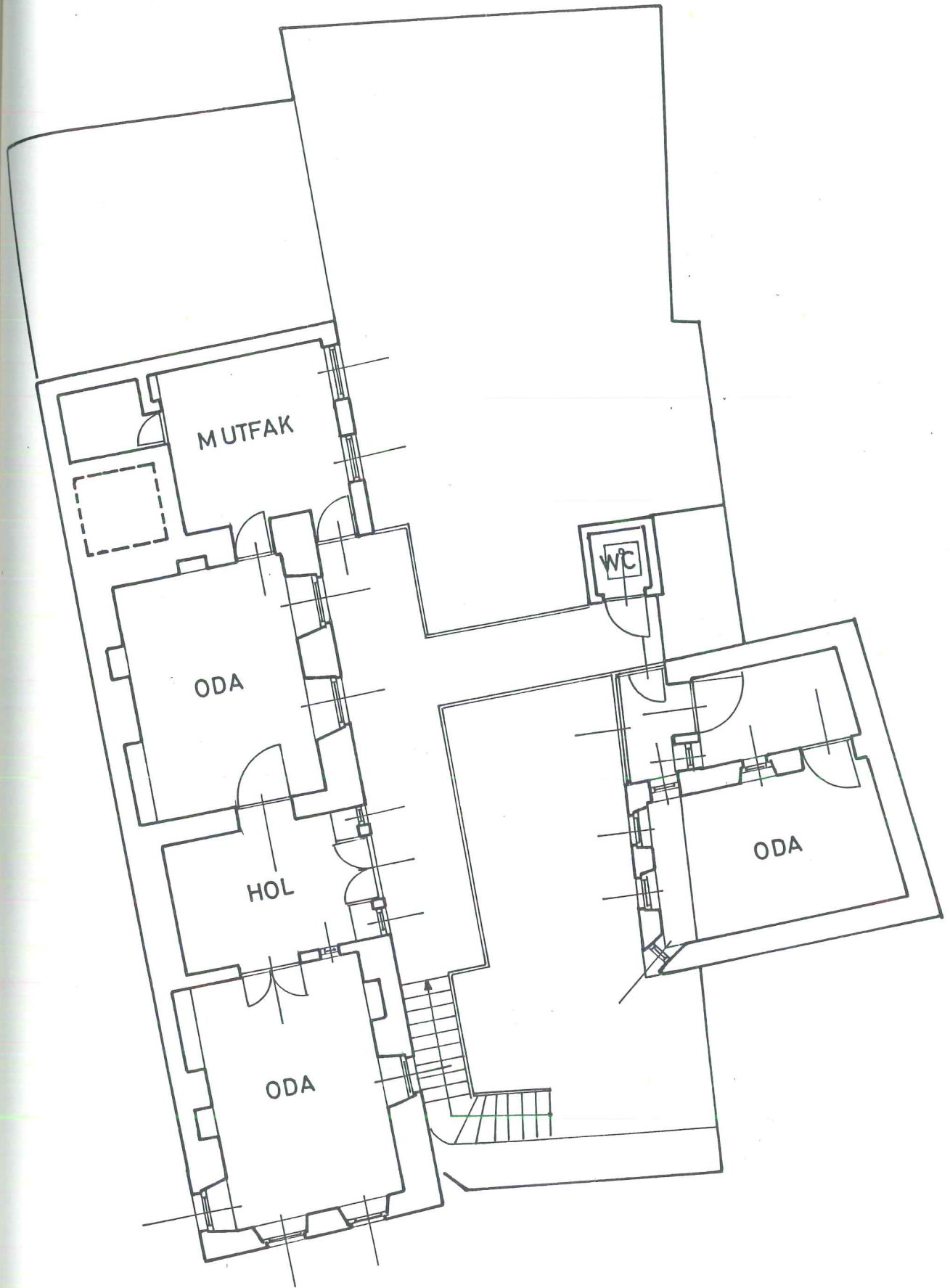
16 ve 18 no.lu parsellerde yer alan yapı avlulu plan tipine sahiptir. İki katlı kagir yapının giriş kapısının üzerinde 1898 tarihi vardır.

Giriş kapısının sağında tuvalet ve üst kata çıkan merdiven, solunda depo olarak kullanılan bir mekan vardır. Taş kaplı avluda giriş kapısının tam karşısına denk gelen bir çeşme bulunmaktadır. Avluda ayrıca depo olarak kullanılan ve mutfakla bağlantısı olan bir mekan, ocaklı mutfak, bir oda ve depo yer almaktadır. İçeride dönük düzenlenmiş olan

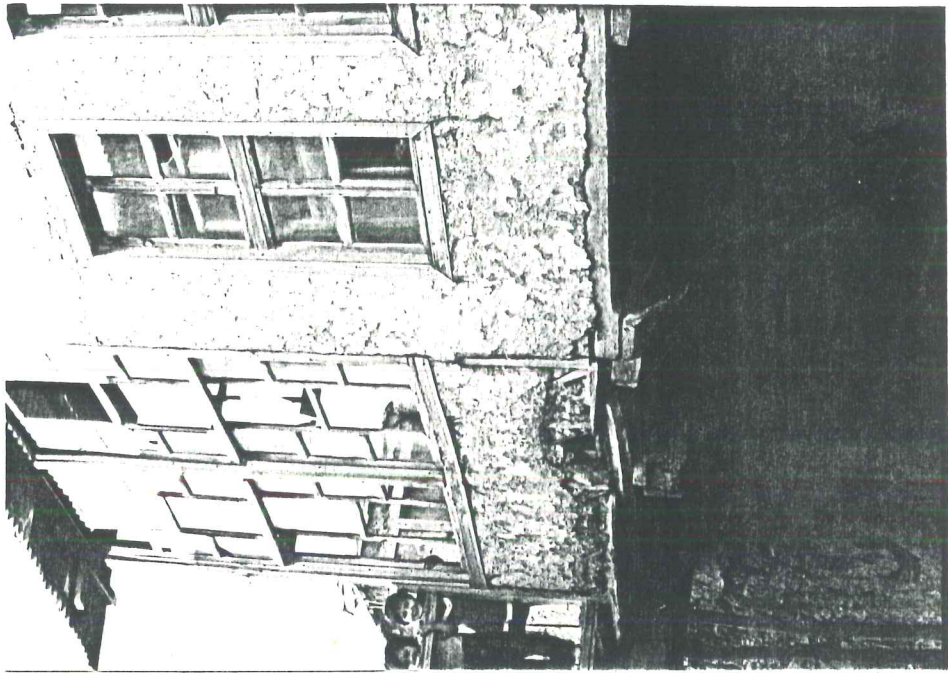
ZEMİN KAT

0 1 2 5

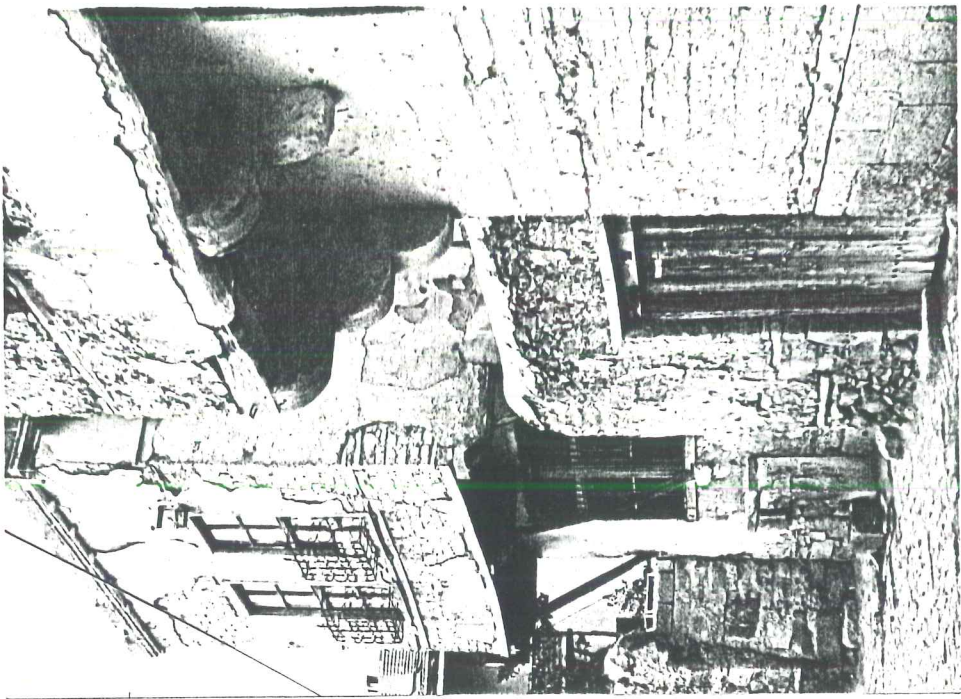

ÜST KAT

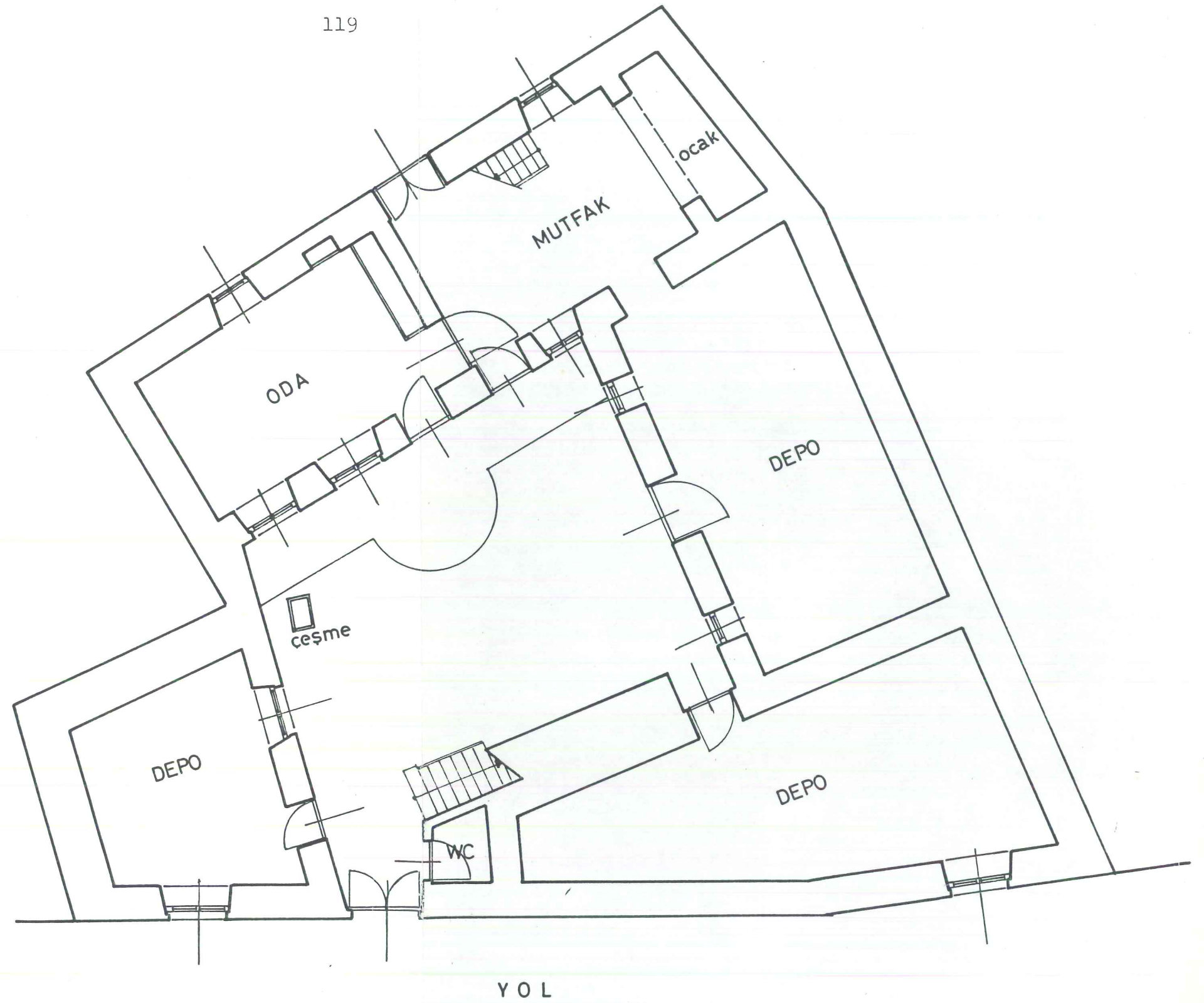
0 1 2 5

Resim 60

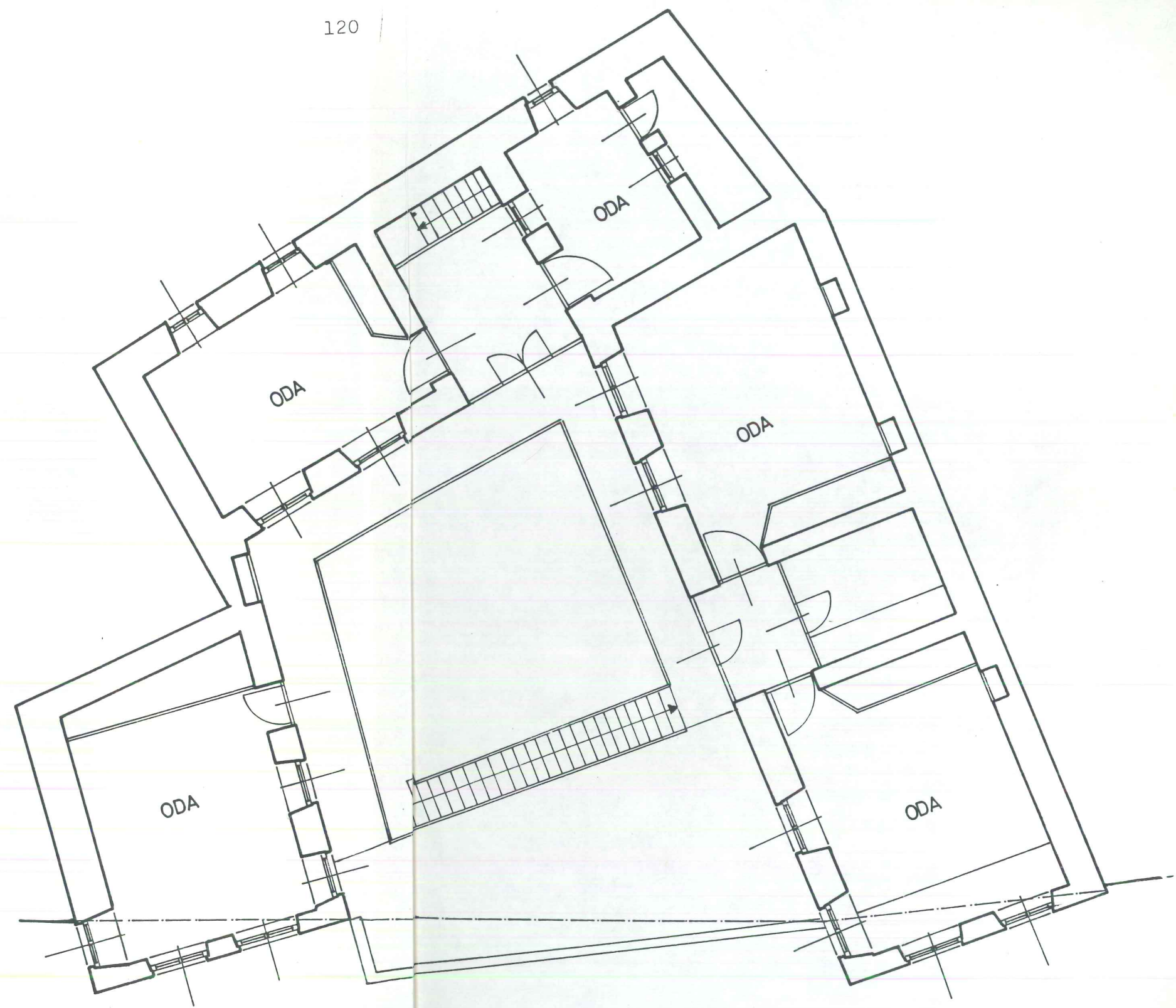

Resim 59

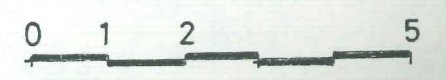

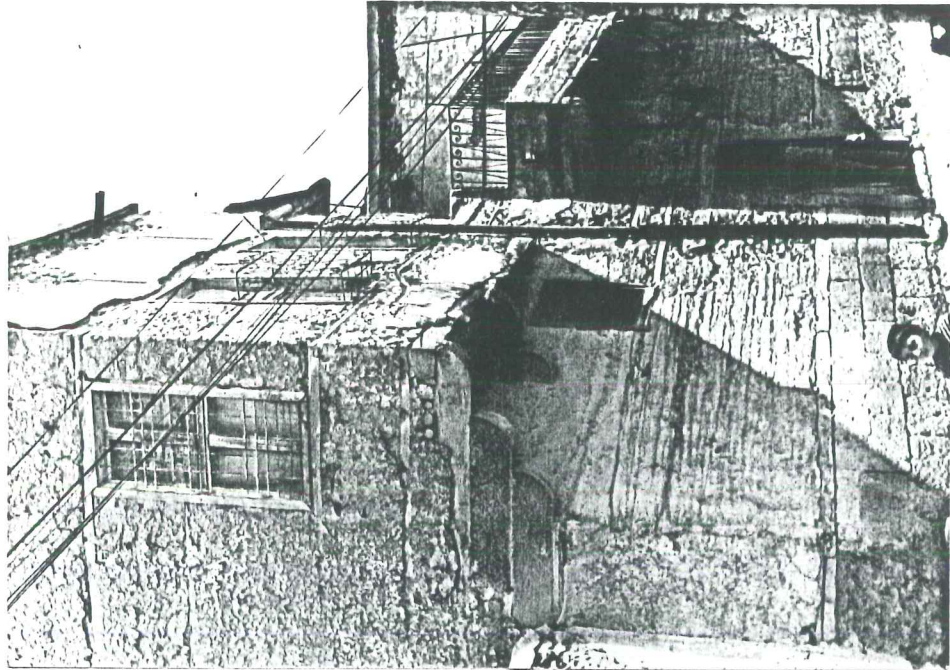
ZEMİN KAT

0 1 2 5

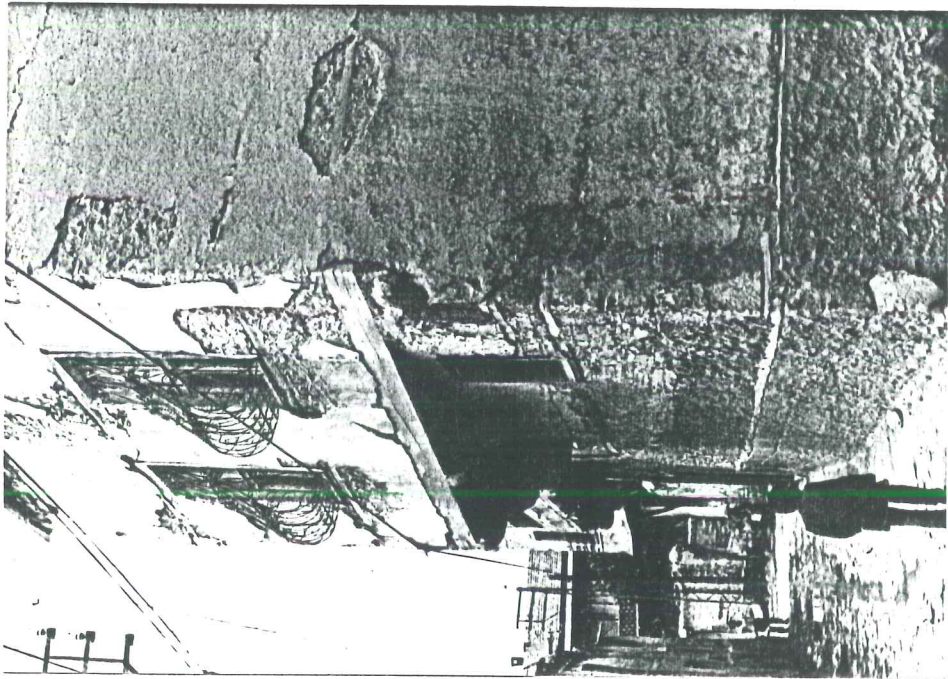

ÜST KAT

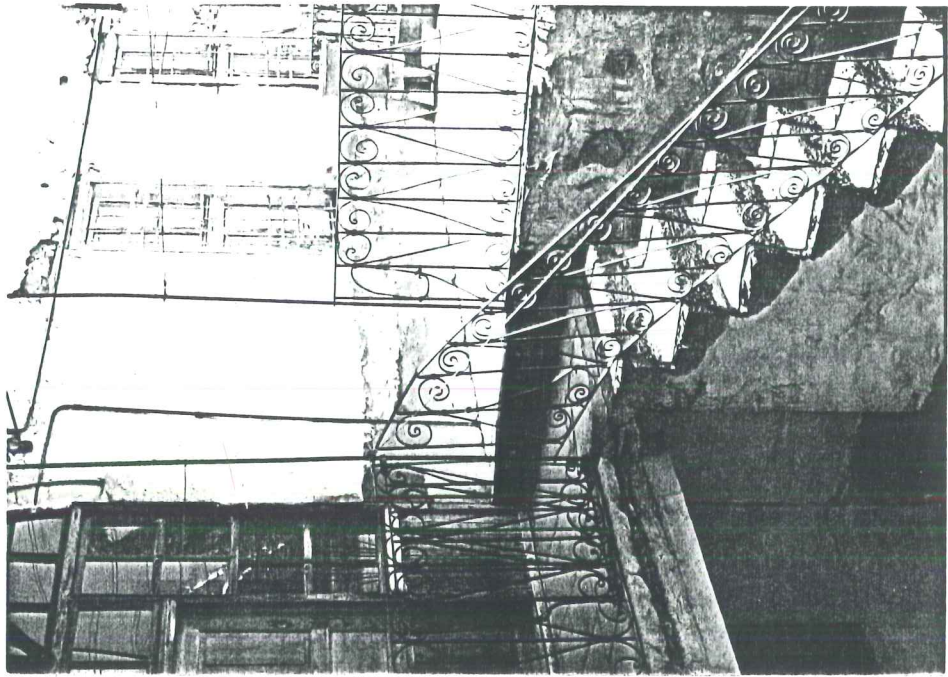

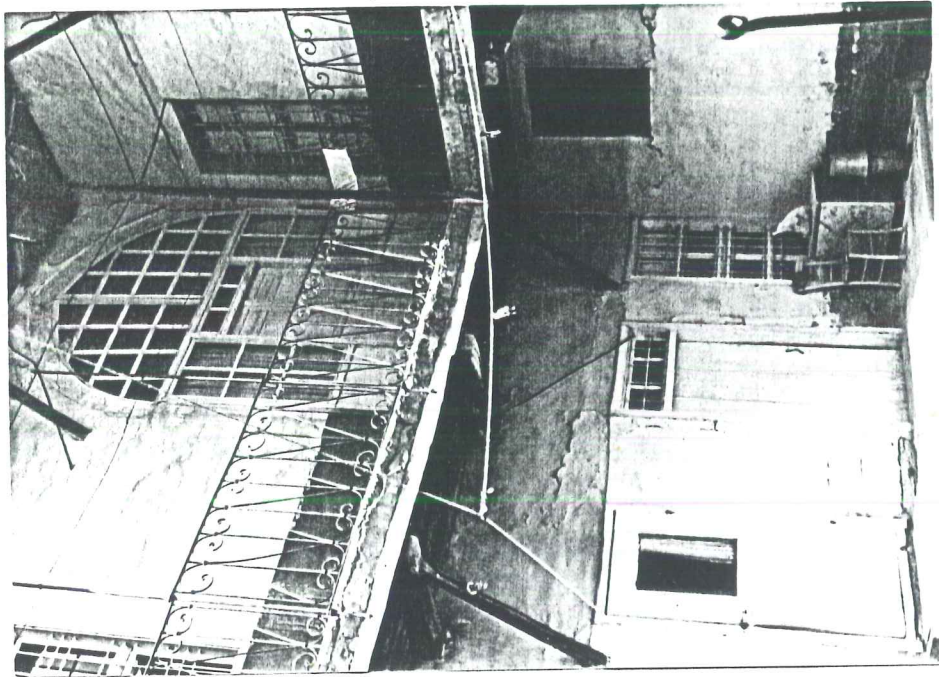
Resim 62

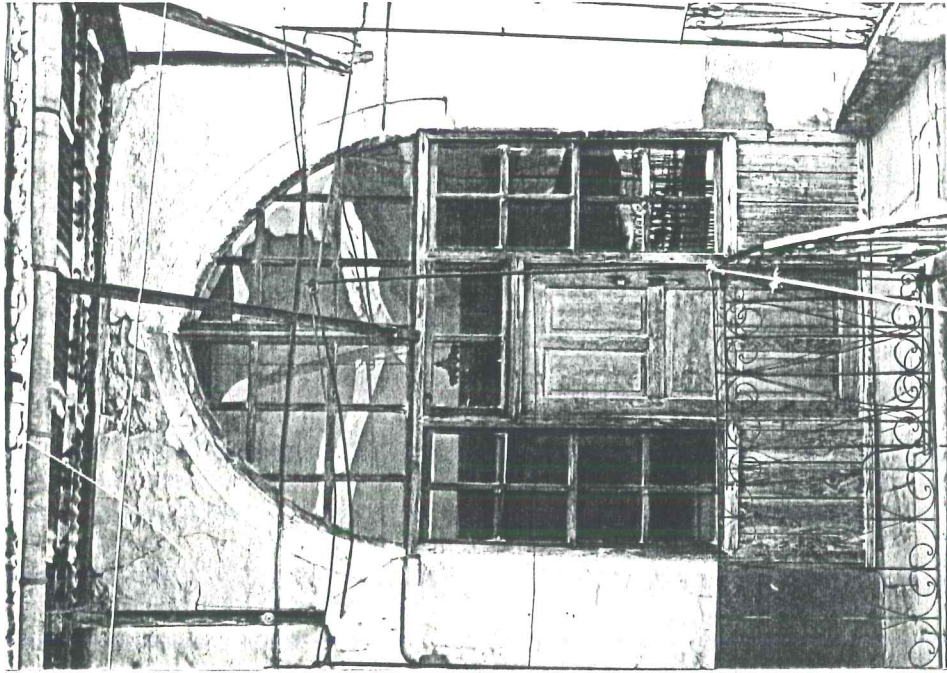
Resim 61

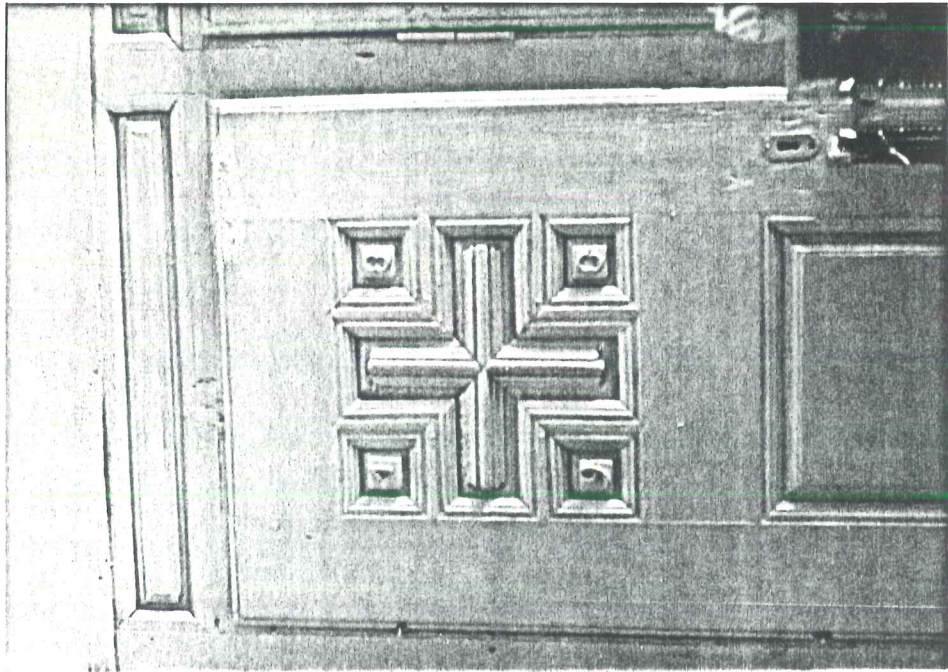
Resim 64

Resim 63

Resim 66

Resim 65

yapının oda kısmında haç biçiminde bezemesi olan bir dolap kapağı bulunmaktadır (Bkz.Resim 65). Ayrıca mutfaktan yukarıya çıkış verilmiştir.

Üst katta iki eyvan ve beş oda bulunmaktadır.

U biçiminde düzenlenmiş odaların önünü taş bir balkon çevrelemektedir. Eyvanlar sonradan kapatılarak hol biçimine sokulmuştur. Sokağa cephesi olan odalarda gönye çıkma yapılmıştır. Bu odalardan sol taraftakinde yılan motifleri bezenmiş bir tavan göbeği vardır (Bkz.Resim 43). Pencereleler dikdörtgen biçimli ve 1/2 oranlıdır. Üst kat pencerelerindeki şebekeler dikdörtgen yarım çıkma ve eğrisel bütün çıkma şeklinde olmak üzere iki tiptir. Yapı malzemesi olarak kerpiç, taş karışımı kullanılmıştır. Plan şeması ve cephe özellikleri ile özgün durumda olan binanın az onarıma ihtiyacı vardır.

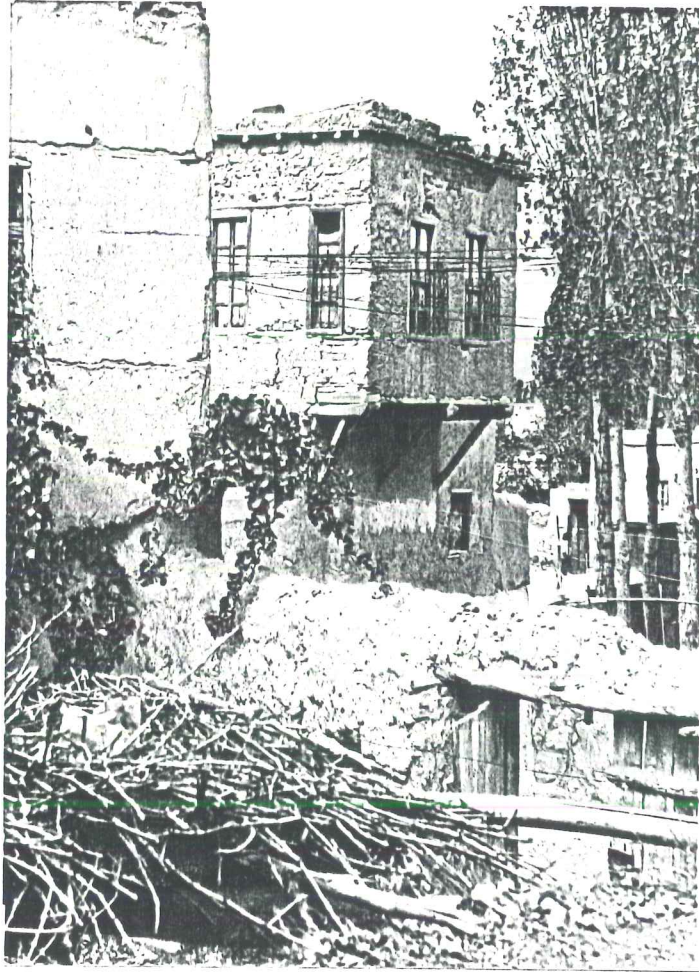
No: 23

14 no.lu parselde yer alan binanın sokak tarafındaki bölümü iki katlı, avluya bakan kısımları tek katlıdır. Müderris evi olarak yapılmıştır. Yörenin en güzel evlerinden biri olan yapı avlulu plan tipine sahiptir. 150 senelik bir ev olduğu söylenen yapının iki katlı kısmı sonradan yapılmıştır. Avlu içinde yer alan bölümde iki oda, ocaklı mutfak ve bir hol yer almaktadır. Mutfağın karşısındaki odanın tümü ahşap bezemelidir (Bkz.Resim 69). Avluya açılan diğer odada da bezemeli perek (terek)'ler bulunmaktadır. Sonradan yapılmış olan iki katlı kısmın altında günümüzde depo olarak kullanılan ahır, üstünde bir tahtalı, mutfak, oda ve depo yer almaktadır.

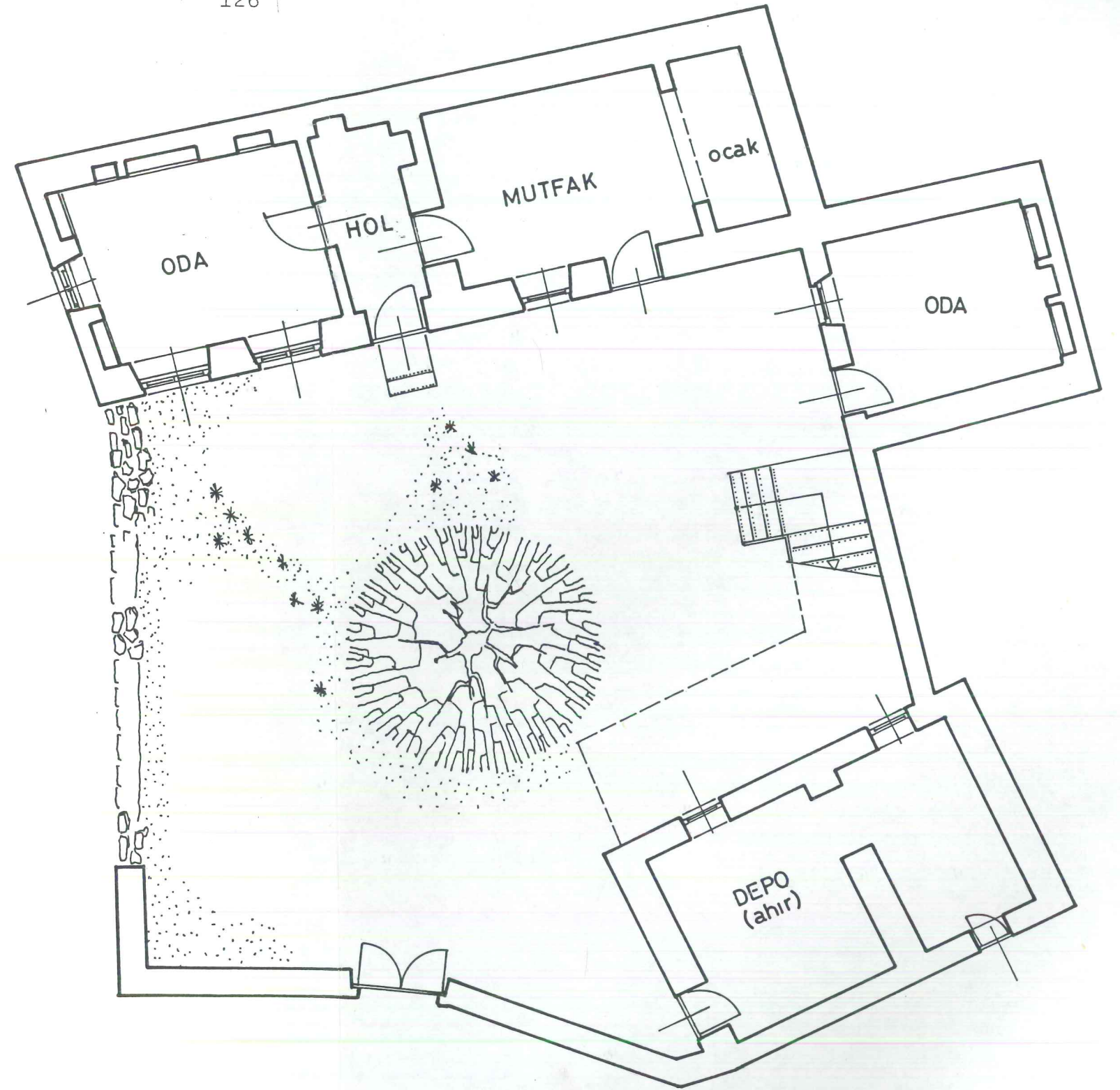
Üst katta düz çıkma ile sokağa açılan bu bölümün pencereleri dikdörtgen biçiminde ve 1/2 oranındadır. Pencere-lerde yarım, dikdörtgen çıkma şeklinde şebekeler vardır.

Düz toprak damlı olan yapının avlu içindeki bölümleri haraptır. Kerpiç malzemeden oluşturulmuş yapının çıkması ahşap payandalarla desteklenmiştir.

Özgünlüğünü korumuş az sayıdaki örneklerden biri olan yapı aynen korunmalıdır.

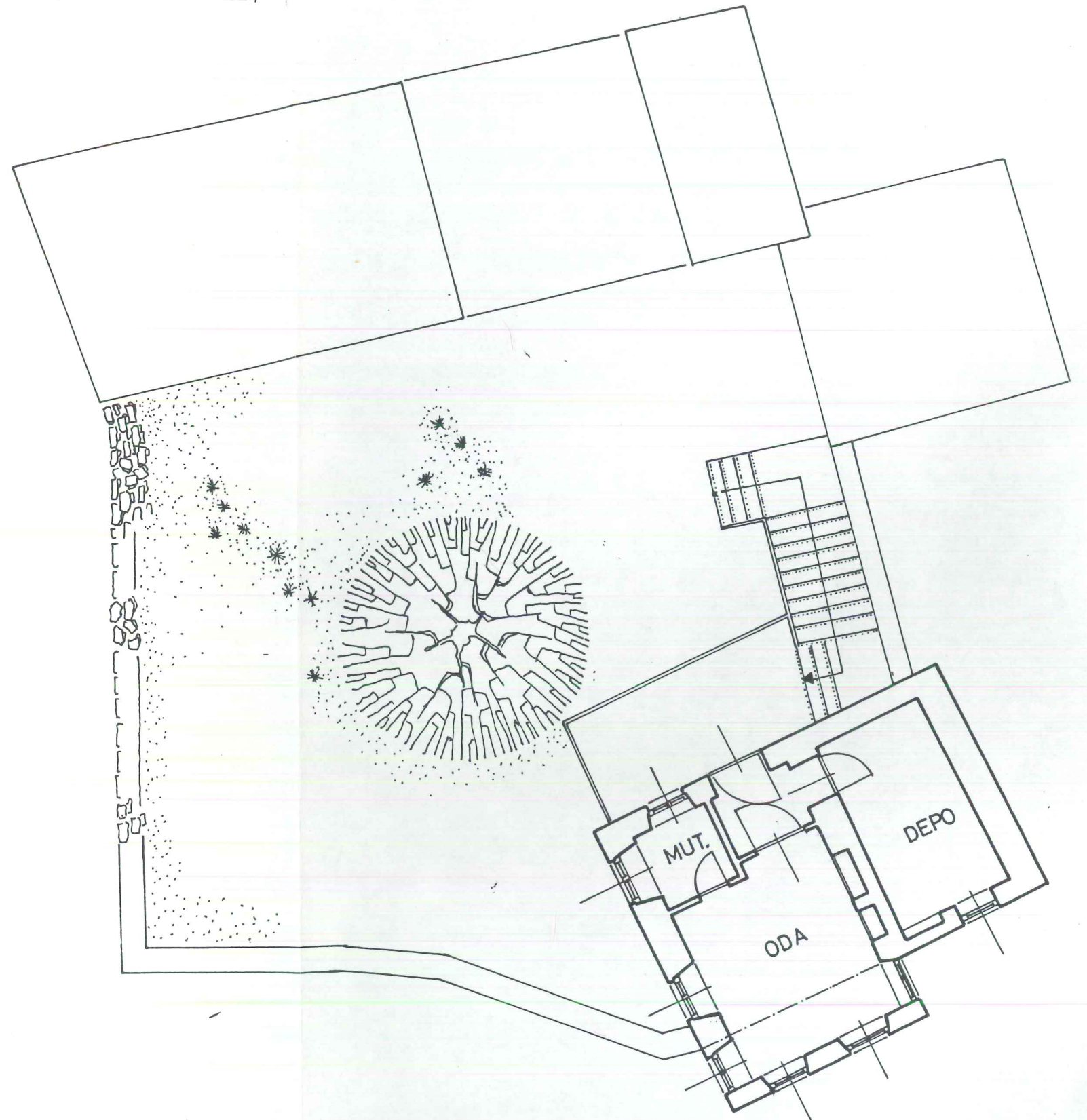

Resim 67

ZEMİN KAT

0 1 2 5

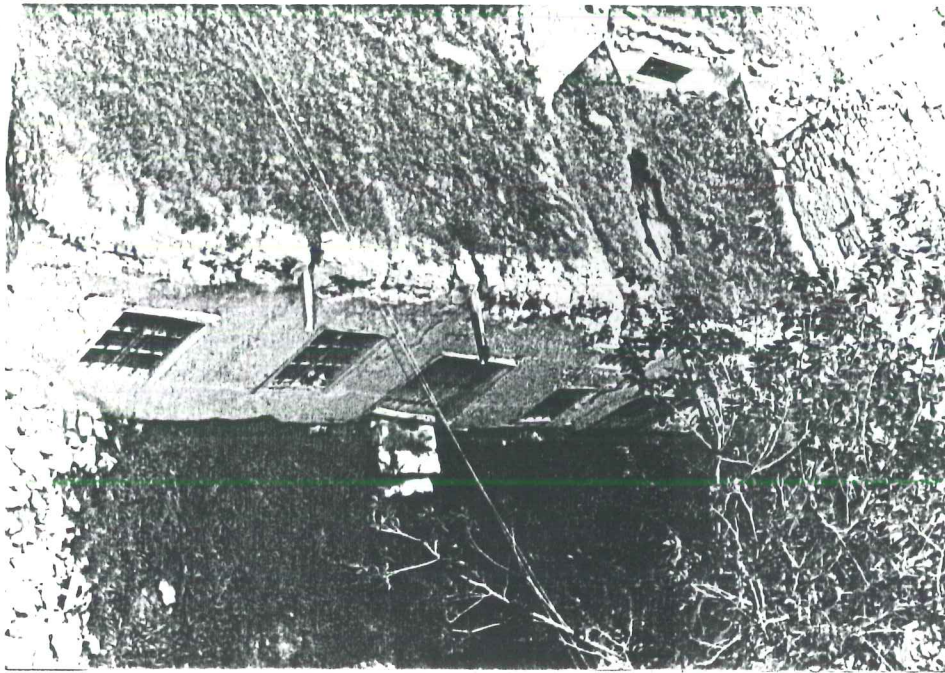

ÜST KAT

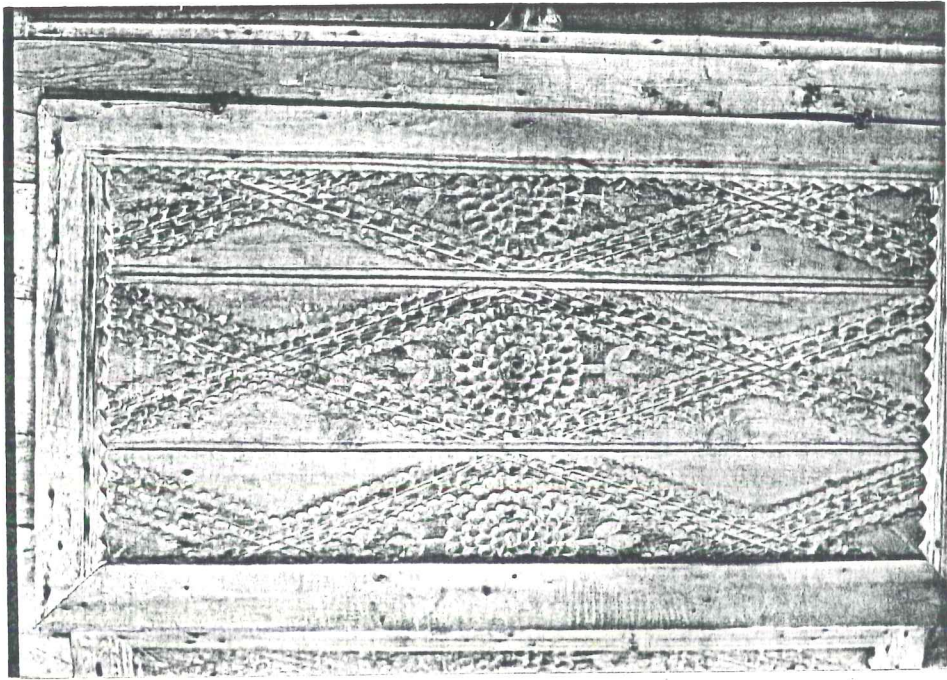
0 1 2 5

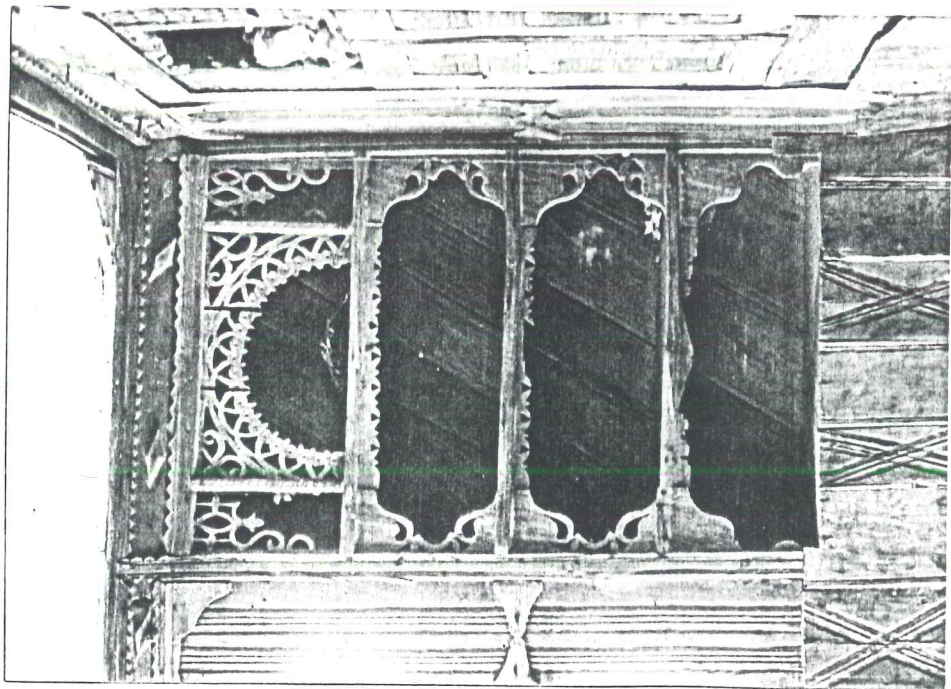
Resim 68

Resim 69

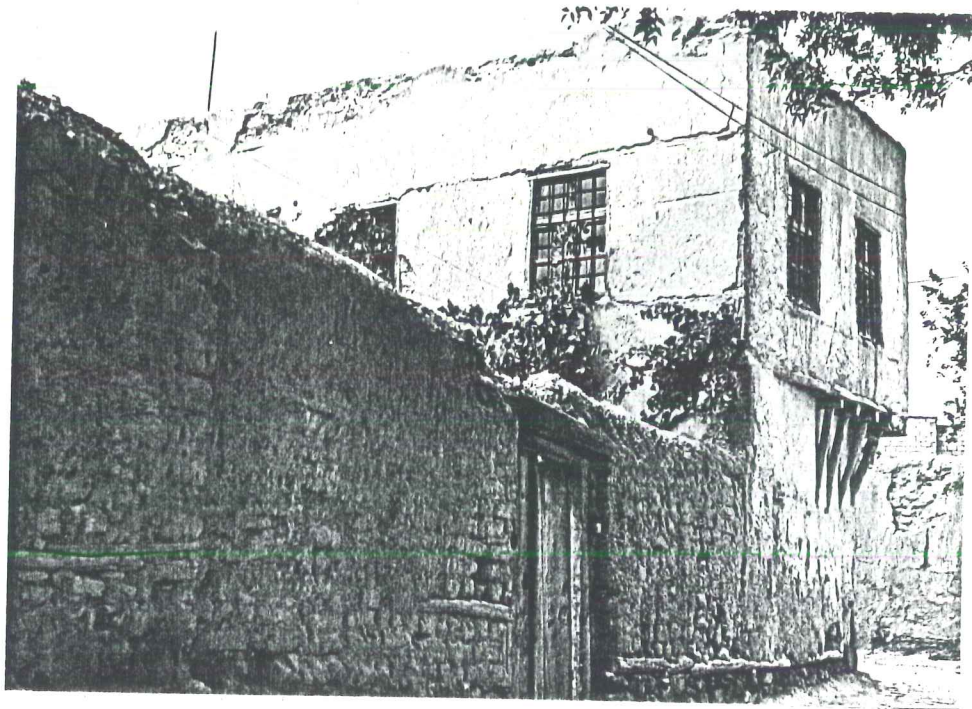
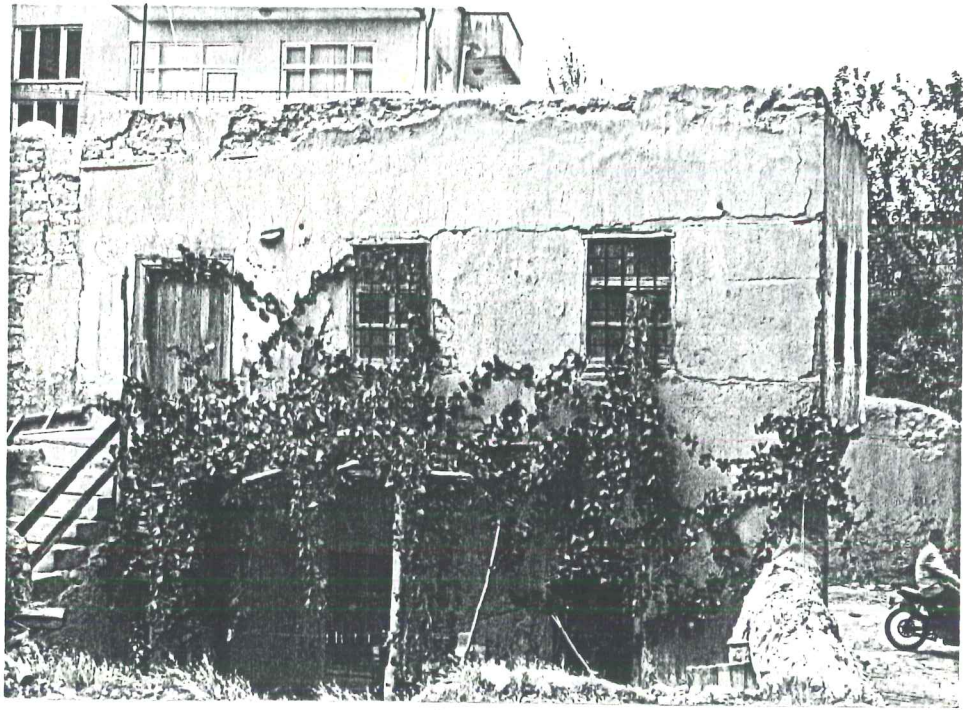
Resim 71

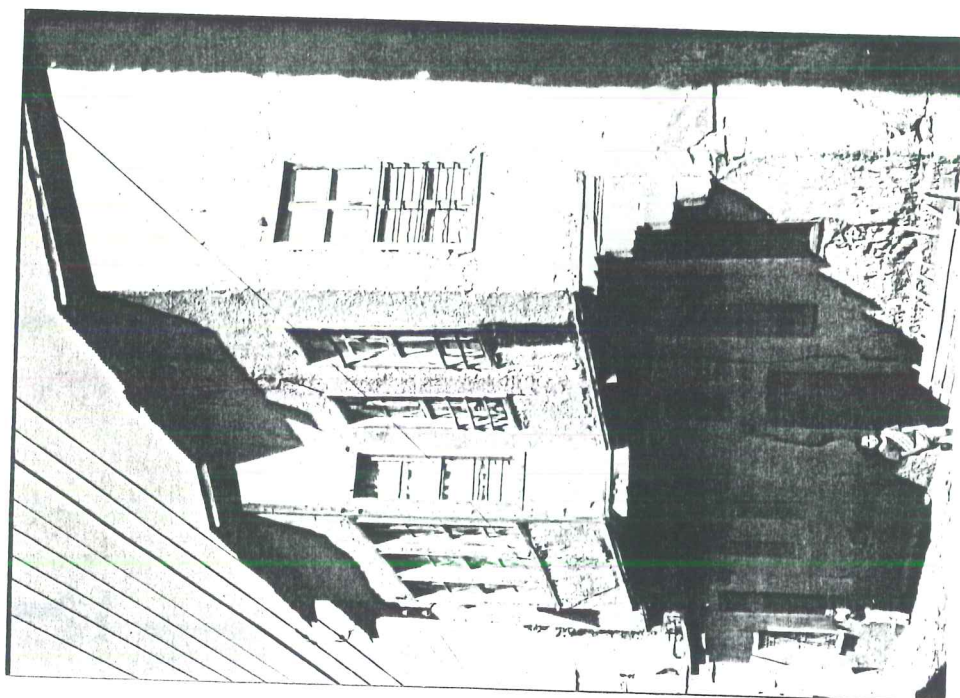
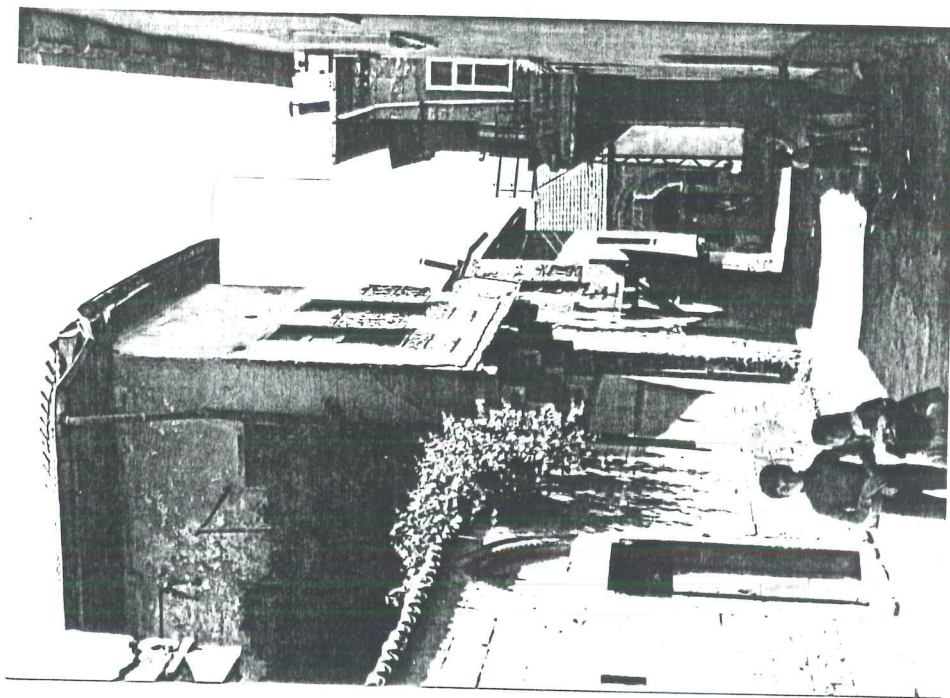

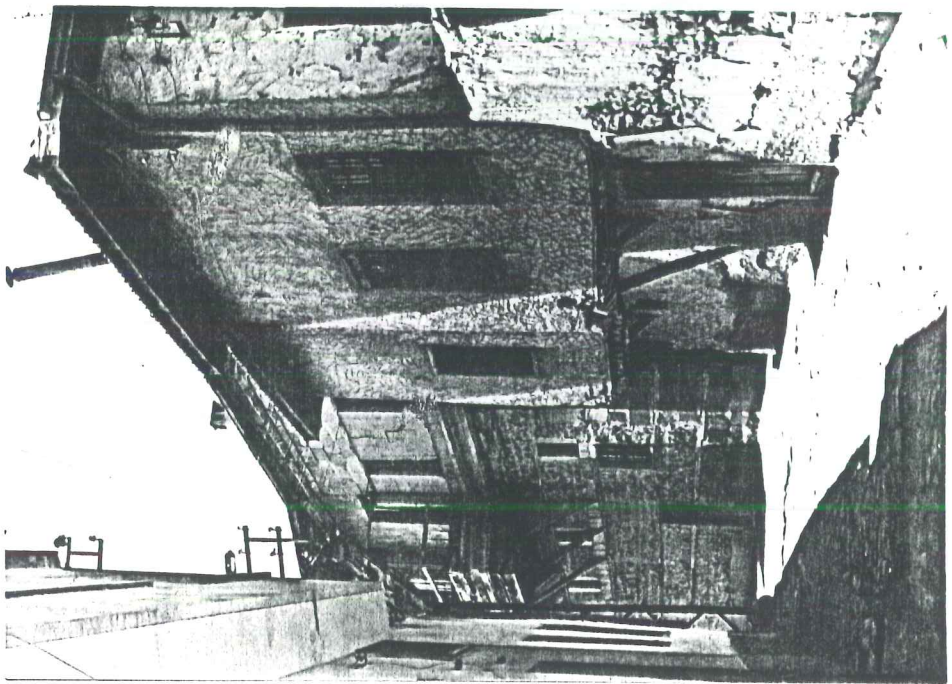
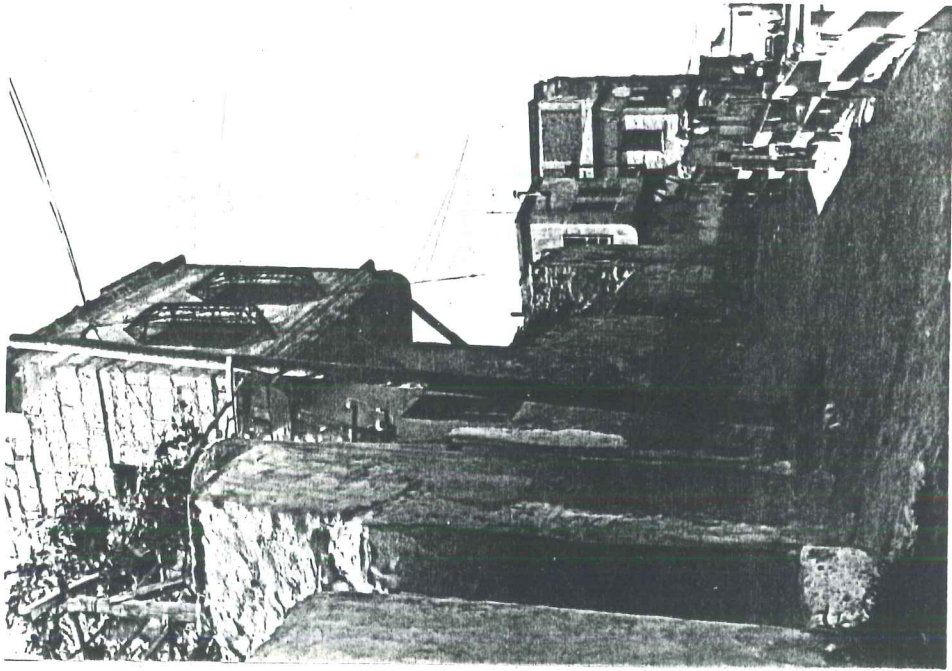
Resim 70

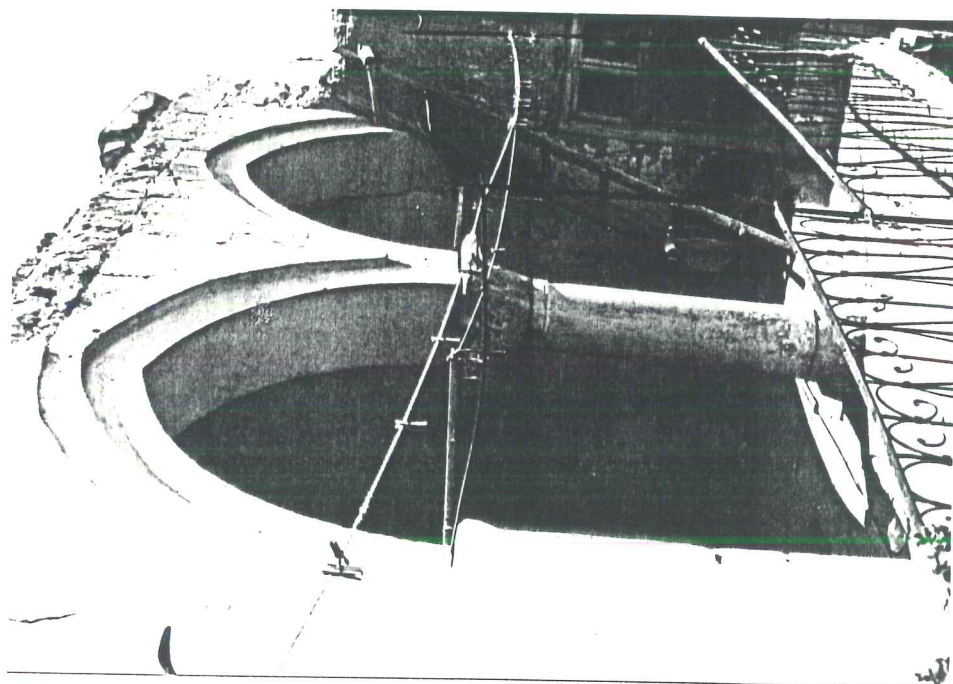
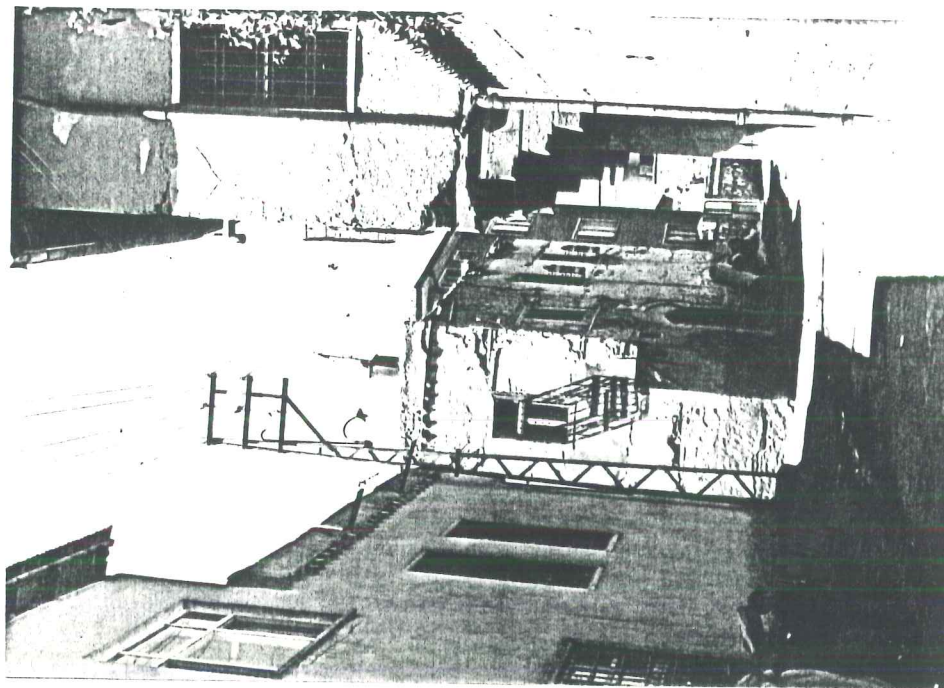
İNCELENEN SOKAK DIŞINDAKİ YÖRESEL KONUT ÖRNEKLERİ

III. SONUÇ VE KORUMA ÖNERİLERİ

Stratejik konumu ve sahip olduğu doğal zenginlikler nedeni ile ilkçağlardan beri önemli yerleşim merkezlerinden biri olan Bor ve civarında çağlar boyunca çeşitli uygarlık ve kültürler bir senteze ulaşmış ve bu sentez sonucu ortaya yöreye özgü bir kültür ve mimarlık ürünleri çıkmıştır.

En parlak dönemlerini İyon Kolonileri ve Roma zamanlarında yaşayan Bor ve civarında 7. yüzyıldan 12. yüzyıla kadar bir gerileme görülür. Hedef olduğu Sasani ve Arap akınlardan harap olan Kemerhisar (Tyana) yerleşmesi bu tarihten sonra gerilemeye, ilkçağlardaki dinsel ve ticaret merkezi işlevini yitirmeye başlamıştır. 12. yüzyılda gelişmeye başlayan Bor merkez kazası giderek büyümüş, ilkçağların en önemli merkezlerinden biri olan Kemerhisar (Tyana) nın yerini almıştır. 16. ve 18. yüzyıllarda Anadolu'daki önemli ilim ve ticaret merkezlerinden biri olan Bor, Kurtuluş Savaşı yıllarında ekonomik bir çöküntüye girmiş, bunun paralelinde eğitim ve ticaret kurumları işlemez hale gelmiştir.

12. Yüzyılda Kale civarında oluşmaya başlayan şehir nüvesi 16. ve 18. yüzyıllarda giderek genişlemiş, hemen hemen şimdiki konumunu almıştır. 50 hanelik kale içindeki yerleşimden 20.000 kişilik yerleşime ulaşan Bor'un gelişimi halâ devam etmektedir. Şehir merkezinden Niğde ve Adana yönünde

lineer bir gelişme gözlenmektedir. Bor'da yeni oluşturulan konutlar, yöre mimarisi ile bağdaşmayan, fonksiyona uymayan konutlardır. Yöre insanının ihtiyaçlarına cevap vermeyen bu betonarme konutlar yüzyılların deney ve birikimi sonucu oluşturulmuş geleneksel konutların yanında sağlıklı bir yapılaşma sergilememektedirler.

Çalışmanın ikinci bölümünde az sayıda kalmış olan geleneksel konutlar incelenmiş, ilk aşamada sınırlanan bölge içinde yapıların belgeleme ve saptamaları yapılmıştır. Bu yapıların oluşturduğu sokak ölçeğindeki çalışmalardan şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

. Çalışmaya esas teşkil eden Orta Mahalle Bölgesindeki konutlar 19. yüzyıla ait, kerpiç, taş, kerpiç - taş malzeme ile oluşturulmuş geleneksel konutlardır.

. Yakın zamana kadar Bor yerleşmesi toplumun sosyal ve ekonomik yapısını yansıtan, çevresine uyum sağlayan bir yapılaşma göstermektedir.

. Fakat bu olumlu gelişme, günümüzde hızlı kentleşme ve nüfus artışı sonucunda olumsuz yapılaşmaya yönelmiştir. Ekonomik duruma bağlı olarak ortaya çıkan bu durum geleneksel konut mimarlığı örneklerinin süratle yok olmasına, kalkanların ise çoğunluğunun özgünlüğünü yitirmesine yol açmaktadır.

. Eski yapıların bir kısmı, miras yüzünden aralarında çıkan anlaşmazlıklardan dolayı terkedilmiş durumdadır. Bir kısmı da yapıyı hisseli kişi sayısı kadar bölüme ayırıp ya

kendileri oturmakta, ya da kiraya vermektedirler. Sonuçta yapılar bu şekilde değişikliğe uğrarken içte ve dışta önemli oranda özgünlüklerini yitirmektedirler.

Bor'da yöre mimarisini ya da tarihsel gelişimi yansıtan çok az sayıda yapı ve sokak kalmıştır. Kalanların da kaybolup gitmemesi için korumada şu yöntemler esas alınmalıdır:

- . Korunacak alanın sınırlarının saptanması ve bu alan içindeki özgün yapı ya da yapı gruplarının cephe özellikleri ile korunması.

- . Korumaya alınan yapılara günümüz yaşam koşullarına uygun yeni fonksiyonlar vererek bugün kullanılır hale getirmek. Bunun için önce ilgili kurumlar tarafından belirlenen sınırlar içinde kalan geleneksel konut mimarlığı örneklerinin belgeleme ve saptama çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Bu çalışmalardan ortaya çıkan duruma göre bu yapılar toplumun kullanımına yönelik değerlendirilmelidir.

- . Günümüze gelebilen örneklerle, ekonomik koşullar ve varislerin artması nedeni ile yapılan eklentiler, iç mekanlardaki yanlış değişiklikler yapıların özelliklerini bozmaktadır. Bu olumsuz gelişmeleri önlemek için halkın bilinçlendirilmesi ve ekonomik desteğin sağlanması gereklidir.

- . Yanlış planlama kararları ile oluşan kötü yapılaşmayı önlemek için yeni yapılaşmayı tamamen engellemek yerine kat adetlerini azaltmak, korunacak alan sınırları içinde yapılacak yeni yapılarda pencere modülü, çatı şekli gibi

birtakım sınırlayıcı önlemler alınmalıdır.

. Yeni oluşturulacak yapılarda yöresel malzeme çağdaş yöntemlerle yeniden düzenlenerek kullanılmalıdır. Fransız mühendislerin geliştirdiği ve 1964 te Marakeş'te 2800 konuttan oluşan Dadudiate Sitesinde uygulanan sistem burada da kullanılabilir. Bu sistemde toprak içine % 2-3 oranında çimento katılarak elde edilen kerpiç bloklar kullanılmıştır¹³⁰. 100 kg/cm² basınçla dökülen kerpiç bloklar, 15-20 kg/cm² taşıyıcılık göstermektedirler¹³¹.

Sonuç olarak; geçmişten günümüze miras kalan Bor'daki yöreye özgü mimarlık örnekleri korunarak ve değerlendirilerek gelecek kuşaklara aktarılmalıdır.

NOTLAR

1. "Bor", Türk Ansiklopedisi, c.VII, s.298
2. Ketin, Türkiye Jeolojisine Genel Bir Bakış, s.439
3. Hindistan, Niğde, Bor - Pınarbaşı Topraklarında ..., s.7
4. Hindistan, op.cit., s.8
5. 3. jeolojik devir başlarında Toros Platosu yükseldi.
Torosların yükselmesi ile sıkışan platoda ortaya çıkan
çatlaklar, sürekli faaliyet gösteren volkanların oluşma-
sına neden oldu.
6. Binoğul, "Güzelyurt (Gilveri) nin Fiziksel Oluşumu ...",
s.5
7. İbid.
8. Hayri, Niğde Sancağı, s.11
9. Özalp, "Bor'un Tabiat Alemi", s.3, sütun 3-4
10. Hayri, loc.cit.
11. Özalp, loc.cit.
12. İbid.
13. Kapadokya; Anadolu'nun iç kısmında, güneyde Toros Dağla-
rından, Kuzeyde Karadeniz'e kadar uzanan bölgedir. Batıda
Tatta (Tuz) Gölü, doğuda Fırat nehri ile sınırlanır.
14. Tütenk, "Niğde'nin Tarih Durumu", s.67
15. Naumann, Eski Anadolu Mimarlığı, s.16
16. İbid.
17. İbid.
18. Tütenk, loc.cit.
19. Naumann, op.cit., s.17

20. Dinçol, "Hititler", c.1, s.21
21. İbid.
22. Dinçol, op.cit., s.23
23. Naumann, loc.cit.
24. Naumann, op.cit., s.18
25. İbid.
26. Darga, Hitit Mimarlığı ..., s.7
27. İbid.
28. Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile ..., s.7
29. Tütenk, op.cit., s.2
30. İbid.
31. Darga, op.cit., s.8
32. İbid.
33. Tütenk, loc.cit.
34. Dinçol, "Geç Hititler", s.124
35. Tütenk, op.cit., s.3
36. Sezer, "Bor - Keşlik Steli", s.148
37. İbid.
38. Tütenk, op.cit., s.67
39. İbid.
40. Ramsay, Prehellenic Monuments ..., s.12
41. Sevin, "Frygler", s.233
42. İbid.
43. Çınaroğlu; Varinlioğlu, "Ein Neuer ...", s.11
44. İbid.
45. Sevin, op.cit., s.233
46. Binoğul, op.cit., s.22

47. Pirniya, İran Bâston, c.II, s.903
48. Binoğul, loc.cit.
49. İbid.
50. Sevin, op.cit., s.269
51. Pirniya, op.cit., s.920
52. Günaltay, Perslerden Romalılara kadar ..., c.1, s.268
53. Pirniya, loc.cit.
54. Texier, Description de L'Asie Mineure, c.2, s.28
55. İbid.
56. Pirniya, op.cit., s.1001
57. Günaltay, op.cit., s.270
58. Özsait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", s.280
59. İbid.
60. Günaltay, op.cit., s.270
61. İbid.
61. İbid.
62. İbid.
63. İbid.
64. İbid.
65. Binoğul, op.cit., s.26
66. Günaltay, Romalılar zamanında ..., c.2, s.450
67. Ramsay, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, s.383
68. Öztürkmen, "Yeşil Bor", s.1, sütun 2-3
69. Özsait, op.cit. s.342
70. İbid.
71. Kirsten, "Kapadokya'nın Muahhar ...", s.60
72. Restle, Studien Zur Frühbyzantinischen, s.44

73. İbid.
74. Darkot, "Niğde", c.9, s.2860
75. Restle, op.cit., s.45
76. Yıldız, "Bizans Tarihi", s.454
77. Tütenk, op.cit., s.24
78. Binoğul, op.cit., s.36
79. Binoğul, op.cit., s.35
80. Eldem, Niğde Kılavuzu, s.9
81. İbid.
82. Tütenk, op.cit., s.77
83. Tütenk, op.cit., s.78
84. İbid.
85. Eldem, op.cit., s.11
86. Tütenk, op.cit., s.84
87. Önen, "Osmanlılar Devrinde Bor'da ...", s.21
88. İbid.
89. Tütenk, op.cit., s.86
90. İbid.
91. Dinçol, "Hititler", s.23
92. Dinçol, op.cit., s.67
93. İbid.
94. İbid.
95. Binoğul, op.cit., s.23
96. Kirsten, loc.cit.
97. Ramsay, op.cit., s.363
98. Kirsten, loc.cit.
99. Restle, loc.cit.

100. Binoğul, op.cit., s.35
101. Restle, op.cit., s.48
102. Önen, loc.cit.
103. İbid.
104. Kühercile barut imaline yarayan bir maddedir. Bazı
mantıklalarda yağmurdan sonra ve rutubetli yerlerde top-
rakların yüzünde meydana gelen kalyum nitrattan ibarettir.
105. Önen, loc.cit.
106. Tütenk, op.cit., s.38
107. İbid.
108. "Bor", Belediyeler, s.788
109. İbid.
110. "Bor", Belediyeler Yıllığı, c.1, 1949, s.394
111. "Bor Kazası", Konya Vilayeti Salnâmesi, H.1310 (M.1892)
s.321
112. "Bor", Belediyeler Yıllığı, 1949, loc.cit.
113. "Bor", Belediyeler Yıllığı, 1949, loc.cit.
114. Texier, loc.cit.
115. İbid.
116. İbid.
117. İbid.
118. İbid.
119. Texier, op.cit., s.27
120. İbid.
121. Konyalı, op.cit., s.40
122. Katip Çelebi, Cihannüma, s.617
123. İbid.

124. Evliya Çelebi Seyahatnamesi, s.188
125. İbid.
126. İbid.
127. Evliya Çelebi, op.cit., s.191
128. Kara, "Vahap Kelekçi ile Görüşme"
129. Çelebi, op.cit., s.114
130. Çelebi, op.cit., s.167
131. İbid.

BİBLİYOGRAFYA

- Binoğul,E., "Güzelyurt (Gelveri) nin Fiziksel Oluşumu ve Tarihsel Gelişimi", Basılmamış Lisansüstü Tezi, İstanbul, Yıldız Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 1985
- "Bor", Türk Ansiklopedisi, c.VII, s.298, Ankara Maarif Basımevi, 1955
- "Bor", Belediyeler Yıllığı. 1939, s.786-789
- "Bor Kazası", Konya Vilayeti Salnâmesi, H.1310 (M.1892) s.251-357
- "Bor", Belediyeler Yıllığı, c.1, 1949, s.393-401
- "Bor", Belediyeler Yıllığı, 1933, s.788-789
- Çelebi,M.R., "Kerpiç Yapım Yöntemleri ve Kullanımı Üzerine Bir İnceleme", Basılmamış Doçentlik Tezi, İstanbul, Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi, Mimarlık Bölümü, 1979
- Çınaroğlu,A; Varinlioğlu,E., "Ein Neuer Schwarzer Stein Aus Tyana", Epigraphica Anatolica, s.5, 1985, s.4-12
- Darga,M., Hitit Mimarlığı 1: Yapı Sanatı Arkeolojik ve Filolojik Veriler, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını no.3221, İstanbul, 1985

- Darkot,B., "Niğde", İslam Ansiklopedisi, c.9, s.2860
- Dinçol,A.M., "Geç Hititler", Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, c.1, s.121-139
- Dinçol,A.M., "Hititler", Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, c.1, 1982, s.17-121
- Eldem,H.E., Niğde Kılavuzu, İstanbul, 1936
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi, cilt 3, İstanbul, ?, H.1314-15 (M.1896-97)
- Gabriel,A., Niğde Tarihi, çev.Ahmet Akif Tütenk, Ankara, Türk Kültür Derneği Niğde Şubesi Yayını, 1962
- Günaltay,Ş., Perslerden Romalılara kadar Selevkoslar, Nebatiler, Galatlar, Bitinya ve Bergama Krallıkları Yakın Şark IV, cilt 1, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1951
- Günaltay,Ş., Romalılar Zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksaiad Krallıkları Yakın Şark IV, cilt 2, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1951
- Hayri,M., Niğde Sancağı, Ankara, Okut Yayınevi, H.1338 (M.1922)
- Hindistan,M., Niğde, Bor-Pınarbaşı Topraklarında Tuz, Sodyum, Potasyum ve Bor'un Yıkanması, Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı, Toprak Su Genel Müdürlüğü, Toprak ve Gübre Araştırma Enstitüsü Md.Yayını, Genel Yayın No.52, Teknik Yayın No: 37, Ankara, 1974
- Kara,N., "Vahap Kelekçi ile Görüşme", Bor, 25.7.1986

- Katip Çelebi, Cihannüma, İstanbul, ?, H.1145 (M.1732)
- Ketin, İ., Türkiye Jeolojisine Genel Bir Bakış, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayını, 1983
- Kirsten, E., "Kapadokya'nın Muahhar İlk Çağda Sosyal Yapısı", V.Türk Tarih Kongresi, 1960, s.60-62
- Konyalı, İ.H., Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde-Aksaray Tarihi, cilt 3, İstanbul, Fatih Yayınevi, 1974
- Naumann, R., Eski Anadolu Mimarlığı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1975
- "Niğde Sancağı - Bor Kazası", Konya Vilayeti Salnamesi, H.1286 (M.1869), s. 120-123
- "Niğde Sancağı - Bor Kazası", Konya Vilayeti Salnamesi, ?, H.1287 (M.1870), s.80-81
- "Niğde Sancağı - Bor Kazası", Konya Vilayeti Salnamesi, ?, H.1288 (M.1871), s. 214-217
- "Niğde Sancağı - Bor Kazası", Konya Vilayeti Salnamesi, ?, H.1289 (M.1872), s.193-195
- "Niğde Sancağı - Bor Kazası", Konya Vilayeti Salnamesi, ?, H.1301 (M.1883), s.368-370
- "Niğde Sancağı - Bor Kazası", Konya Vilayeti Salnamesi, ?, H.1310 (M.1892), s.320-324
- "Niğde Sancağı - Bor Kazası", Konya Vilayeti Salnamesi, ?, H.1317 (M.1899), s.297-300

- Önen,R., "Osmanlılar Devrinde Bor'da Barut Fabrikaları",
Türk Etnografya Dergisi, Sayı 5, 1962, s.21-23
- Özalp,H., "Bor'un Tabiat Alemi", Yeşil Bor, 31.5.1949, s.3
sütun 3-4
- Özsait,M., "Anadolu'da Hellenistik Dönem", Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, c.2, s. 278-325
- Öztürkmen,A.G., "Yeşil Bor", Yeşil Bor, 15.7.1949, s.1,
sütun 2-3
- Pirniya,H., İran Bâstan, cilt 2, Tahran, Dünya-ı Kitap Yayın-
evi, 1983
- Ramsay,W.M., Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, çev.Mihri Pektaş,
İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, 1960
- Ramsay,W.M. Hogarth, Prehellenic Monuments of Cappadocia,
London, ?, 1895
- Restle,M., Studien Zur Frühbyzantinischen Architektur Kappadokiens,
Wien, ?, 1979
- Sevin,V., "Frygler", Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, c.2,
1982, s.229-245
- Sezer,V., "Bor-Keşlik Steli", Türk Arkeoloji Dergisi, Sayı XXIV.
-2, 1977, s.147-152
- Thierry,M.N., Nouvelles Eglises Rupestres de Cappadoce Region
du Hasan Dağı, Paris, ?, 1963
- Texier,C., Description de L'Asie Mineure, cilt 2, Paris,?, 1849

Tütenk,A., "Niğde'nin Tarih Durumu", Niğde İl Yıllığı, 1967,
1967, s.65-88

Unat,F.R., Hicri Tarihleri Milâdi Tarihe Çevirme Kılavuzu,
Genişletilmiş 4. Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları,
dizi VII, sayı 37, Ankara, 1974

Yıldız,H.D., "Bizans Tarihi", Anadolu Uygarlıkları Ansiklope-
disi, c.3, 1982, s.433-510

BOR'DA KULLANILAN MİMARLIKLA İLGİLİ TERİMLER SÖZLÜĞÜ

Aralık : Giriş holü

Aşkhane: Mutfak (eşkane)

Bişirik: Çatı örtüsünde kullanılan tuzlu killi toprak

Caağ Deliği: Rum ve Ermeni evlerinde açıkta, banyo görevi gören bölüm, zemini taş, genellikle odanın girişine yakın yerlerde bulunur.

Dink : Dikine dönen değirmen taşı

Frengi : Sokak kapılarında kullanılan anahtarla açılan kilit

Hayat : Avlu

Güllap : Menteşe (halka şeklinde menteşe görevini gören elemandır)

Hezen : : Tavan yükünü duvarlara aktaran, tavanı oluşturan ahşap kirişler

Kargaburnu: Kapının arkasında yer alan kanca biçimindeki eleman.

Kerevet :Sedir

Perek .:Raf (terek)

Pevence :Çıkartma demiri

Reze :Bastırak, kargaburnu ile aynı işi görür

Tahtalı :Balkon (balkonlar genellikle ahşap olduğu için bu ismi almıştır)

Yunak taşı:Güzün ve baharda damdaki kabaran toprağı bastırmak için kullanılan taş (loğ taşı)

Zemberek Takımı:Kapı kolu ve kapının kapanmasını sağlayan eleman.

Zerzemin:Bodrum (köken Farsça Zer:Alt zemin:Yer)

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı : Nuran Kara

Doğum Yeri ve Yılı : İstanbul, 1961

İlköğrenim : Özel Yeni Nesil Ana ve İlkokulu (1967-1972)

Orta Öğrenim : Özel Kültür Lisesi (1972-1975)

Özel Kültür Lisesi (1975-1978)

Yüksek Öğrenim : Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
(1978-1983)